

Elisabeth Andrea Johannessen

Hva er egentlig omsorgsansvaret?

En studie om miljøterapeuters forståelse av omsorgsansvaret på barnevernsinstitusjon

Masteroppgave i Sosialt arbeid

Veileder: Lena Augusta Ulfseth

Juli 2023

Elisabeth Andrea Johannessen

Hva er egentlig omsorgsansvaret?

En studie om miljøterapeuters forståelse av omsorgsansvaret på barnevernsinstitusjon

Masteroppgave i Sosialt arbeid
Veileder: Lena Augusta Ulfseth
Juli 2023

Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet
Fakultet for samfunns- og utdanningsvitenskap
Institutt for sosialt arbeid

NTNU

Kunnskap for en bedre verden

Sammendrag

Det er viktig at miljøterapeuter som jobber på barnevernsinstitusjon har god kunnskap om barnevernsloven (2021). Dette masterprosjektet har hatt som mål å utforske og belyse hvordan miljøterapeuter forstår og benytter handlerommet i en spesifikk del av dette lovverket kalt omsorgsansvaret (Barnevernsloven, 2021, §10-3).

Forskningsspørsmålet er:

Hvordan forstår miljøpersonalet handlingsrommet i omsorgsansvaret i sitt arbeid med ungdom som bor på behandlingsinstitusjon?

Med underspørsmålet:

Hvordan benytter miljøpersonalet dette handlingsrommet?

Prosjektet ble gjennomført med et fenomenologisk-hermeneutisk vitenskapsperspektiv (Finlay, 2009). Det er altså informantenes opplevelser og tolkninger som er av interesse. Det ble gjennomført seks semi-strukturerte intervju med miljøterapeuter som arbeider på ulike behandlingsinstitusjoner. Intervjuene ble transkribert og analyser i henhold til tematisk analyse anbefalt av Braun og Clarke (2006). Gjennom den tematiske analysen fremstå fire hovedtema som besvarer prosjektets problemstilling, disse vil presenteres kort:

- Opptre som en forelder
  - o Informantene forstår omsorgsansvaret som foreldrelignende og bruker tanken «hva ville jeg gjort dersom dette var mitt barn» som en veileder.
  - o Underkategorien «en ny terminologi» viser hvordan det har vokst frem nye begreper.
- Barnets stemme
  - o Det kommer tydelig frem at barnets stemme og medvirkning anses som viktig for å ivareta omsorgsansvaret.
- Det snakkes ikke om
  - o Omsorgsansvaret snakkes ikke om opp imot barnevernsloven og tiltak hjemles ikke i omsorgsansvaret konkret.
  - o Underkategorien «mangler felles kjøreregler» viser til at det er store variasjoner i hvordan omsorgsansvaret praktiseres på grunn av manglende retningslinjer.
- Uklart handlingsrom
  - o Det er utfordringer med å benytte omsorgsansvaret på systemnivå og innad i barnevernsinstitusjonens rutiner, rammer og strukturer.
  - o I underkategorien «særreglene ser bedre ut» får man et innblikk i hvordan informantene kan oppleve det som tryggere å bruke særreglene for å unngå potensielle negative konsekvenser i etterkant av et tiltak.

Temaene diskuteres opp imot gjeldene teorier og forskning, med særlig fokus på sosialkonstruktivismen, hverdagslivsperspektivet, teorien om styringsrelasjoner og ulike rapporter (Jenssen, Kjørstad, Seim & Tufte, 2020; Bech-Jørgensen, 1994; Smith, 2002). Etske vurderinger gjøres og forslag til fremtidige studier presenteres.

Abstract

It's important that social workers working in institutions are highly skilled in the Child Protection Act as they are responsible for upholding these rights. This master thesis aim was to explore and shed much needed light on how social workers understand and utilize a specific part of the Child Protection Act called the care responsibility (Barnevernsloven, 2021, §10-3).

The research question is:

How do the social workers understand the scope of the care responsibility in their work with youth residing in treatment institutions?

Sub-question:

How do social workers utilize the care responsibility?

The project was conducted with a phenomenological-hermeneutic scientific perspective (Finlay, 2009). It's the participants experiences and interpretations that the project aimed to get a deeper understanding of. It was conducted six semi-structured interviews and the interviews were transcribed and analyzed as recommended by Braun and Clarke (2006). Through the analysis four main themes emerged from the data and answers the projects research question, they will be presented briefly below:

- Acting like a parent
  - o The participants understand their care responsibility as the same as that of a parent.
  - o The sub-category here is "a new terminology" where the participants have developed new terms.
- The child's voice.
  - o The child's voice and right to express their opinion are of great importance to the participants when considering their care responsibility.
- It is not talked about.
  - o The care responsibility is not talked about, and measures are not tied to the law specifically.
  - o The sub-category here is "lack of guidelines" and shows how there are major variations in how the care responsibility is utilized due to this.
- Unclear scope of action
  - o There are challenges with utilization of the care responsibility on both a systemic level and at an internal level at the different institutions. The participants are not sure about what can be done within the care responsibility.
  - o The sub-category here is "strict rules look better", the participants feel it is better to use the stricter rules in the Child Protection Act.

The themes are discussed in regard to relevant theories and the social constructivism perspective, the everyday life perspective, and the theory of relations of ruling (Jensen et al., 2020; Bech-Jørgensen, 1994; Smith, 2002). Ethical assessments and suggestion for future research are made.

Forord

Å skrive denne masteroppgaven har vært svært spennende og krevende! Jeg er glad prosessen er over og at oppgaven endelig er levert, men det er også vemodig. Innleveringen symboliserer slutten på en 5-års lang reise på høyere utdanning. Jeg har lært uendelig mye og jeg er takknemlig for disse to årene som masterstudent ved NTNU i Trondheim.

Det er mange å takke både for motivasjon, innspill og faglige diskusjoner. Først og fremst så vil jeg takke informantene for deres tid og interesse i mitt prosjekt. Jeg vil takke min veileder Lena A. Ulfseth for gode tilbakemeldinger og innspill underveis. Jeg vil takke kollegaer for deres engasjement og mine ledere for fridager fra jobb og heia-rop.

En spesiell takk til Aurora for all hennes hjelp, for å ha oppmuntret meg når jeg har vært lei og for å alltid få meg til å le. Tusen takk lillesøster.

Sist med ikke minst så vil jeg takke min samboer Tornike som alltid har hatt troen på meg gjennom hele mitt studieløp. Din kjærighet og støtte har vært uunnværlig.

Innholdsfortegnelse

1.0 INNLEDNING	1
1.1 BARNEVERN SINSTITUSJONER OG BARNEVERN SLOVEN	1
1.1.1 Ulike typer barnevernsinstitusjoner.....	1
1.1.2 Ulike plasseringer	2
1.2 BARN S RETTIGHETER UNDER OPPHOLD PÅ BARNEVERN SINSTITUSJON.....	2
1.2.1 Nytt lovverk	3
1.2.2 Omsorgsansvaret.....	4
1.2.3 Særreglene.....	5
1.3 BAKGRUNN FOR VALG AV PROSJEKT OG RELEVANS FOR SOSIALT ARBEID	6
1.3.1 Min motivasjon for prosjektet.....	7
1.3.2 Problemstilling.....	8
1.3.3 Avgrensning av prosjektet	8
1.4 BEGREPSAVKLARINGER	8
1.4.1 Atferdsbegrepet.....	8
1.4.2 Miljøterapi og miljøterapeuter.....	10
1.5 OPPGAVENS DISPOSISJON	10
2.0 KUNNSKAPSSTATUS	12
2.1 KORT OM DEN HISTORISKE UTVIKLINGEN AV OMSORGSANSVARET	12
2.1.1 Omsorgsansvaret i dag.....	13
2.2 TVANG PÅ BARNEVERN SINSTITUSJONER	13
2.3 UNGDOMMENES OPPLEVELSE AV TVANG PÅ BARNEVERN SINSTITUSJON	14
2.4 MANGLENDE KUNNSKAP OM BARNEVERN SLOVEN	15
3.0 PROSJEKTETS TEORETISKE RAMMEVERK	17
3.1 OMSORGSANSVARET I ET SOSIALKONSTRUKTIVISTISK PERSPEKTIV	17
3.2 OMSORGSANSVARET I ET HVERDAGSLIVSPERSPEKTIV	18
3.3 OMSORGSANSVARET I LYS AV TEORI OM STYRINGSRELASJONER	18
4.0 METODE OG FORSKNINGSDESIGN	20
4.1 KVALITATIVT DESIGN	20
4.2 POSISJONERE MEG SOM FORSKER.....	20
4.3 VITENSKAPSTEORI.....	21
4.3.1 Fenomenologisk-hermeneutikk	21
4.4 INTERVJUGUIDEN OG SCENARIOER	22
4.4.1 Utvikling av scenarier	23
4.4.2 Kort presentasjon av scenarioene.....	23
4.4.3 Refleksjon rundt intervjuene.....	24
4.5 FORSKNINGSPROSESSEN	26
4.5.1 Utvalg og rekruttering.....	26
4.5.2 Presentasjon av informantene.....	26
4.5.3 Gjennomføring av intervjuene.....	27
4.5.4 Transkripsjon.....	28
4.6 VALIDITET, TROVERDIGHET OG TRANSPARENS	28
4.6.1 Validitet	28
4.6.2 Troverdighet og transparens.....	29
4.7 ETISKE VURDERINGER.....	30
4.8 PROSJEKTETS STYRKER OG SVAKHETER.....	30
4.9 TEMATISK ANALYSE	31
4.9.1 Gjennomføring av analysen	31
5.0 PRESENTASJON AV PROSJEKTETS FUNN	34

5.1 OPPTRE SOM EN FORELDER.....	35
5.1.1 <i>En ny terminologi</i>	36
5.2 BARNETS STEMME.....	37
5.3 DET SNAKkes IKKE OM	38
5.3.1 <i>Mangler kjøreregler</i>	40
5.4 UKLART HANDLINGSROM.....	41
5.4.1 <i>Særreglene ser bedre ut</i>	42
6.0 DISKUSJON.....	44
6.1 OPPTRE SOM EN FORELDER.....	44
6.1.1 <i>En ny terminologi</i>	45
6.1.2 <i>Et sosialkonstruktivistisk perspektiv på foreldrerollen</i>	46
6.1.3 <i>Et hverdagslivsperspektiv på foreldrerollen</i>	47
6.1.4 <i>Styringsrelasjoners perspektiv på foreldrerollen</i>	47
6.2 BARNETS STEMME.....	49
6.2.1 <i>Et sosialkonstruktivistisk perspektiv på barnets stemme</i>	50
6.2.2 <i>Et hverdagslivsperspektiv på barnets stemme</i>	51
6.2.3 <i>Styringsrelasjoners perspektiv på barnets stemme</i>	51
6.3 DET SNAKkes IKKE OM	53
6.3.1 <i>Mangler felles kjøreregler</i>	54
6.3.2 <i>Et sosialkonstruktivistisk perspektiv på det snakkes ikke om</i>	54
6.3.3 <i>Et hverdagslivsperspektiv på det snakkes ikke om</i>	55
6.3.4 <i>Styringsrelasjoners perspektiv på det snakkes ikke om</i>	55
6.4 UKLART HANDLINGSROM.....	56
6.4.1 <i>Særreglene ser bedre ut</i>	56
6.4.2 <i>Et sosialkonstruktivistisk perspektiv på et uklart handlingsrom</i>	57
6.4.3 <i>Styringsrelasjoners perspektiv på et uklart handlingsrom</i>	57
7.0 AVSLUTNING.....	59
7.1 OPPSUMMERING AV PROSJEKTET.....	59
7.2 IMPLIKASJONER FOR PRAKSIS	60
7.3 FORSLAG TIL FREMTIDIGE STUDIER	61
LITTERATURLISTE.....	62
VEDLEGG.....	68

1.0 Innledning

I dette kapitlet vil jeg redegjøre for bakgrunnen for masterprosjektet mitt og min motivasjon. Jeg vil også forklare hvorfor prosjektet er viktig og relevant for fagfeltet sosialt arbeid. Jeg vil presentere problemstillingen for prosjektet og de avgrensninger som er gjort. Jeg vil gi en innføring i de sentrale begrepene som brukes gjennom prosjektet og de ulike barnevernsinstitusjoner vi har i Norge og hvordan de jobber. Jeg vil gå inn på Barnekonvensjonen og barnevernsloven med særlig fokus på barnevernsloven kapittel §10 som omhandler barns rettigheter når de bor på barnevernsinstitusjon (Barnekonvensjonen, 2003; Barnevernsloven, 2021).

1.1 Barnevernsinstitusjoner og barnevernsloven

1.1.1 Ulike typer barnevernsinstitusjoner

Noen barn og ungdommer kan av ulike årsaker ikke bo hjemme. Ofte er årsaken til en plassering på barnevernsinstitusjon enten grunnet foreldrenes mangelfulle omsorgsevner eller at ungdommen utsetter egen helse og/eller utvikling for alvorlig fare (Ulset & Melheim, 2013, s. 23). Barnevernsinstitusjoner er godkjent enten som omsorg, atferd eller akutt og de drives enten av staten, kommunen, det private marked eller ulike ideelle organisasjoner (Barnevernsloven, 2021). Det er Barne-, ungdoms- og familieetaten (Bufetat) som har ansvar for å godkjenne og kontrollere barnevernsinstitusjonene, statsforvalter driver også kontroll og tilsyn av institusjonene (Ulset & Melheim, 2013, s. 23). Institusjonene tar imot ungdom i aldersgruppen 12-18 år og i særskilte tilfeller kan de være godkjent for å ta imot barn under 12 år (Ulset & Melheim, 2013, s. 23). De ulike godkjenningene for barnevernsinstitusjoner sier noe om hvordan det jobbes på institusjonen, hva plasseringsgrunnlaget er, og gir ulike rettslige grunnlag for adgang til bruk av tvang eller andre inngripen i ungdommenes rettigheter under oppholdet (Barneombudet, 2020; Barnevernsloven, 2021). Dette vil jeg komme tilbake til senere, men det er verdt å bemerke at omsorgsinstitusjoner og noen akuttinstitusjoner er godkjent etter omsorgsparagrafene, og atferdsinstitusjoner og noen akuttinstitusjoner er godkjente etter atferdsparagrafene (Barnevernsloven, 2021).

Omsorgsinstitusjoner skal ivareta barn og ungdom som grunnet store mangler i foreldres eller foresattes evne til å gi adekvat omsorg ikke kan fortsette å bo hjemme (Barneombudet, 2020, s. 10). Akuttinstitusjoner har som oppdrag å gi akutt omsorg til ungdommer i krise for en kort periode, fortrinnsvis seks uker mens den kommunale barnevernstjenesten jobber for å finne en egnet omsorgsbasis for ungdommen (Ulset & Melheim, 2013, s. 23). Akuttinstitusjonene er enten godkjent etter omsorgsparagrafene eller atferdsparagrafene (Barnevernsloven, 2021). Atferdsinstitusjoner har som formål å behandle «*ungdom som utsetter egen helse eller utvikling for alvorlig fare*» (Barneombudet, 2020, s. 10). Eksempler på atferd som kan være skadelig på en slik måte at plassering ved en atferdsinstitusjon blir aktuelt er for eksempel kriminalitet, rusmisbruk og prostitusjon (Barneombudet, 2020, s. 10). Atferdsinstitusjoner er godkjente enten som atferd *lav* eller atferd *høy* (Barneombudet, 2020, s. 10). Med *lav* og *høy* så menes det ikke at ungdom som plasseres på atferd *lav* er mindre utagerende enn ungdom som plasseres på atferd *høy*. *Lav* og *høy* refererer til risikoen for at

ungdommens atferd kan føre til alvorlige negative konsekvenser i deres utvikling (Barneombudet, 2020, s. 10).

I dette prosjektet fokuserer jeg på miljøterapeuter som arbeider ved atferdsinstitusjoner. Jeg vil heretter kalle atferdsinstitusjoner for behandlingsinstitusjoner i tråd med det nye standardiserte forløp (Bufdir, 2022). Jeg anser et slikt begrepsbruk for å være mer passende da ungdommene blir plassert på institusjonen for å motta behandling for de underliggende vanskene de opplever og ikke «bare» for å få korrigert en uønsket atferd. Jeg vil gå nærmere inn på dette med atferdsbegrepet under punkt 1.4.1.

1.1.2 Ulike plasseringer

Det er ulike plasseringsgrunnlag for de ulike barnevernsinstitusjonene, altså for omsorg, akutt og behandlingsinstitusjoner (Barneombudet, 2020). Ungdom som flyttes på omsorgsinstitusjoner har en så dårlig omsorgssituasjon hjemme at det anses å være til barnets beste å flytte for å få god omsorg og oppvekstvilkår (Barneombudet, 2020). Når ungdom flyttes til en akuttinstitusjon er det grunnet en akutt situasjon som har oppstått og som tilsier at ungdommen ikke kan bo hjemme på grunn av akutt fare for deres liv, helse eller utvikling (Barneombudet, 2020). Både for omsorgsplasseringer og akuttplasseringer så kan ungdommen og foreldre enten samtykke til plasseringen eller ungdommen kan tvangs plasseres (Barneombudet, 2020; Barnevernsloven, 2021).

Ved plasseringer på behandlingsinstitusjoner så er plasseringsgrunnlaget at ungdommen har en så alvorlig og potensielt skadelig atferd at deres utvikling og sikkerhet står på spill, slik at de trenger hjelp til å utvikle mer hensiktsmessige mestringsstrategier gjennom behandling (Barneombudet, 2020). Dette prosjektet ønsker å utforske forståelsen rundt omsorgsansvaret hos ansatte ved nettopp disse behandlingsinstitusjonene og vil derfor beskrive plasseringene her mer inngående. Plassering ved behandlingsinstitusjoner kan enten være basert på samtykke (Barnevernsloven § 6-1) eller uten samtykke (Barnevernsloven § 6-2). Uavhengig av om ungdommen samtykker til opphold på institusjon eller ikke så har institusjonen et større handlingsrom enn det omsorgs-og-akuttinstitusjonene har (Barnevernsloven, 2021). Dette på grunn av at det kan være nødvendig å begrense ungdommen i større grad for å oppnå målet med plasseringen, da det ofte er kriminalitet og rusmisbruk inne i bildet (Ulset & Melheim, 2013). På behandlingsinstitusjoner er det både omsorgsansvaret og særreglene som regulerer miljøterapeutenes adgang til å begrense ungdommenes rettigheter (Barnevernsloven, 2021).

1.2 Barns rettigheter under opphold på barnevernsinstitusjon

Det er flere lover og internasjonale konvensjoner som beskytter barn og ungdoms rettigheter under opphold på barnevernsinstitusjon. De forente nasjoners (FNs) barnekonvensjon og barnevernsloven er de mest sentrale i å beskytte og ivareta barn og ungdoms rettigheter generelt, og spesielt når de er under barnevernets omsorg (Barnekonvensjonen, 2003; Barnevernsloven, 2021). FNs barnekonvensjon og barnevernsloven setter tydelige rammer for barns rettigheter og omsorgspersonenes (herunder også barnevernsinstitusjoners) plikt til å ivareta disse rettighetene (Barnevernsloven, 2021, § 10). Barnekonvensjonen (2003) er en internasjonal avtale som skal sikre barns rettigheter og ble etablert i 1989, den ble raffinert inn i norsk lov i

1991 og revidert i 2003. Barnekonvensjon har hatt stor innvirkning på den norske barnevernsloven (Ulset & Melheim, 2013, s. 24). Barnekonvensjonen (2003) kan deles inn i fire hovedkategorier; barns rett til liv og helse, barns rett til skolegang og utvikling, barns rett til omsorg og beskyttelse, og barns rett til deltakelse og innflytelse.

Artikkel 3 i Barnekonvensjonen (2003) omhandler prinsippet om barnets beste og er særlig relevant for lovverket som gjelder for barnevernsinstitusjoner, her er et utdrag fra artikkel 3:

Partene skal sikre at de institusjoner og tjenester som har ansvaret for barns omsorg eller beskyttelse, retter seg etter de standarder som er fastsatt av de kompetente myndigheter, særlig med hensyn til sikkerhet, helse, personalets antall og kvalifikasjoner samt kvalifisert tilsyn (Barnekonvensjonen, 2003, art. 3).

Institusjonenes plikt til å sørge for sunn utvikling og trygge oppvekstsvilkår for ungdommene er også tydelig i barnevernsloven (2021). Institusjonenes omsorgsansvar tydeliggjøres i barnevernsloven på denne måten:

Barnevernsinstitusjonen skal gi barn som oppholder seg på institusjonen forsvarlig omsorg og behandling. Institusjonen skal møte barn hensynsfullt og med respekt for deres personlige integritet og skal ivareta rettsikkerheten til den enkelte (Barnevernsloven, 2021, §10-1).

Prinsippene om barnets beste og barnets rett til å bli hørt skal være ledende i alle saker både hos det kommunale barnevernet og hos barnevernsinstitusjoner (Barnevernsloven, 2021). Barn og ungdom har rett til bevegelsesfrihet, selvbestemmelse og det er ikke tillat med fysisk refsing, isolering eller tvangsmedisinering og bruk av andre tvangsredskaper (Barneombudet, 2015, s. 43). Barnevernsinstitusjoner kan ikke utøve tvang eller makt ovenfor en ungdom med mindre dette hjemles i omsorgsansvaret eller i særreglene (særreglene gjelder bare på noen akuttinstitusjoner og ved alle behandlingsinstitusjoner) (Barnevernsloven, 2021, §§ 10-3 og 10-9). Mer om dette under punkt 1.2.2 og 1.2.3. Formålet med lovverket er å sikre ungdommenes rett til forsvarlig omsorg og behandling, at ungdommenes rettsikkerhet ivaretas og at ungdommene får vern om sin personlige integritet under oppholdet på institusjon. I barnevernsloven står det tydelig at inngrip i barns integritet og privatliv skal gjøres så skånsomt og lite inngripende som mulig, mindre inngripende tiltak skal alltid være forsøkt først (Barnevernsloven, 2021).

1.2.1 Nytt lovverk

Dette prosjektet vil forholde seg til den nye barnevernsloven (2021) som trådte i kraft den 01.01.2023. Det er likevel nyttig å kort redegjøre for Rettighetsforskriften (2011) da mange av informantene refererer til denne da de ikke hadde mottatt opplæring i den nye barnevernsloven på intervju tidspunktet.

Frem til 01.01.2023 så var det Rettighetsforskriften (2011) og rundskrivet (Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartement, 2012, rundskriv Q-19) som la det rettslige grunnlaget for barns rettigheter under opphold på barnevernsinstitusjon og adgang til å begrense disse rettighetene. Handlingsrommet i omsorgsansvaret ble i

Rettighetsforskriften (2011) gitt av paragrafene §§ 9-19. Den 01.01.2023 kom den nye barnevernsloven, her er det kapittel § 10 som omhandler barns rettigheter når de bor på barnevernsinstitusjon og § 10-3 som omhandler omsorgsansvaret (Barnevernsloven, 2021). De største forskjellene mellom Rettighetsforskriften og rundskrivet, og den nye barnevernsloven handler blant annet om utdanningskrav til personal, bemanning på barnevernsinstitusjoner, kartlegging av barn på institusjoner, krav til godkjenning av statlige institusjoner samt at mange av de gamle paragrafene er endret (Barnevernsloven, 2021). Det er ingen forskjell i barnevernsinstitusjonenes mulighet til å benytte tvang ovenfor en ungdom foruten om at man nå kan rusmiddel-teste biologisk materiale mens før gjaldt dette bare for urinprøver, samt at man i større grad kan kontrollere posten til ungdommene (Barnevernsloven, 2021).

1.2.2 Omsorgsansvaret

Omsorgsansvaret gitt av barnevernsloven (2021) § 10-3 sier noe om det ansvaret barnevernsinstitusjoner har ovenfor ungdommene som bor hos dem. Dette ansvaret handler om å ivareta den daglige omsorgen for ungdommene og legge til rette for sunn utvikling i trygge omgivelser med gode omsorgspersoner. Omsorgsansvaret ligger til grunn i alle plasseringer på barnevernsinstitusjoner uavhengig av type godkjenning; omsorg, akutt og behandlingsinstitusjoner (Barnevernsloven, 2021, § 10). Miljøpersonalet på barnevernsinstitusjoner har et omsorgsansvar hvor de skal beskytte og verne om ungdommene som bor hos dem. Eksempler på dette kan være å sette tydelige rammer og grenser for ungdommene, påse at ungdommene har stabil og trygg voksenkontakt og at de mottar nødvendig helsehjelp og utdanning (Barnevernsloven, 2021). Ungdommene har rett til privatliv, rett til å være med venner, rett til familieliv, rett til utdanning, rett til å bli hørt, rett til omsorg og rett til et verdig liv uten diskriminering (Barnevernsloven, 2021).

Under omsorgsansvaret så ligger også ansvaret for å ivareta de ledene prinsippene i barnevernsloven, disse omhandler barnets beste og barnets rett til medvirkning (Barnevernsloven, 2021). Barnets beste skal alltid være et grunnleggende hensyn de ansatte på barnevernsinstitusjoner må ha med seg i møte med ungdom og i ulike beslutningsprosesser (Barnevernsloven, 2021). Dette gjelder også barnets rett til medvirkning. I forarbeidet til denne loven kan omsorgsansvaret tolkes som at de samme forventningene man har til en god forelder overføres til barnevernsinstitusjonen ungdommen bor på. Man har dermed hjemlet i omsorgsansvaret det samme handlingsrommet som en forelder, men i en profesjonell forstand (Barnevernsloven, 2021, §10-3). I barnevernsloven står det:

Hvis det er åpenbart nødvendig for å gi barnet forsvarlig omsorg, kan institusjonen benytte milde former for fysisk makt som å holde barnet kortvarig fast eller lede barnet. Slike tiltak kan også benyttes hvis det er åpenbart nødvendig for å ivareta trygghet og trivsel for alle på institusjonen (Barnevernsloven, 2021, §10-3).

I kraft av omsorgsansvaret skal miljøterapeutene sette nødvendige grenser for ungdommene. Disse grensene og rammene er en naturlig del av barneoppdragelse hvor barn og ungdom trenger voksne som ivaretar dem og opprettholder regler og forventninger (Barnevernsloven, 2021, § 10-3). Dette for å fremme sunn utvikling

gjennom forutsigbarhet og rammer i hverdagen. Omsorgsansvaret sammenfaller med forventninger samfunnet har til alle omsorgspersoner. Reaksjonene man kan ha i kraft av dette ansvaret er lik det som en forelder kan ha med husarrest og inndragelse av PlayStation ved skulk på skolen for eksempel. Det vil si at barnevernsinstitusjoner kan i kraft av omsorgsansvaret inndra telefon på natten om ungdommen ikke legger seg eller lett lede en alkoholpåvirket ungdom inn på rommet sitt (Barnevernsloven, 2021, § 10-3). Det er milde former for makt og tvang som kan gjøres hjemlet i omsorgsansvaret. All tvang som utøves hjemlet i omsorgsansvaret skal være mild, kortvarig og nødvendig for å ivareta omsorgen for ungdommen. Handlingsrommet i omsorgsansvaret er kortvarig og mildt, og det er miljøterapeutenes skjønnsmessige vurdering som legges til grunn for avgjørelser knyttet til omsorgsansvaret. Det er heller ikke krav til dokumentering utover at det journalføres i dagjournalen (Barnevernsloven, 2021, § 10-3).

I omsorgsansvaret ligger det også et ansvar om å ivareta trygghet og trivsel for alle på barnevernsinstitusjonen, andre ungdom, og de ansatte som er på jobb (Barnevernsloven, 2021, § 10-3). Dette kan bety at en ungdom som skaper mistrivsel i fellesområdet kan bortvises til rommet sitt for en stund for å roe seg ned og dersom ungdommen ikke forlater kan miljøterapeutene lett lede ungdommen bort. Dette for å ivareta trygghet og trivsel på boligen. Dette gjelder også dersom en ungdom er truende eller krenkende mot en annen ungdom eller andre lignende ting som kan skape uro eller mistrivsel hos de andre på boligen (Barnevernsloven, 2021, § 10-3).

1.2.3 Særreglene

Omsorgsansvaret gir som nevnt miljøterapeutene ved institusjoner et begrenset handlingsrom. Ved institusjoner som er godkjent for atferd lav eller atferd høy, altså behandlingsinstitusjoner så er det en utvidet adgang for å begrense ungdoms rettigheter etter barnevernsloven (2021) § 10-9. Disse paragrafene kalles ofte for *atferdsparagrafer* eller *særregler* og gir en utvidet adgang til bruk av tvang (Barnevernsloven, 2021, §10-9). Jeg vil bruke begrepet *særregler* videre i prosjektet når jeg refererer til disse paragrafene.

Et konkret eksempel på forskjellen mellom omsorgsansvaret og særreglene er at, hjemlet i omsorgsansvaret så kan man inndra en mobiltelefon for en kort periode, noen dager, mens hjemlet i særreglene så kan man inndra mobiltelefonen i inntil 14 dager (Barnevernsloven, 2021, §§ 10-3 og 10-9). I omsorgsansvaret kan man nekte en ungdom å gå ut alene en kveld eller to på rad, mens hjemlet i særreglene så kan man nekte dette i inntil 14 dager (Barnevernsloven, 2021, §§ 10-3 og 10-9). Det foreligger andre vilkår når man benytter særreglene sammenlignet med når man benytter omsorgsansvaret, og det er mye strengere krav til dokumentering. Leder på barnevernsinstitusjonen må også godkjenne tiltak hjemlet i særreglene. Det vil være leders og de ansattes skjønnsmessige vurdering om tiltaket skal protokollføres eller ikke, altså om det er en naturlig begrensning (omsorgsansvaret) eller om det er et enkeltvedtak (særregler). Hensikten med særreglene er å ramme inn ungdommer som har en atferd som er til skade for deres utvikling og hvor det ikke er tilstrekkelig med omsorgsansvaret alene for å få til dette (Barnevernsloven, 2021). Barnevernsinstitusjoner kan bare benytte disse særreglene dersom planlagt tiltak står i stil med plasseringsgrunnet og den øvrige målsetningen for hver individuell ungdom

og at mildere inngrep har vært forsøkt først eller vurdert åpenbart utilstrekkelig (Barnevernsloven, 2021, § 10-9).

1.3 Bakgrunn for valg av prosjekt og relevans for sosialt arbeid

Barn og ungdom må flytte på barnevernsinstitusjon av ulike årsaker og de har varierende lengde på oppholdet (Barneombudet, 2020). Miljøterapeutene som jobber ved disse institusjonene, skal gi gode omsorgs- og oppvekstsvilkår til ungdommene som blir flyttet til dem. Det er barnevernsloven kapittel § 10 som skal sikre barn og unges rettigheter under oppholdet og som legger føringer for når begrensning av disse rettighetene kan gjøres (Barnevernsloven, 2021). Det rettslige grunnlaget for å anvende handlingsrommet gitt av omsorgsansvaret er forskjellig fra det i særreglene. Miljøpersonalet som jobber på behandlingsinstitusjoner, må derfor være gode både på omsorgsansvaret og på særreglene. De må klare å skille mellom når noe er en naturlig begrensning og når noe er hjemlet i særreglene. Når det skal vurderes å bruke særreglene (for eksempel for å inndra en telefon i inntil 14 dager) så skal det protokollføres, og det skal komme frem hvilke mindre inngripende tiltak som har vært forsøkt eller som har blitt vurdert åpenbart utilstrekkelig (Barnevernsloven, 2021, §§ 10-3 og 10-9). Omsorgsansvaret vil i mange tilfeller være nettopp dette, et mindre inngripende tiltak. Man kunne i eksemplet over ha vurdert og inndratt telefonen for én natt istedenfor å fatte et tvangsvedtak i inntil 14 dager (Barnevernsloven, 2021). Det er svært viktig for ungdommenes rettsikkerhet at miljøterapeutene på barnevernsinstitusjoner har solid og inngående kunnskap om barnevernsloven (2021).

Det foreligger mange rapporter og avisoppslag hvor det forekommer alvorlige lovbrudd på barnevernsinstitusjoner hvor sivilombudsmannen (2018, 2019) helt konkret peker på at det er for dårlig kunnskap om omsorgsansvaret blant miljøterapeutene, se også punkt 2.4 for mer om dette. Det har dessverre også blitt forsket lite på hvordan lovverket påvirker det miljøterapeutiske arbeidet på barnevernsinstitusjoner (Ulset og Tjelflaat, 2013). Miljøterapeuter ved barnevernsinstitusjoner har i tidligere studier sagt at de ikke føler seg gode nok på lovverket og at de opplever at ungdommene kan mer om dette enn de selv kan (Reime, 2017). Omsorgsansvaret på barnevernsinstitusjoner blir ikke diskutert eksplisitt i noen rapporter og et omfattende litteratursøk rundt omsorgsansvaret medfører svært få empiriske treff. Jeg har søkt i søkebasene Google Scholar, Idunn, PsycINFO og JSTOR med søkeord som «omsorgsansvar», «miljøterapeuters forståelse av barnevernsloven», «forståelse av lovverk på barnevernsinstitusjoner», «Rettighetsforskriften», «forståelse av Rettighetsforskriften», «lovbrudd på barnevernsinstitusjon», «tvang på barnevernsinstitusjoner», «opplæring i Rettighetsforskriften», «miljøterapi og barnevernsloven» m.fl. Treffene jeg fikk på disse søkene sammen med publikasjoner fra Barneombudet (2020), Reime (2017), Ulset og Melheim (2013), Ulset og Tjelflaat (2012), Ulset og Tjelflaat (2013), Sivilombudsmannen (2018) og Sivilombudsmannen (2019) danner grunnlaget for min problemstilling.

Det er ikke forsket på dette med omsorgsansvaret på barnevernsinstitusjoner til tross for at vi vet at det foreligger mye usikkerhet rundt barnevernsloven og omsorgsansvaret blant de som jobber på barnevernsinstitusjoner. Dette rapportere tilsynsmyndighetene om etter sine tilsyn ved enkelte institusjoner (Sivilombudsmannen, 2018; Sivilombudsmannen 2019). FNs barnekomité har også understreket at de er bekymret for om det er tilstrekkelig med kompetanse blant de som skal ivareta prinsippet om barnets

beste til at de kan ta gode nok vurderinger i henhold til dette prinsippet (Barneombudet, 2015, s. 17).

Omsorgsansvarets rolle i forebygging av tvang, som et mindre inngripende tiltak gjør det viktig å vite mer om hvordan dette praktiseres på barnevernsinstitusjoner. Tidligere studier både fra Norge, Australia og USA viser at ungdommene selv mener at tvangen de har blitt utsatt for kunne være unngått dersom miljøpersonalet hadde forsøkt en annen innfallsvinkel under konflikthåndteringen (Day & Daffern, 2009; Steckley & Kendrick, 2008; Ulset & Tjelflaat, 2012, 2013). Kanskje kunne noe tvang vært unngått i enkelte situasjoner dersom omsorgsansvaret ble bedre forstått og ivaretatt? Dette med omsorgsansvaret på barnevernsinstitusjoner er et svært viktig tema og vi trenger mer kunnskap om hvordan det anvendes og forstås av miljøterapeutene som jobber med det. Å få mer kunnskap om dette vil kunne bidra til å ivareta ungdommenes rettsikkerhet, det vil også kunne være med på å skape et bedre institusjonsbarnevern og forebygge tvangsbruk.

1.3.1 Min motivasjon for prosjektet

Jeg arbeider selv på en behandlingsinstitusjon og har en stor personlig interesse for barnevernsloven, og da særlig rettighetene til ungdommene mens de bor på institusjon. Dette er viktig for meg da ungdommene jeg møter på jobb allerede har hatt en utrolig tøff start på livet og har mange vonde opplevelser og følelser med seg. Jeg synes at det er ekstra viktig å ivareta rettighetene til disse unge menneskene og ta deres rettsikkerhet på alvor. Dette er ungdom som ofte ikke klager når de har blitt utsatt for tvang på institusjonen, selv om de selv mener det var ulovlig bruk av tvang (Barneombudet, 2015, s. 8). Dette da de opplever at de ikke blir trodd eller hørt av tilsynsmyndighetene. Disse ungdommene har ofte mange relasjonsbrudd, lite tillit til voksne og sterke smerteuttrykk (Ulset & Tjelflaat, 2021). For å klare å ivareta dem og gi dem den behandlingen de har rett på så er det utrolig viktig med faglig sterke miljøterapeuter, som har inngående kompetanse og forståelse av barnevernsloven og kanskje særlig omsorgsansvaret (Barnevernsloven, 2021)

Når jeg jobbet som tilkalling på ulike institusjoner, både statlige og private så opplevde jeg ofte at omsorgsansvaret ble diskutert, men at de ansatte, selv med mange års arbeidserfaring fra institusjon ikke hadde kontroll på hva dette ansvaret egentlig dreide seg om. Jeg opplevde at omsorgsansvaret var vanskelig for de ansatte å tolke, og at de ofte ikke benyttet det handlingsrommet det faktisk var hjemmel for (Barnevernsloven, 2021, § 10-3). Omsorgsansvaret ligger i bunn, uavhengig av plasseringsgrunnlag, plasseringsparagraf og type institusjon så er omsorgsansvaret helt grunnleggende. Jeg fant meg ofte undrende over hvilken plass omsorgsansvaret hadde på institusjoner og hvordan man som miljøterapeut manøvrerte dette ansvaret. Jeg gjennomførte et omfattende litteratursøk og fant ingen empiri som så på dette med forståelsen og praksisen rundt omsorgsansvaret på behandlingsinstitusjoner, men heller ikke på andre typer barnevernsinstitusjoner. Det finnes en god del studier på tvangsbruk på barnevernsinstitusjoner både nasjonalt og internasjonalt, men det er ingen studier som utforsker hvordan omsorgsansvaret påvirker det miljøterapeutiske arbeidet, eller hvordan miljøterapeuter forstår eller bruker dette ansvaret.

Dette dannet grunnlaget for mitt masterprosjekt og motivasjonen bak, jeg ønsker å forstå hvordan miljøterapeuter forstår omsorgsansvaret og bidra med kunnskap om hvordan omsorgsansvaret påvirker det miljøterapeutiske arbeidet. Jeg tror slik kunnskap vil kunne være med på å forebygge bruk av tvang og bidra til å ivareta ungdommenes rettsikkerhet.

1.3.2 Problemstilling

Det er manglende kunnskap om hvordan miljøterapeuter ved behandlingsinstitusjoner forstår omsorgsansvaret og hvordan de benytter handlingsrommet i omsorgsansvaret. Jeg ønsker å utforske dette med handlingsrommet i omsorgsansvaret, og hvilke erfaringer de som jobber med ungdom i behandlingsinstitusjoner har.

Problemstillingen til prosjektet er som følger:

Hvordan forstår miljøterapeuter handlingsrommet i omsorgsansvaret i sitt arbeid med ungdom som bor på behandlingsinstitusjon?

Med underspørsmålet:

Hvordan benytter miljøterapeuter dette handlingsrommet?

1.3.3 Avgrensning av prosjektet

Selv om det hadde vært svært interessant og viktig å sett nærmere på hvordan omsorgsansvaret forstås og brukes i praksis på alle typer barnevernsinstitusjoner så er det utenfor dette prosjektets rammer. Det var dessverre verken tid eller ressurser til et slikt omfattende prosjekt. Jeg måtte avgrense prosjektet til å bare omhandle miljøterapeuter ved behandlingsinstitusjoner. Altså miljøterapeuter ved de barnevernsinstitusjonene som arbeider etter særreglene. Denne avgrensingen av institusjonstype var svært bevisst. Dette fordi miljøterapeutene på omsorgsinstitusjoner kan tenkes å ha et annerledes forhold til omsorgsansvaret og dets handlingsrom enn de som også arbeider etter særreglene. Miljøterapeutene som jobber på behandlingsinstitusjoner må være gode både på særreglene og på omsorgsansvaret, mens på andre institusjoner hvor de ikke jobber etter særreglene så har trolig heller ikke miljøterapeutene fokus på lovverket utenfor omsorgsansvaret. Dette prosjektet vil belyse hvordan miljøterapeutene som jobber med et handlingsrom hvor det er større adgang til å begrense ungdommenes rettigheter hjemlet i særreglene, forstår omsorgsansvaret og dets mer begrensede handlingsrom (Barnevernsloven, 2021, §§ 10-3 og 10-9).

1.4 Begrepsavklaringer

1.4.1 Atferdsbegrepet

Det er en debatt rundt begrepet *atferd* i barnevernet (Viken, 2016). Det er uenigheter om dette begrepet er hjelpsomt eller skadelig for barn og ungdom som skal hjelpes og forstås. Grunnen til at atferdsbegrepet, som egentlig er et nøytralt begrep, har vært

utsatt for så mye debatt handler om de negative assosiasjonene og forståelsen som er knyttet til begrepet i en barnevernsfaglig sammenheng (Syse, 2019, s. 203). At man på fagspråk har god bruk for atferd som begrep det skjønner jeg, det dukker opp i lovverk og faglitteratur og er sånn sett et hjelpsomt begrep. Men det har fått svært negative assosiasjoner innad i barnevernet som jeg mener kan være problematisk for ungdommene og deres familier. Ungdom som selv bor på, eller har bodd på barnevernsinstitusjon fortalte at de ikke opplever atferdsbegrepet på en god måte (Ulset & Tjelflaat, 2012). Ungdommene fortalte at de opplever mye negative assosiasjoner innad i barnevernet rundt begrepet *atferd*.

Atferd brukes innad i barnevernet til å beskrive ungdommens handlingsmønster som anses for å være «vanskelig» eller «krevende» (Syse, 2019, s. 203). Med en slik forståelse til atferdsbegrepet så er det ikke ungdommen som blir sett i et helhetlig perspektiv. Det som derimot blir sett er atferden ungdommen har, og det er nettopp denne atferden som får fokus og ikke forhistorien og smerten som ligger bak. Skadelig atferd er et resultat av vanskelige følelser og vonde opplevelser, det er smerteuttrykk (Syse, 2019). Barnevernsproffene ønsker at atferdsbegrepet skal tas helt ut av barnevernets språk, Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet anbefalte at atferdsinstitusjonene heller skulle hete *barnevernsinstitusjon* (Bufdir, 2022). Utfordringene jeg ser i mitt arbeid på barnevernsinstitusjon er at dette fagbegrepet finner veien ut fra fagmiljøet og de voksenes samtaler inne på kontoret og inn i miljøet hvor ungdommene også er. Jeg har hørt kollegaer si til ungdom at «ja, men du bor jo på atferd og da bruker vi atferdsparagrafene» eller «dette er faktisk en atferdsinstitusjon og da er det sånn og slik». Da kan det høres ut som at det er på grunn av ungdommens atferd at de er på barnevernsinstitusjon og at det er der problemet ligger. Istedenfor at atferden ses i en større sammenheng hvor atferden forstås som et smerteuttrykk. Flere av ungdommene jeg har snakket med har uttrykt misnøye over begrepet og opplever det ikke som et godt begrep.

Jeg tenker at å bruke atferdsbegrepet ovenfor ungdommene er uheldig. Vi alle har jo en eller annen atferd, man anvender et nøytralt begrep som egentlig ikke sier noe om atferden i seg selv, som et negativt begrep (Syse, 2019). Sterke smerteuttrykk hos ungdom som er i barnevernets system er naturlige reaksjoner på traumene disse ungdommene ofte har med seg (Ulset & Tjelflaat, 2012). I måten atferdsbegrepet brukes på så blir atferden ikke sett på som noe som bør forstås og finnes ut av, men forstås heller som en uønsket handling som skal behandles og oppdras vekk. Å bruke begrepet atferd til å beskrive det som i realiteten er smerteuttrykk, dårlig selvregulering og traumer er også ugunstig da dette ikke er et språk ungdommene selv bruker og kan oppleves stigmatiserende (Ulset & Tjelflaat, 2012). Ungdommene opplever følelser som er vanskelig å håndtere og har dermed en atferd som kan være både skadelig og problematisk, men denne atferden er et symptom og ikke problemet. Jeg mener at ungdommene som er under barnevernet tingliggjøres gjennom et slikt språk. Det er en målsetning å få et mer traumesensitivt barnevern, et barnevern som ser hele barnet og som klarer å romme vanskelige uttrykk på naturlige følelser (Bufdir, 2022). Å droppe atferdsbegrepet for å beskrive disse ungdommene vil være i tråd med dette målet og gagne barn og unge som er under barnevernets omsorg.

Jeg vil gjennom dette prosjektet erstatte begrepene «atferdsvansker», «problematiske atferd» og lignende begreper med «ungdom som utsetter egen helse eller utvikling for alvorlig fare» og «atferdsinstitusjon» med «behandlingsinstitusjon». Målsetningen for

opphold på «atferdsinstitusjon» er jo nettopp behandling, så begrepet «behandlingsinstitusjon» opplever jeg som et mer passende begrep. Dette er også et begrepsbruk som går igjen i standardisert forløp (Bufdir, 2022). Jeg har også valgt å bruke begrepet *særregler* når jeg henviser til de utvidede paragrafene som ofte omtales som «atferdsparagrafene».

1.4.2 Miljøterapi og miljøterapeuter

Miljøterapi kan være vanskelig å definere da den ikke har de samme rammene som andre typer terapi (Olkowska & Landmark, 2009). Kognitiv atferdsterapi eller eksponeringsterapi har klare retningslinjer behandleren kan følge, mens miljøterapi er noe mer diffust og lite håndfast (Olkowska & Landmark, 2009). Det som er god miljøterapi for en fagperson, er ikke nødvendigvis det for en annen. Lillevik og Øien (2015) definerer miljøterapi slik:

Miljøterapi er en planlagt og faglig begrunnet terapeutisk virksomhet som nyttiggjør seg de til enhver tid tilgjengelige ressursene omgivelsene gir. Gjennom samhandling tar man sikte på å legge til rette for fysisk, psykisk, sosial og åndelig vekst – og å styrke brukerens egenomsorg. Dette oppnår man ved å variere mellom støtte og utfordring i en terapeutisk allianse preget av anerkjennelse og respekt for brukerens egenverd og integritet.

Miljøterapi er den terapiformen som brukes i nesten alle barnevernsinstitusjoner (Falck, 2006). Miljøterapi handler om å tilrettelegge for et miljø hvor endringsarbeidet skjer i en så naturlig setting som mulig, hvor man søker å oppmuntre gode valg og at ungdommene får positive opplevelser og opplever mestring i hverdagen (Falck, 2006). Man tilrettelegger for et trygt miljø som inneholder de elementene man vurderer at ungdommen trenger for å lykkes (Jacobsen & Gjertsen, 2010).

Med miljøterapeut så refererer jeg til personal som har 3-årig høyere utdanning (bachelorgrad) innen barnevern, vernepleie, psykologi, sosialt arbeid m.fl. i henhold til de nye kravene til utdanning for personal på barnevernsinstitusjoner (Bufdir, 2022). For ordensskyld så har alle informantene i dette prosjektet en bachelorgrad i barnevern og flere har også en mastergrad i barnevern.

1.5 Oppgavens disposisjon

Dette prosjektet er skrevet i 7 kapitler og jeg vil gi en kort beskrivelse av hvert kapittel:

1. Innledningen: Det gis en innføring i bakgrunn for prosjektet, både min personlige motivasjon, men også den sosialfaglige relevansen vil presenteres sammen med problemstilling og avgrensning av prosjektet.
2. Kunnskapsstatus: I dette kapitlet blir det gitt en grundig redegjørelse for den historiske utviklingen av omsorgsansvar som begrep, og andre empiriske funn knyttet til praktiseringen av omsorgsansvaret på barnevernsinstitusjoner. Tvang på barnevernsinstitusjoner og ungdommenes perspektiv vil presenteres samt at jeg vil trekke inn innhold fra ulike offentlige rapporter.

3. Det teoretiske rammeverk: Dette kapitlet redegjør for prosjektets teoretiske rammeverk; Sosialkonstruktivismen, Hverdagslivsperspektivet og teorien om Styringsrelasjoner.
4. Metoden: Her beskrives og forklares prosjektets vitenskapsteoretiske perspektiv og valg av metode grundig. Prosjektet følger et fenomenologisk-hermeneutisk perspektiv og har valgt en kvalitativ metode med semi-strukturerte intervju. Prosjektets analysemetode er tematisk analyse og følger de anbefalte steg av Braun og Clarke (2006).
5. Funn: Prosjektet har 4 funn: *opptre som en forelder, barnets stemme, det snakkes ikke om og uklart handlingsrom*.
6. Diskusjonen: Her diskuteres prosjektets funn opp imot relevante funn fra tidligere studier og teori fra kapitel 3.
7. Avslutning: Her oppsummeres prosjektet og funnene sammen med implikasjoner for praksis og prosjektets styrker og svakheter.

2.0 Kunnskapsstatus

I dette kapitlet skal jeg presentere vitenskapelig kunnskap som er relevant for prosjektets problemstilling. Jeg vil redegjøre for omsorgsansvaret som begrep og hvordan vår forståelse av dette ansvaret har endret seg siden 1800-tallet. Jeg vil presentere tidligere relevante studier og ulike offentlige rapporter. Tidligere studier og rapporter om forhold på barnevernsinstitusjoner har stort sett fokusert på bruk av tvang, dette gjelder både i Norge og internasjonalt (Reime, 2017). Det foreligger flere rapporter om hvordan ansatte og ungdom på barnevernsinstitusjoner opplever tvangsbruk hvor også forståelsen og bruken av omsorgsansvaret nevnes indirekte (2016; Barneombudet, 2020; Reime, 2017; Ulset & Melheim, 2013). Til tross for et omfattende litteratursøk så finner jeg ingen studier som ser på hvordan omsorgsansvaret forstås og benyttes. Omtalelser av omsorgsansvaret er i ulike studier og rapporter mer å finne «mellom linjene» og ikke noe som har fått et spesifikt fokus. Det finnes lite forskning på hvordan barnevernsloven og omsorgsansvaret påvirker det miljøterapeutiske arbeidet på barnevernsinstitusjoner (Reime, 2017).

2.1 Kort om den historiske utviklingen av omsorgsansvaret

Hva som menes med omsorgsansvar og hvem som har dette ansvaret overfor barn og unge har endret seg mye gjennom tidene. Omsorgsansvaret er i et historisk perspektiv å finne mer «mellom linjene», da det ikke var særlig mye fokus på dette før i nyere tid. Den første gangen en form for omsorgsansvar ble vedtatt i norsk lov var vergerådsloven som kom helt på slutten av 1800-tallet og trådte i kraft på 1900-tallet (Tjelflaat, 2015). Denne loven kan sies å ha vært starten på det offentlige barnevernet (Tjelflaat, 2015). Frem til denne loven så var det lite lovverk som hadde som mål å beskytte barn eller sørge for at de fikk adekvat omsorg (Fjellvik, 2003). Frem til velferdsreformen på 1800-1900 tallet ble omsorgsansvaret for barn og unge ansett som et ansvar som lå til diakonien og nærfamilie (Tjelflaat, 2015). Selv om det da ikke dreide seg om et omsorgsansvar, men et ansvar om å påse at barnet ikke gjorde noe kriminelt, og at de oppførte seg ordentlig ute i samfunnet (Fjellvik, 2003). Under velferdsreformen så ble omsorgsansvaret mer aktuelt og det ble forstått som et ansvar som lå til staten, i en forlengelse av ansvaret om å ivareta landets innbyggere (Tjelflaat, 2015). Tidligere så hadde barnevernsinstitusjoner, eller barnehjem vært drevet av frivillige organisasjoner, men nå tok staten over driften (Tjelflaat, 2015). Det ble ansett som viktig å profesjonalisere omsorgen barna mottok og omsorgsansvaret ble forstått som det å gi barna husly og trygge levekår (Tjelflaat, 2015). Diskursen i samfunnet om barn endres, fra at barn anses som foreldrenes eiendom til at barn får autonomi og anses som sårbare og i behov av beskyttelse (Fjellvik, 2013).

Det nærmeste man kommer til et omsorgsansvar hos barnevernsinstitusjonene på denne tiden ble beskrevet i lov om barnevern (1953, § 42) og lyder som følger:

Helse- og sosialstyret skal se nøye etter at virksomheten ved institusjonen blir drevet i samsvar med gjeldende lov og forskrifter og slik at barna kan trives og føle seg trygge. Kroppslig refsing må ikke nyttes.

Omsorgsansvaret blir på midten av 1900-tallet forstått som det å sørge for at barn har det trygt og godt, samt at de ikke utsettes for fysisk avstraffelse. Omsorgsansvaret

benevnes fortsatt ikke spesifikt i lovverket og omsorgen barna skal motta beskrives i lovtekster på en svært generell måte (Barnevernloven, 1953).

2.1.1 Omsorgsansvaret i dag

Ikke før barnevernsloven (1992) er omsorgsansvaret til barnevernsinstitusjoner tydelig i lovverket og kommer spesifikt frem av Rettighetsforskriften (2011) og rundskriv (Q-19). Omsorgsansvaret til barnevernsinstitusjoner er likt med det som står i gjeldene lover i dag (Barnevernsloven, 2021). Nå blir omsorgsansvaret forstått som statens plikt til å sikre at barn og unge har gode oppvekstvilkår med omsorgspersoner som har de nødvendige ressursene til å ivareta barnets utvikling og behov (Barnevernsloven, 2021). Grunnleggende for barnevernsloven er prinsippet om barnets beste, dette prinsippet er ledene i alle avgjørelser og vurderinger som gjøres opp imot et barn og deres familie. Dette gjelder både for det kommunale barnevernet og for barnevernsinstitusjoner (Barnevernsloven, 2021). Omsorgsansvaret har som oppgave å ivareta barnets behov for beskyttelse og omsorg samtidig som at rettighetene til barnet skal ivaretas (Barnevernsloven, 2021). Barn og unges rettigheter har blitt styrket den senere tid. Barns autonomi og selvbestemmelse har fått mye fokus og omsorgsansvaret forstås også som det å ivareta dette for hvert enkelt barn og ungdom, samtidig som at det skal legges til rette for at de kan medvirke i saker som omhandler dem selv (Barnevernsloven, 2021). På barnevernsinstitusjoner så kan omsorgsansvaret også forstås som et mindre inngripende tiltak, og at ved å bruke handlingsrommet i omsorgsansvaret så kan man forebygge tvang (Barnevernsloven, 2021, § 10-3). Dette kan gjøres gjennom at miljøterapeutene bruker omsorgsansvaret tidlig i en situasjon, før situasjonene er så alvorlig at inngrip hjemlet i særreglene er en nødvendighet. Slik kan omsorgsansvaret forebygge at situasjonene eskalerer ytterligere og at det da blir nødvendig med tvang hjemlet i særreglene (Barnevernsloven, 2021, § 10-9).

2.2 Tvang på barnevernsinstitusjoner

I all hovedsak så har ikke ansatte ved barnevernsinstitusjoner lov til å benytte makt og tvang ovenfor ungdommene som bor hos dem (Barnevernsloven, 2021). Barnevernsloven åpner likevel opp for at ansatte kan bruke milde former for makt og tvang hjemlet i omsorgsansvaret eller mer inngripende tvang hjemlet i særreglene (Barnevernsloven, 2021, §§ 10-3 og 10-9). Det er et krav om at mindre inngripende tiltak alltid skal være forsøkt først eller blitt vurdert som åpenbart utilstrekkelig før barnevernsloven gir et større handlingsrom for tvang og makt (Barnevernsloven, 2021). Det er dessverre slik at i enkelte situasjoner så er det helt nødvendig at de ansatte bruker tvang for å beskytte ungdommen eller andre. Da er det også et krav om at institusjonen skal ha rutiner og strukturer på plass som sørger for at det jobbes med å forebygge situasjoner hvor tvang blir nødvendig (Barnevernsloven, 2021).

Tvang kan både være fysisk tvang som det å holde en ungdom som er til skade for seg selv (Ulset & Melheim, 2013). Tvang kan også være indirekte, som ved en romransakelse hvor tvangen ikke er fysisk, men ungdommen er maktesløs i situasjonen og kan ikke stoppe eller nekte personal å gjennomføre ransakelsen (Ulset & Melheim, 2013). Alle former for tvang kan oppleves svært inngripende i ungdommenes liv og det krever hjemmel i lov før man kan benytte tvang (Barnevernsloven, 2021). I en rapport fra barneombudet (2015, s. 7) defineres tvang slik: «*Alle inngrep i den enkeltes personlige*

integritet mot en persons vilje anses som bruk av tvang». FNs menneskerettighetserklæring definerer tvang slik:

Med tvang menes tiltak rettet mot en person uten samtykke fra personen. Det kan være tiltak som er sterkt inngripende i personens situasjon eller tiltak vedkommende motsetter seg (FNs generalforsamling, 1948).

Det har vært en økning i antall tvangsprotokoller på barnevernsinstitusjoner den senere tid (Ulset & Melheim, 2013). Dette kan knyttes til enten en reell økning i antall hendelser som ender i tvang eller en økning i rapportering av tvangen som «alltid har forekommet» (Ulset & Melheim, 2013). Det har kommet strengere krav til dokumentering av tvang, og de ansatte må bruke mye tid på å dokumentere og forklare hendelsen både før, under og etter tvangsbruk (Bufdir, 2022). De ansattes vurdering av situasjonene og hvordan de arbeidet i forkant for å forebygge tvangen er viktige punkter i rapporten (Bufdir, 2022).

Når en ungdom flyttes på behandlingsinstitusjon så er det med en hensikt om at ungdommen skal få nettopp det, behandling. Som nevnt i kapittel 1 så er det ulike plasseringsgrunnlag for ungdommer og ulike plasseringsparagrafer når det blir fattet vedtak om plassering på barnevernsinstitusjon (Barnevernsloven, 2021). Noen av ungdommene blir tvangsplassert etter barnevernsloven § 6-2 og noen samtykker til plasseringen etter barnevernsloven § 6-1. I tilfeller hvor ungdom samtykker til plasseringen så vil det alltid være et etisk dilemma rundt hvorvidt ungdommen har gitt et reelt samtykke eller om de ikke opplever å ha hatt noe annet valg (Falck, 2006). Ungdom som samtykker til plassering får ofte beskjed om at dersom de ikke samtykker så blir saken sendt til Barneverns-og helsenemnda for å få fattet et tvangsvedtak og de flyttes likevel (Ulset & Tjelflaat, 2012).

2.3 Ungdommenes opplevelse av tvang på barnevernsinstitusjon

At tvang noen ganger er helt nødvendig, er både ungdom og miljøterapeuter enige om, dette kommer frem i en studie av Ulset og Tjelflaat (2012, s. 2). Tvangen skal være så mild og lite inngripende som mulig, og den skal være helt nødvendig for å oppnå sitt formål heter det i barnevernsloven (2021). Over halvparten av ungdommene i studien til Ulset og Tjelflaat (2012, s. 25) fortalte at de har vært utsatt for fysisk tvang mens de har bodd på barnevernsinstitusjon. Den mest vanlige formen for tvang på institusjoner er tvang i akutte faresituasjoner, hvor de ansatte griper inn fysisk for å stoppe en farlig situasjon (Ulset & Tjelflaat, 2012, s. 26).

Barneombudet (2015, s. 8) finner at ungdom opplever tvangsbruk som en voldshendelse, og at dette kan være traumatiserende og potensielt bidra til å forverre ungdommens problematikk. Ungdom på institusjoner fortalte at de føler at hadde de voksne opptrådt på en annen måte så kunne tvangen i mange tilfeller vært unngått (Ulset & Tjelflaat 2012, s. 2). Ungdom fortalte også at de opplever enkelte former for tvangsbruk som skremmende og unødig, og at tvangen kan skape en kjedereaksjon hvor atferden som utløser tvangen øker slik at også tvangen øker (Ulset & Tjelflaat, 2012, s. 2). Ungdommene fortalte at de føler at noen voksne på institusjonen ikke ser dem og deres smerte når de er i en konflikt og at de voksne bidrar til at ungdommene havner utenfor toleransevinduet (Ulset & Tjelflaat, 2012). De voksne hjelper ikke alltid ungdom med å regulere følelsene sine fortalte de i rapporten. Ungdom har rett til å klage etter de

har vært utsatt for et tvangstiltak, Barneombudet (2015, s. 7) finner likevel etter en gjennomgang av tvangsprotokoller at ungdommene sjeldent ytrer sin mening og klager i etterkant av tvang selv om de er uenige i det som ble gjort.

Ungdommene fortalte også at de skulle ønske at de voksne brukte mer tid på å samtale med dem når det oppstår konflikt og at de voksne burde forklare enda tydeligere hvorfor de setter de grensene som de gjør (Ulset & Tjelflaat, 2012). Barneombudet (2015, s. 25) rapporterer også om at ungdom opplever det enklere å tolerere tvang dersom de forstår hvorfor tvangen ble nødvendig i utgangspunktet. Ungdommene fortalte at de blir traumatiserte av å oppleve tvang selv, men også av å se tvangsutøvelse mot andre ungdom og at de ikke alltid blir ivaretatt av de voksne etter at tvangen er over (Ulset & Tjelflaat, 2012). Ungdommene uttrykker at de opplever tvang som nødvendig og at de forstår at de voksne må bestemme enkelte ting, men at de har et ønske om å bli lyttet til selv om avgjørelsen ikke nødvendigvis endres.

Falck (2006) peker på utfordringene ansatte ved barnevernsinstitusjoner har når tvang og behandling krysses. Tvang og behandling kan tenkes å jobbe mot hverandre. I behandlingen så ønsker man at ungdommene skal få økt autonomi, styrket sin tillit til voksne, lære bedre mestringsstrategier og ta ansvar for egne valg (Falck, 2006). Tvangsbruk kan svekke alle disse prosessene og motarbeide det miljøterapeutiske arbeidet (Falck, 2006). Tvangsbruk kan også være re-traumatiserende for ungdommene og svekke relasjonene og tilliten som er bygget opp (Falck, 2006). Tvang kan påvirke ungdommenes følelse av autonomi og øke deres iboende motstand (Ulset & Tjelflaat, 2012, s. 2). Tvang er heller ikke passende i et traumesensitivt institusjonsbarnevern, men er likevel helt nødvendig noen ganger, rett og slett for å beskytte ungdommen (Ulset & Tjelflaat, 2012, s. 2). God opplæring og kunnskap om barnevernsloven med gode forebyggingsrutiner er svært viktig. Det kan bidra til å minske de negative effektene tvangsbruk har på de som opplever tvangen, og for de som blir vitne til den (Ulset & Tjelflaat, 2012). Det vil være viktig å lære mer om hvordan man kan forebygge tvang på barnevernsinstitusjoner og hvordan omsorgsansvaret kan bidra aktivt inn i denne jobben.

2.4 Manglende kunnskap om barnevernsloven

Ulseth og Melheim (2013) har utarbeidet en omfattende rapport om hvordan tvang håndteres ved barnevernsinstitusjoner. De finner at ofte så kan forskjellen på naturlige grensesettinger og tvang være vanskelig for personalet på institusjoner å definere og differensiere. Det har blitt avdekket flere avvik og alvorlige lovbrudd på barnevernsinstitusjoner rundt om i landet (Skotheim, 2021). Det er ulike avisoppslag og rapporter om stenging av institusjoner på bakgrunn av uforsvarlig drift og lovbrudd (Barneombudet, 2020, s. 10). I flere store norske aviser er det skrevet lengre reportasjer hvor det kommer frem at barnevernsinstitusjoner ikke alltid klarer å gi adekvat omsorg og beskyttelse til ungdommene som er plassert hos dem. Bunes Recovery senter i Aurskog-Høland ble stengt og politianmeldt, Sarpsborg ungdoms- og familiesenter fikk hard kritikk for flere lovbrudd og stengingen av Vest- Lundveien ungdomssenter for å nevne noen (Barneombudet, 2020, s. 10). Vi kjenner også til flere enkeltsaker hvor barnevernsinstitusjonene ikke har gitt ungdom den omsorgen de har krav på. Saker som «Glassjenta» viser hvordan blant annet barnevernsinstitusjoner kan mislykkes grovt i sitt samfunnsoppdrag (Barneombudet, 2020, s. 10).

Ulset og Melheim (2013, s. 109) finner også at flere statsforvaltere opplever at nivået på kunnskapen rundt lovverket hos de ansatte i barnevernsinstitusjoner ikke er god nok. Statsforvaltere fortalte om et kunnskapsnivå rundt barnevernsloven som er svært varierende og mangelfull og da særlig rundt dette med tvangsbruk. Statsforvaltere fortalte at de, grunnet manglende kunnskap om lovverk ofte ser at tvangsbruk på barnevernsinstitusjoner blir hjemlet feil (Ulset & Melheim, 2013, s. 110). Denne usikkerheten rundt lovverket blir også poengtert av barneombud Bejer Engh som sier at personalet på barnevernsinstitusjoner er tydelig usikre på rammen rundt lovverket og at de praktiserer dette svært ulikt (Ulset & Melheim, 2013). Også sivilombudsmannen påpeker for lite kunnskap rundt omsorgsansvaret i sin rapport etter å ha ført tilsyn ved to ulike institusjoner (Sivilombudsmannen, 2018, 2019). Etter tilsyn ved en akutt institusjon i Trøndelag skriver sivilombudsmannen i sin rapport at personal og ledelsen på institusjonen ikke hadde nok kompetanse om lovverket til å klare å skille mellom særregelen og omsorgsansvaret (Sivilombudsmannen, 2018, s. 20). Sivilombudsmannen skriver at det er «åpenbart ikke grunnlag» for å begrense en ungdom slik institusjonen hadde gjort når de hjemlet dette i omsorgsansvaret (Sivilombudsmannen, 2018, s. 20). Også etter tilsyn på en annen institusjon skriver sivilombudsmannen i sin rapport at omsorgsansvaret ikke kan brukes for å nekte en ungdom å forlate institusjonen over lengre tid, men at institusjonen likevel har valgt å gjøre dette i tro om at det var et lovlig tiltak (Sivilombudsmannen, 2019, s. 22). Sivilombudsmannen anbefaler ulike tiltak slik at de ansatte ved institusjonene kan lære seg å skille mellom omsorgsansvaret og særreglene.

Særlig så er det grensen mellom tvang hjemlet i særreglene (som krever et enkeltvedtak) og tvang som er å anse som normal barneoppdragelse (og som ikke krever et enkeltvedtak) som ofte gjør miljøpersonalet usikre og at de da «*skriver et enkeltvedtak for mye enn et for lite*» (Ulset & Melheim, 2013, s. 37). Personalet ved barnevernsinstitusjoner har store utfordringer med å identifisere om enkelte situasjoner er hjemlet i særreglene eller i omsorgsansvaret (Ulset & Melheim, 2013, s. 37). Det er også flere rapporter som viser til at miljøterapeutene ved barnevernsinstitusjoner ikke føler at de kan lovverket godt nok og at noen til og med føler at ungdommene kan lovverket bedre enn de selv kan (Reime, 2017, s. 32). Ungdommene «*vet godt hva de har krav på*» og «*flesteparten av ungdommene kan Rettighetsforskriften bedre enn vi gjør, det gjør dem*» fortalte to informanter i en tidligere studie (Reime, 2017, s. 32). Det er helt tydelig at miljøterapeuter ved barnevernsinstitusjoner har store utfordringer knyttet til å tolke og praktisere handlingsrommet i barnevernsloven, særlig sant er dette for omsorgsansvaret (Barnevernsloven, 2021).

3.0 Prosjektets teoretiske rammeverk

I dette kapitlet vil jeg redegjøre for prosjektets teoretiske rammeverk. De aktuelle teoretiske perspektivene som jeg er inspirert av er sosialkonstruktivismen, hverdagslivsperspektivet og teorien om styringsrelasjoner (Jenssen et al., 2020; Bech-Jørgensen, 1994; Smith, 2002). Disse teoriene har ulike rammeverk som kan anvendes for å forstå omsorgsansvaret på barnevernsinstitusjoner. Når man kombinerer disse tre perspektivene, får man et mer praksisnært og helhetlig bilde av hvordan omsorgsansvaret kan forstås og anvendes. Samtidig som man kan ta hensyn til de sosiale, de relasjonelle og de samfunnsmessige strukturene rundt. Disse tre teoretiske perspektivene utfyller hverandre godt og vil kunne gi en helhetlig forståelse av omsorgsansvaret på barnevernsinstitusjoner.

3.1 Omsorgsansvaret i et sosialkonstruktivistisk perspektiv

Perspektivet om sosialkonstruktivismen er veldig aktuell for dette prosjektet da jeg søker å belyse forståelsen av omsorgsansvaret og praksisen rundt. Sosialkonstruktivismen er opptatt av hvordan sosiale fenomener kan forstås som noe som opprettholdes gjennom samhandling og kommunikasjon (Jenssen et al., 2020). Det er samfunnet og kulturen som påvirker hva som anses som det rette. Sosiale fenomener eller *sannheter* forstås ikke som noe objektivt, men som en felles forståelse av at *sannheten* er det vi som samfunn eller gruppe er enige om at den er (Jenssen et al., 2020).

Sosialkonstruktivismen vektlegger den individuelle opplevelsen av virkeligheten og hvordan den konstrueres og opprettholdes i møte med andre mennesker (Jenssen et al., 2020). Vi har alle ulike individuelle *sannheter* og vi går ut ifra at andre også har de samme *sannhetene*. Vi antar derfor at vår definisjon av et begrep også vil være alle andres definisjon av samme begrep (Tjora, 2018). Vi går til og med så langt i vår antakelse at vi antar at vår definisjon av begrepet er den riktige. Et sosialt konstrukt holdes i live gjennom at menneskers samhandling forsterker dets betydning og verdi (Edley, 2001). Lovverk og konvensjoner slik som barnevernsloven (2021) og FNs barnekonvensjon (2003) er begge gode eksempler på sosiale konstruksjoner (Edley, 2001). Barnevernsloven ville ikke ha eksistert eller hatt betydning for oss hadde det ikke vært for at vi som samfunn er enige om at disse lovene skal vi ha og meningene vi har tilegnet dem. Hadde vi ikke hatt disse enighetene så hadde ikke lover eksistert eller hatt den betydningen som de har.

Hva som inngår i omsorgsansvaret og hva som menes med god omsorg er forklart i lovverket og i ulike lærebøker. Utøvelsen og forståelsen av omsorgsansvaret vil likevel variere fra miljøterapeut til miljøterapeut når de praktiserer sin individuelle forståelse av hva som inngår under omsorgsansvaret. Praksisen av omsorgsansvaret blir også preget av de ulike sosiale konstruksjonene som opprettholdes gjennom samhandling og diskurser blant miljøterapeutene ved de forskjellige institusjonene (Jenssen et al., 2020). Samt at de også påvirkes av ideologien innad i organisasjonen og det som kommuniseres av ledelsen. Ved hjelp av et sosialkonstruktivistisk perspektiv kan man utforske hvordan kulturen på en barnevernsinstitusjoner og samhandlingene blant miljøterapeutene former deres forståelse og praksis av omsorgsansvaret.

3.2 Omsorgsansvaret i et hverdagslivsperspektiv

Det andre teoretiske rammeverket til dette prosjektet er hverdagslivsperspektivet (Bech-Jørgensen, 1994). Dette perspektivet ser på hverdagens innhold og er opptatt av hvordan det «tatt for gitte» i hverdagen kan gi unik innsikt inn i noens liv (Bech-Jørgensen, 1994). Hverdagslivet som fenomen og forskningsarena er relevant for dette prosjektet da det gir unik innsikt i det bakenforliggende og kan si noe om hvordan omsorgsansvaret påvirker hverdagslivet på barnevernsinstitusjoner (Bech-Jørgensen, 1994). Hverdagslivet inneholder det daglige liv, relasjoner, vaner, følelser, muligheter, ressurser, alle de små tingene som bare «skjer» fra dag til dag (Schutz, 2005). Vi mennesker er ikke særlig kritiske til våre hverdagsliv, vi stiller ikke spørsmål ved det, vi ser på hverdagslivet som en slags selvfølgelighet (Steinsholdt, 2015). Litt sånn som når du kjører hjem fra jobb, men ikke husker kjøreturen hjem, den inneholdt ikke noe nytt som fanget oppmerksomheten din så turen går på autopilot (Steinsholdt, 2015).

Hverdagslivsperspektivet argumenterer for at man gjennom å se på de små og komplekse hendelsene i hverdagen kan man få bedre innsikt i menneskers liv (Bech-Jørgensen, 1994). Hverdagslivet på en barnevernsinstitusjon er preget av svært andre fenomener og strukturer enn det en ungdom typisk møter i en vanlig husholdning. Gullestad (2000, s. 178) argumenterer for at hverdagslivet har et privat og intimt preg, at hverdagslivet skjer hjemme sammen med familie og er til dels adskilt fra det større samfunn. Hverdagslivet på barnevernsinstitusjoner er i mye større grad preget av storsamfunnet ved at ungdommene som bor der får profesjonell bistand og omsorg, og «hjemmet» barnevernsinstitusjonene representerer er underlagt barnevernsloven og arbeidsmiljøloven (Gullestad, 2000, s. 178). I et hverdagslivsperspektiv av omsorgsansvaret på institusjoner så får man en dypere forståelse av hvordan omsorgsansvaret påvirker det miljøterapeutiske arbeidet. Ivaretagelse av omsorgsansvaret vil være preget av institusjonens verdigrunnlag og ressurser. Samspeillet mellom de ansatte, mellom ungdommene, og mellom ungdommene og de ansatte spiller en stor rolle i alles hverdag og vil være en påvirkende faktor for hvordan omsorgsansvaret praktiseres (Gullestad, 2000). Ved hjelp av et hverdagslivsperspektiv kan man få mer innsikt i hva som fungerer på institusjoner og som ivaretar omsorgsansvaret og hva som kan bli bedre. Hverdagslivsperspektivet er opptatt av hvordan omsorgsansvaret påvirker hverdagen, altså det levde liv til ungdommene (Steinsholdt, 2015). Hverdagslivsperspektivet er med andre ord opptatt av det konkrete som skjer i hverdagen mellom ungdommene og de voksne, og søker å forstå omsorgsansvaret gjennom de konkrete og repeterende handlingsmønstrene i hverdagen. Jeg opplever at hverdagslivsperspektivet er nyttig å ha med seg når man ønsker å si noe om hvordan omsorgsansvaret påvirker hverdagen på en barnevernsinstitusjon. Det er gjennom hverdagslivsperspektivet at man lærer noe om omsorgsansvarets innvirkninger på hverdagslivet og utfordringer som kan oppstå der.

3.3 Omsorgsansvaret i lys av teori om styringsrelasjoner

Den tredje teorien prosjektet vil anvende ser på de ulike maktforholdene i samfunnet som kan påvirke omsorgsansvaret på barnevernsinstitusjoner. Denne teorien heter styringsrelasjoner (Smith, 2002). Dette er en teori som også søker å forstå hverdagslivet, men som fokuserer på hvordan maktforholdene i samfunnet påvirker hverdagslivet. Teorien om styringsrelasjoner argumenterer for at om man skal kunne si

noe om noens hverdagsliv så må man først undersøke og forstå maktforholdene de lever i (Smith, 2002). Teorien og perspektivet om styringsrelasjoner er først og fremst tiltenkt å bidra til å forstå marginaliserte grupper i samfunnet gjennom å lytte til deres perspektiver og ikke til perspektivene til de som sitter med makten, slik man tradisjonelt sett gjorde (Smith, 2002). Smith (2002) argumenterer for at styringsrelasjonene i samfunnet påvirker hverdagslivet og at det er viktig å høre stemmene til de marginaliserte i samfunnet for å forstå deres hverdagsliv. Smith (2002) argumenterer også for at man ikke kan skille hverdagslivet fra samfunnets oppbygging og øvrige strukturer, men tvert om, at de samfunnsmessige forholdene må tas med inn i forståelsen av hverdagslivet. Smith (1997) argumenterer også i standpunktteorien for at vi må se andres ståsted for å kunne forstå noe om deres liv og hverdag.

Det vil i dette perspektivet være helt nødvendig å forstå maktstrukturene rundt en miljøterapeut som arbeider på barnevernsinstitusjon for å kunne si noe om praktiseringen og forståelsen av omsorgsansvaret. Hverdagslivet på barnevernsinstitusjonen bør forstås både ut ifra de styringsrelasjonene som skjer mellom ansatte og ungdom, mellom ansatte og ledelse, og mellom ledelsen og det øvrige samfunns forventning (Smith, 2002). Samfunnet rundt hverdagslivet påvirker hverdagslivet helt konkret og det er essensielt i dette perspektivet å ha dette med seg i sine vurderinger av hverdagslivet og omsorgsansvaret (Smith, 2002). Det er mange underliggende maktstrukturer og maktforhold på barnevernsinstitusjoner som påvirker hverdagslivet. Eier og leder av barnevernsinstitusjonen er underlagt arbeidsmiljøloven og miljøterapeutene har rettigheter som skal ivaretas (Gullestad, 2000). Miljøterapeutene er underlagt barnevernsloven og det føres tilsyn med jobben de gjør av eksterne tilsynsmyndigheter og ved internkontroller (Ulset & Melheim, 2013). Ungdommene må forholde seg til regler som gjelder på institusjonene som til dels styres av barnevernsloven og regler satt av institusjonen selv (Ulset & Tjelflaat, 2012). Alle disse maktforholdene kan tenkes å ha innvirkning på hvordan omsorgsansvaret forstås og praktiseres som igjen påvirker ungdommene.

Perspektivene om sosialkonstruktivismen, hverdagslivsperspektivet, og teorien om styringsrelasjoner henger som demonstrert i dette kapittelet tett sammen når man ønsker å si noe om omsorgsansvaret på barnevernsinstitusjoner. Hvordan omsorgsansvaret konstrueres og forstås, hvordan denne konstruksjonen av omsorgsansvaret påvirkes og passer inn i institusjonens hverdagsliv og hvordan dette hverdagslivet påvirkes av de ulike maktforholdene er alle relevante perspektiver for å besvare prosjektets problemstilling.

4.0 Metode og forskningsdesign

Dette kapitlet vil gi en gjennomgang av hvordan jeg har gått frem for å belyse informantenes erfaringer og forståelse av omsorgsansvaret gjennom et kvalitativt forskningsdesign. Jeg vil redegjøre for hvordan prosjektet mitt er gjennomført og begrunne de ulike vitenskapsteoretiske og metodiske valgene jeg har tatt. Jeg har benyttet semi-strukturerte intervjuer etterfulgt av en presentasjon av tre ulike scenarier som jeg har drøftet med hver informant. Scenariene bidrar til å få frem dype refleksjoner rundt omsorgsansvaret. Jeg vil presentere scenariene og argumentere for hvorfor de har bidratt til å styrke prosjektet. Jeg vil argumentere for hvorfor prosjektets problemstilling er best besvart med et fenomenologisk-hermeneutisk vitenskapsperspektiv og hvordan jeg har ivaretatt validiteten og reliabiliteten. Jeg vil også redegjøre for de ulike etiske vurderinger som er gjort.

4.1 Kvalitativt design

Gjennom et kvalitativt design så kan man få en mer inngående forståelse av andres opplevelse og forståelse av et fenomen (Tjora, 2012, s. 27). Kvalitativ forskning tillater stor fleksibilitet gjennom hele forskningsprosessen også datainnsamling og dataanalyse. Dette forskningsdesignet tillater at man i større grad kan få ny kunnskap om komplekse og svært subjektive fenomener. Det er også et velegnet design når man ønsker å få kunnskap om noe det ikke finnes mye kunnskap om fra før av (Thagaard, 2018, s. 48). Et kvalitativt design er et godt valg for min problemstilling da jeg ønsker å løfte frem erfaringer og forståelser av omsorgsansvaret som informantene har gjort seg i sitt arbeid med ungdom på behandlingsinstitusjon. Dette er en problemstilling som vi vet svært lite om, det er per i dag ingen studier eller rapporter som ser på dette konkret. Det er gjennom informantenes erfaringer, forståelser og tolkninger at vi kan lære mer om hvordan de forstår og benytter handlingsrommet i omsorgsansvaret og et kvalitativt design vil bidra til dette.

4.2 Posisjonere meg som forsker

Jeg jobber som miljøterapeut i en behandlingsinstitusjon som er godkjent for ungdom mellom 12 og 18 år. Her bor ungdom for å motta behandling og sikre sunn utvikling og gode oppvekstvilkår. Inspirasjonen for mitt masterprosjekt ble dannet nettopp på grunn av denne jobben. Jeg har et brennende ønske om å bidra til at ungdommers rettssikkerhet ivaretas mens de bor på barnevernsinstitusjon og at de som er på jobb føler seg trygge på lovverket de jobber innenfor. Jeg gikk inn i prosjektet med en forforståelse som jeg ikke kom utenom. Denne forforståelsen var det viktig at jeg som forsker reflekterte over og tok hensyn til. Jeg måtte være åpen for nye impulser og svar som jeg ikke hadde forventet, eller som gikk imot mine egne erfaringer og oppfatninger (Thagaard, 2018, s. 19). Som forsker så vil mine erfaringer, verdier, opplevelser og forforståelser påvirke mine valg og dermed også min forskning (Thagaard, 2018, s. 33).

Det er ulike meninger på hvorvidt man som forsker bør, og kan holde seg helt atskilt fra egen forskning. Jeg valgte å følge et fenomenologisk-hermeneutisk perspektiv og inviterte mine erfaringer og forforståelser inn i planleggingen av mitt prosjekt (Thagaard, 2018, s. 36). Det er mine erfaringer som gjorde meg interessert i handlingsrommet i omsorgsansvaret og hvordan miljøterapeutene navigerer dette. Det er også min

forforståelse og erfaring fra fagfeltet som hjalp meg med å utvikle en relevant intervjuguide og scenarier, og som ga meg unik innsikt i det jeg nå søker å belyse.

Noen av mine antakelser og forforståelser fra å selv jobbe ved en behandlingstilstand er at det kan være mye usikkerhet rundt lovverket og særlig når det gjelder omsorgsansvaret. Jeg har opplevd at kollegaer med flere års arbeidserfaring har vært usikre på lovverket og ikke visst om de kunne stoppe en ungdom fra å gå ut eller ikke. Jeg hadde en antakelse om at informantene i mitt prosjekt kom til å uttrykke en viss usikkerhet rundt omsorgsansvaret. Denne erfaringen og forforståelsen har utvilsomt styrket prosjektet mitt. Det har likevel vært veldig viktig at jeg har holdt mine forhåndsantakelser for meg selv og ikke gitt uttrykk for disse under intervjuene. Det var også viktig at jeg tok en viss avstand fra egne tanker og erfaringer mens jeg arbeidet med intervjuene i etterkant, og at jeg førte en detaljert forskningsdagbok for å sikre at jeg skilte mellom egne tanker og det informantene formidlet (Braun & Clarke, 2006). Jeg har dermed klart å ha et avklart forhold til mine egne antakelser og forforståelse, og jeg brukte mye tid på å reflektere over disse gjennom hele forskningsprosessen. Særlig viktig ble dette under intervjuene for ikke å «styre» intervjuet i en retning som passet med mine antakelser og erfaringer, men som faktisk fokuserte på informantenes erfaringer.

4.3 Vitenskapsteori

Det vitenskapsteoretiske perspektivet jeg som forsker har vil påvirke hele mitt prosjekt (Braun & Clarke, 2006). Det påvirker utformingen av problemstillingen, de metodiske valgene, planlegging og gjennomføring av intervjuene og hvordan jeg forholder meg til dataen i analyseprosessen (Braun & Clarke, 2006). Det var viktig at jeg hadde en grundig forståelse av de ulike vitenskapelige perspektivene slik at jeg kunne utvikle et forskningsprosjekt som var sammenhengende. Som forsker posisjonerer jeg meg i henhold til et fenomenologisk-hermeneutisk perspektiv (Finlay, 2009). Dette vitenskapsteoretiske perspektivet vil jeg redegjøre for under, det er dette perspektivet som har formet og veiledet hele mitt prosjekt.

4.3.1 Fenomenologisk-hermeneutikk

Jeg ønsker å belyse hvordan miljøterapeuter forstår omsorgsansvaret og benytter dets handlingsrom gjennom å utforske deres livsverden, altså deres «virkelighet». Til dette er et fenomenologisk-hermeneutisk perspektiv passende (Finlay, 2009). Et fenomenologisk vitenskapsperspektiv sier noe om hvordan man forstår virkeligheten (Finlay, 2009). Med en fenomenologisk tilnærming så forstår man fenomenet man er interessert i, altså hvordan miljøterapeuter forstår og benytter omsorgsansvaret som et subjektivt fenomen. Det vil si at jeg er opptatt av de individuelle opplevelsene og fortolkningene til informantene for å få en dypere forståelse av hvordan de benytter og forstår omsorgsansvaret i sitt arbeid med ungdom. Jeg forstår fenomenene som en subjektiv opplevelse som vil kunne tolkes på ulike måter (Thagaard, 2018, s. 36).

Hermeneutikk er en fortolkningslære (Thagaard, 2018, s. 37). Med et hermeneutisk perspektiv så tenker man at man ikke kan unnsnippe sin egen forforståelse og at den farger hvordan vi prosesserer og tilegner oss ny forståelse (Thagaard, 2018, s. 37). Hermeneutikken handler om at vi søker å forstå et fenomen gjennom tolkning. Jeg tolker det informantene forteller meg, og i denne prosessen kommer min forforståelse inn. Vi

tar alltid utgangspunkt i det vi allerede vet når vi skal forstå noe nytt, dette omtales ofte som den hermeneutiske sirkel (Kvale & Brinkmann, 2019). Jeg tar utgangspunkt i min kunnskap om omsorgsansvaret når jeg arbeider med dette prosjektet, og jeg vil tolke det informantene forteller gjennom blant annet denne forforståelsen.

Det vil ikke være mulig for meg å legge bort den forforståelsen jeg har tilegnet meg i min rolle som miljøterapeut ved ulike barnevernsinstitusjoner, men jeg kan «dempe» denne forståelsen slik at den påvirker minst mulig gjennom å være den bevisst (Kvale & Brinkmann, 2019). Jeg har betraktet informantenes fortellinger som verdige sannheter og forsøkt å gjengi essensen av informantenes erfaringer og forstå så mye som mulig av den. Dette gjorde jeg uavhengig av min opplevelse av om det informantene formidlet passet inn i min forforståelse eller øvrig teori på fagfeltet (Kvale & Brinkmann, 2019). Det er altså informantenes tanker om sin forståelse og hvordan de opplever at de forstår og benytter omsorgsansvaret som er gjeldene, og ikke hvordan jeg tolker at de gjør dette. En informant kan for eksempel si at de benytter seg av handlingsrommet i omsorgsansvaret til det fulleste, mens jeg som fagperson med kunnskap om dette handlingsrommet kan være uenig. En slik «protest» fra meg som fagperson vil ikke være passende i dette vitenskapsperspektivet (Kvale & Brinkmann, 2019). Jeg har påsett at jeg har hatt et tydelig skille mellom meg selv som fagperson og som forsker. Det er informantens perspektiver som regnes som den sanne virkelighet gjennom hele prosjektet.

4.4 Intervjuguiden og scenarier

Jeg startet utviklingen av intervjuguiden (vedlegg 1) etter anbefalinger fra Thagaard (2018, s. 95) med å inndelegge spørsmålene i ulike temaer. Jeg passet på å ha en innledning med oppvarmingsspørsmål og en oppsummerende avslutning. På denne måten ville intervjuene føles mest mulig behagelig for informantene og bidra til å skape en atmosfære hvor informantene kunne dele sine erfaringer og forståelser med meg. Etter at intervjuguiden inneholdt det jeg opplevde som de riktige spørsmålene for å besvare problemstillingen gjennomførte jeg to prøveintervju. Å gjennomføre prøveintervju er anbefalt da dette har vist seg å trygge forskeren i sin rolle og samtidig får man som forsker tilbakemelding på intervjuguiden og hvordan man kan forbedre seg som intervjuer (Thagaard, 2018, s. 96). De to prøveintervjuene ble gjennomført med to av mine kollegaer som informanter. Det var viktig at prøveintervjuene ble gjennomført så likt som mulig de reelle intervjuene så begge prøveintervjuene var innenfor inklusjonskriteriene til prosjektet. I prøveintervjuene ble det tydelig at spørsmålene kunne med fordel være enda mer åpne. Den samme tilbakemeldingen fikk jeg også av min veileder. Jeg omformulerte dermed intervjuguiden og ba igjen om tilbakemelding fra veileder og kollegaer, denne gangen var intervjuguiden godt rustet til å besvare problemstillingen min.

Under prøveintervjuene ble det tydelig for meg at det kom til å være viktig å understreke for informantene at målsetningen for intervjuene ikke var å finne ut hvor mye de kunne om lovverket. Mine to kollegaer som gjennomførte prøveintervjuene, fortalte at de syntes at det var ubehagelig når de ikke kunne svare på spørsmål rundt barnevernsloven. Jeg tok hensyn til dette og forklarte informantene at det ikke var deres kunnskap om barnevernsloven og paragrafer som var av interesse for prosjektet, men deres erfaringer og tolkninger av omsorgsansvaret.

4.4.1 Utvikling av scenarier

Beslutningen om å inkludere scenarier i intervjuguiden kom som et resultat av at det var viktig for meg å ivareta informantenes taushetsplikt og yrkesetikk. Jeg ville unngå at det ble brukt konkrete eksempler fra tidligere hendelser. Jeg ville også at informantene skulle gi meg et innblikk i hele deres tankeprosess i møte med forskjellig ungdom som tar valg som kan være av ulik skadegrad for deres utvikling. Jeg ønsket at informantene skulle få muligheten til å sette seg selv inn i de ulike scenarioene og reflektere på et dypere nivå over hvordan de hadde håndtert situasjonen hadde de faktisk stått i den. Til dette er scenarier eller vignetter som de også kalles, gode verktøy (Sampson & Johannessen, 2020). Scenariene ble utformet på en slik måte at de skulle være sentrale for prosjektets problemstilling og oppmuntre informantene til å «tenke høyt» over hvordan de ville løst eller håndtert akkurat en slik situasjon (Barter & Renold, 2000).

Jeg ville få frem dype refleksjoner rundt omsorgsansvaret hos informantene og utforske hvilke tanker de gjorde seg i møte med de fiktive ungdommene i scenarioene. De fiktive ungdommene har veldig ulik problematikk og man kan benytte hele bredden i omsorgsansvaret i møte med disse tre ungdommene. Jeg anså det som hensiktsmessig å ha ulik grad av fare for ungdommenes utvikling i de tre scenarioene. Dette for å utforske hvordan informantenes tolkning og opplevelse av handlingsrommet ble påvirket av dette. Det gikk mye tid i refleksjoner og diskusjoner med kollegaer om hvilke scenarier som var best egnet til prosjektet. Det var viktig at scenarioene var realistiske scenarier som man som miljøterapeut møter regelmessig i jobben sin på behandlingsinstitusjoner. Jeg rådførte meg med kollegaer med lang arbeidserfaring fra behandlingsinstitusjon og gikk mange runder før jeg landet på de tre scenarioene. Scenariene i intervjuguiden ble også gjennomgått av de samme to kollegaene som gjennomførte prøveintervjuene samt to andre kollegaer med svært lang erfaring fra institusjonsbarnevernet. Alle fire som gjennomgikk scenarioene sa at dette var situasjoner som de opplever regelmessig i jobben sin og at de anså scenarioene som svært relevante. Dette bekreftet også flere av informantene under intervjuene.

Scenariene er ment for å hjelpe informantene til å reflektere over situasjoner de antakelig møter ganske regelmessig i sitt arbeid på behandlingsinstitusjon. I spørsmålene som leder opp til scenarioene ønsket jeg at informantene skulle begynne å tenke, og reflektere rundt omsorgsansvaret og handlingsrommet så jeg valgte å inkludere scenarioene på slutten av intervjuguiden. Jeg syntes at scenarioene var viktig å inkludere da de fikk i gang en samtale rundt hver fiktiv ungdom og informantene fikk mer informasjon om ungdommen og situasjonen rundt. Med scenarioene så fikk også informantene de samme ungdommene og de samme scenarioene å jobbe ut ifra. Jeg lot samtalen flyte naturlig, og informantene fikk ulike spørsmål rundt scenarioene ut ifra hva som var naturlig under hvert enkelt intervju. Under scenarioene var der jeg antok at jeg kom til å få de rikeste og de mest praksisnære beskrivelsene fra informantene.

4.4.2 Kort presentasjon av scenarioene

I scenarioene så ble informantene presentert med tre ulike ungdommer; Ali på 14 år, Fatima på 16 år og Ingrid på 15 år. De tre ungdommene har ulike plasseringsparagrafer og ulik problematikk, men bor alle på behandlingsinstitusjon. Scenarioene har ulik alvorhetsgrad og utfordringer. Jeg ønsket å utvikle scenarioene på en slik måte at

informantene fikk mulighet til å benytte hele handlingsrommet i omsorgsansvaret og de ulike begrunnelsene man kan bruke hjemlet i omsorgsansvaret. Dette for å sikre at informantenes fullstendige forståelse av omsorgsansvaret kom best mulig fram. Etter at hvert scenario var presentert så ble informantene invitert til å sette seg selv i disse situasjonene og reflektere rundt hvordan de hadde ønsket å løse disse og hvordan de hadde gått frem. Jeg spurte også om paragrafer eller vilkår i barnevernsloven for å få i gang ytterligere refleksjoner rundt lovverket slik at de kunne gi så utfyllende beskrivelser som mulig av sine tolkninger i hvert scenario. Jeg ønsket å være normkritisk ved at to av scenarioene var med ungdommer med utenlandske navn. Ingen av informantene så ut til å legge særlig merke til dette og det så heller ikke ut til å påvirke informantenes refleksjoner. Scenarioene presenteres nå i den rekkefølgen informantene fikk de presentert:

Scenario 1 handler om bruk av mobiltelefonen på natt og er en typisk problemstilling på institusjoner. Ungdom har stort sett alltid smarttelefoner med internett så selv om institusjonen skrur av internettet på huset så har ungdommene ofte internett hele døgnet via egen telefon. Det blir ofte spilling og kontakt med venner på natten som kan forstyrre nattesøvnen og energinivået dagen etter. Omsorgsansvaret tilsier at ungdom i skolepliktig alder må møte på skolen, og at institusjonen må tilrettelegge for god søvnhygiene. Dersom en ungdom får lov til å bruke telefonen sin til å holde seg våken hele natten og dermed ikke drar på skolen så vil det over tid kunne være å anse som omsorgssvikt (Barnevernsloven, 2021). Informantene fikk presentert denne informasjonen i scenario 1: Ali er 14 år, han er tvangsplassert på en behandlingsinstitusjon. Ali bruker mobiltelefonen sin hele natten og han sover til kl. 17:00 dagen etter og kommer seg ikke på skolen.

Scenario 2 handler om trygghet og sikkerhet for alle på boligen. Det er i omsorgsansvaret åpning for å lete en ungdom ut av fellesområder dersom ungdommen har en oppførsel som gjør det utrygt eller utrygt for de andre beboerne eller de ansatte (Barnevernsloven, 2021). Informantene fikk presentert denne informasjonen i scenario 2: Fatima er 16 år og har samtykket til plassering på en behandlingsinstitusjon. Fatima er sint, men vil ikke fortelle personalet hva som er galt. Fatima og de andre beboerne sitter sammen i fellesstuen. Fatima blir så sint over en SMS hun mottar at hun begynner å kaste ting, hun treffer Tv-en med et glass slik at den ødelegges. Fatima roer seg ikke ned når personal snakker til henne og roper i frustrasjon.

Scenario 3 havner mer i skillet mellom omsorgsansvaret og særreglene. Informantene fikk presentert denne informasjonen i scenario 3: Ingrid er 15 år og tvangsplassert på behandlingsinstitusjon. Ingrid har en omfattende rushistorikk. I går kom Ingrid for sent inn og det er sterk mistanke om at hun hadde drukket alkohol. Ingrid nekter for dette. I dag har du overhørt at Ingrid snakker med venner på telefonen om å anskaffe narkotika senere i kveld. Ingrid kommer til deg og sier at hun skal dra ut nå i kveld for å treffe venner.

4.4.3 Refleksjon rundt intervjuene

Under prøveintervjuene så opplevde jeg at enkelte spørsmål kunne være noe ubehagelig, dette fikk jeg også tilbakemelding på. Noen av spørsmålene kunne være litt ubehagelig

dersom informanten ikke følte selv at de hadde helt kontroll på barnevernsloven. Selv om jeg ikke stilte spørsmål direkte om barnevernsloven så vil det være vanskelig å svare på spørsmål rundt handlingsrommet i omsorgsansvaret uten å ha kompetanse på barnevernsloven. Jeg var derfor opptatt av å trygge informantene på at det var deres *erfaringer og forståelser* som var av interesse for meg og ikke om de svarte riktig eller galt på spørsmålene mine. Dette for å ivareta informantene og at de skulle oppleve intervjuet som en hyggelig ting å ta del i og ikke føle at de måtte prestere på noen måte. Det var også viktig å påminne samtlige informanter om deres yrkesmessige taushetsplikt i forkant av intervjuene samt at deres deltakelse ikke ville ha påvirkning på deres arbeidsforhold som miljøterapeut.

Den 01.01.2023 kom det ny barnevernslov (Barnevernsloven, 2021). Jeg gjennomførte det første intervjuet etter den nye loven kom, men ingen av informantene hadde fått kurs i den nye loven og hadde heller ikke lært seg de nye vilkårene eller de nye paragrafene. Den praktiske forskjellen på den gamle Rettighetsforskriften (2011) og den nye barnevernsloven (2021) når det gjelder handlingsrommet til miljøterapeutene som arbeider i barnevernsinstitusjoner er svært liten. Under intervjuene brukte jeg enten de gamle paragrafene da det var disse informantene kjente til, eller så unngikk jeg å nevne spesifikke paragrafer. Samtlige informanter kommenterte at de ikke hadde kontroll på det nye lovverket ennå og at de heller ville bruke de gamle paragrafene eller ikke nevne paragrafer i det hele tatt.

Intervjuguiden ble utformet for å få frem informantenes forståelse av omsorgsansvaret og hvordan de benytter handlingsrommet på mest mulig utfyllende måte. Det var i informantenes interesse å få frem sin forståelse og tolkning av handlingsrommet da barnevernsloven er noe som står sentralt i jobben deres. Det er derfor urimelig å anta at noen ville følt at de hadde god forståelse og benyttet handlingsrommet godt, men likevel valgte å svare at de ikke gjorde det. Jeg anser det som høyst sannsynlig at informantene var opptatt av å få vist frem sin fulle forståelse av omsorgsansvaret under intervjuene.

Jeg la merke til at flere av informantene hadde barnevernsloven åpen foran seg og sjekket opp lovverk når jeg stilte spørsmål om omsorgsansvaret og også under scenarioene. Flere av informantene kommenterte dette selv og sa «*jeg må bare lese meg litt opp på dette*» når jeg stilte spørsmål om omsorgsansvaret. Andre informanter forsøkte å skjule at de slo opp ting på internett ved at de holdt telefonen eller datamaskinen unna kameraet slik at jeg ikke skulle se det. Jeg kunne høre at det ble tastet på et tastatur, informanten ble stille og man kunne tydelig se at informanten leste av en skjerm for å så svare på spørsmålet mitt. Hadde intervjuene blitt gjennomført ansikt-til-ansikt så ville jeg ha unngått dette da jeg antar at det ville være svært unaturlig for informantene å ta frem mobilen eller datamaskinen for å søke i barnevernsloven hadde vi vært i samme rom. Jeg tenker likevel ikke at dette har påvirket prosjektets validitet nevneverdig da informantene som slo opp i barnevernsloven under intervjuet hadde god kontroll på lovverket og hadde mange rike beskrivelser og refleksjoner rundt omsorgsansvaret. Disse refleksjonene ville ikke vært mulig bare ved å slå opp i barnevernsloven raskt, og kan derfor antas å være genuine erfaringer og refleksjoner.

4.5 Forskningsprosessen

4.5.1 Utvalg og rekruttering

Det var viktig med et utvalg som ville kunne gi tykke beskrivelser og gode refleksjoner som ville gi et godt og solid grunnlag for min analyse senere i prosjektet (Thagaard, 2018, s. 55). For å ivareta validiteten var det viktig for prosjektet at informantene hadde en viss mengde arbeidserfaring slik at jeg kunne være trygg på at de hadde mottatt opplæring i relevant lovverk og fått muligheten til å gjøre seg erfaringer i jobben. Et av inklusjonskriteriene var derfor at informantene hadde minst tre måneders arbeidserfaring som miljøterapeut i behandlingsinstitusjon. Det var også viktig at informantene hadde relevant utdanning, utdanningene som blir regnet som relevant i dette prosjektet følger Bufdirs (2022) liste over utdanninger de godkjenner for miljøterapeuter på barnevernsinstitusjoner. Samtlige informanter er utdannet barnevernspedagog og flere tok en mastergrad i barnevern på intervjuetidspunktet. Ledere på barnevernsinstitusjoner ble også vurdert inkluderte i prosjektet, men grunnet deres store administrative ansvar som omhandler driften av institusjonen har de ofte ikke like mye, eller like nylige erfaringer og refleksjoner rundt handlingsrommet i omsorgsansvaret, og benytter heller ikke handlingsrommet i sitt daglige arbeid da de ikke jobber i miljøet (Ulset & Melheim, 2013). Ledere ble derfor ikke invitert til å delta i prosjektet.

Informantene ble rekruttert gjennom at jeg kontaktet enhetsledere og avdelingsledere i Trøndelag ved ulike behandlingsinstitusjoner. Jeg spurte om de kunne videresende invitasjonen til å delta i prosjektet til sine ansatte. Jeg fikk svært få tilbakemeldinger på mine e-poster og endte opp med å sende e-post henvendelser til ledere for alle aktuelle barnevernsinstitusjoner i hele Norge. Jeg lyktes med å rekruttere tre informanter på denne måten. Jeg er selv ansatt i en barnevernsinstitusjon og spurte kollegaer om de kunne forhøre seg med sine venner og sine tidligere kollegaer om noen kunne tenke seg å delta i prosjektet. På denne måten håpte jeg å utløse en snøballeffekt (Thagaard, 2018, s. 56). Jeg fikk flere henvendelser på denne måten som resulterte i at to intervju ble gjennomført. Jeg postet også en henvendelse på en Facebook-gruppe for barnevernspedagoger med over 7.000 medlemmer og rekrutterte en informant på denne måten. Jeg vil presisere at jeg ikke har rekruttert informanter fra samme barnevernsinstitusjon som jeg selv jobber ved og jeg har heller ikke intervjuet noen jeg tidligere har jobbet sammen med eller noen som jeg kjenner.

4.5.2 Presentasjon av informantene

Utvalget består av miljøterapeuter ansatt i det private, det statlige og det ideelle institusjonsbarnevernet. Jeg intervjuet miljøterapeuter fra flere steder i Norge, men de fleste arbeider i midt og sør-vest Norge. Se tabell 1 for en oversikt over informantenes arbeidsgiver, arbeidserfaring, utdanning, kjønn og alder.

Informant	Alder	Kjønn	Utdanning	Arbeidserfaring	Arbeidsgiver
1	33	mann	bachelor i barnevern	over 3 år	statlig
2	36	mann	bachelor i barnevern	over 3 år	statlig
3	25	kvinne	mastergrad i barnevern	1,5 år	statlig og privat
4	27	kvinne	mastergrad i barnevern	over 3 år	ideell org.
5	31	mann	bachelor i barnevern	over 3 år	statlig
6	27	kvinne	bachelor i barnevern	2 år	privat

Tabell 1: Oversikt over informantenes alder, kjønn, utdanning, arbeidserfaring og type arbeidsgiver.

4.5.3 Gjennomføring av intervjuene

Fem av seks intervju ble gjennomført digitalt via videotjenesten Teams hvor både lyd og kamera var slått på hos meg og hos informanten. Det siste intervjuet ble gjennomført ansikt-til-ansikt. Det aller beste ville vært og møtt alle informantene ansikt-til-ansikt for å få bedre oversikt over ikke-verbal kommunikasjon og kroppsspråk (Thagaard, 2018, s. 105). Dette lot seg dessverre ikke gjøre grunnet geografiske forskjeller. Det kan likevel tenkes at informantene var mer komfortable da de kunne bli intervjuet hjemme hos seg selv eller selv velge lokasjon og dermed følt seg mer avslappet under intervjuene (Thagaard, 2018, s. 105). Jeg gjennomførte intervjuene som anbefalt av Thagaard (2018) og de er å regne som av god kvalitet. Jeg har erfaring fra tidligere forskningsprosjekter og har gjennomført mange intervjuer tidligere. Jeg tåler stillhet og lot informantene fylle stillheten med mer utdypende svar slik som Drew og Emmison (2011) også anbefaler. Jeg ønsket å skape et trygt rom for samtale med informantene og passet på å vise min genuine interesse for det informantene sa gjennom hele intervjuet med bekræftende nikk, blikkontakt og smil.

På starten av intervjuene presenterte jeg meg selv og prosjektet. Jeg informerte om at jeg også arbeider på en behandlingsinstitusjon og hadde litt løs og fast prat om utdanning og ting jeg hadde til felles med informantene. Dette for å skape rapport og styrke intervjuene da informantene trolig er mer åpne når de føler seg komfortable med intervjueren (Thagaard, 2018, s. 108). Jeg gikk så igjennom informasjonsskrivet og fikk informantenes skriftlige samtykke oversendt (vedlegg 2). Når informantene var klare så startet jeg lydopptaket. Jeg benyttet en ekstern diktafon for å ta lydopptak av alle intervjuene. Når vi hadde gjennomgått hele intervjuguiden og jeg opplevde å ha fått den informasjonen som jeg ønsket avsluttet jeg intervjuet med en oppsummerende samtale og informantene fikk mulighet til å rette på, eller legge til informasjon og stille spørsmål før jeg avsluttet.

4.5.4 Transkripsjon

Det var om lag 190 minutter med lydfiler fordelt over de seks intervjuene. Intervjuene ble transkribert verbatim, altså har jeg transkribert alle ord og alle lyder, latter er transkribert som «haha» og pauser er transkribert som «...». Når man transkriberer på denne måten så ivaretar man flere av detaljene fra intervjusettingen (Tjora, 2012, s. 186). Når man leser de transkriberte intervjuene så plukker man fort opp om det var usikkerhet eller vansker med å svare en plass da dette vil være transkribert som «eeh» eller «...». Hadde man ikke tatt med disse lydene så ville man miste mye av de viktige lydtrykkene i talen (Tjora, 2012, s. 186). Jeg har ikke tatt med gjentakende ord i transkriberingen da dette gjorde det vanskeligere for meg å forstå setninger når jeg leste over transkripsjonene. Jeg har også valgt å transkribere på bokmål for å ivareta informantenes anonymitet da informantene arbeider i et relativt lite fagmiljø.

Selv om man transkriberer alt informantene sier så er ikke skriftspråket egnet for å fullt ut gjengi det muntlige språket med tonefall og ulike ansikts- og kroppslige uttrykk som er en viktig del av kommunikasjonen (Jefferson, 2004). Sarkasme og ironi er også vanskelig å fange opp når man transkriberer. Jeg brukte transkripsjonene som et verktøy i min analyse og brukte aktivt forskningsdagboken hvor jeg skrev ned mine refleksjoner rett etter hvert intervju for å best mulig ivareta det som ble formidlet under intervjuet. Før jeg startet å analysere hvert intervju så lyttet jeg til lydfilen for å ta innover meg hele intervjuet og jeg så over mine egne notater i forskningsdagboken. Å ha det faktiske intervjuet friskt i minne var svært viktig for meg, det er jo nettopp intervjuene som er min empiri og ikke transkripsjonene.

4.6 Validitet, troverdighet og transparens

I kvantitative forskningsmetoder så er det bestemte regler for hvordan man kan sjekke studiets gyldighet (validitet) og troverdighet (reliabilitet) og dermed også «oppskrifter» for hva som kvalifiserer til god forskning og hva som ikke er det (Howitt & Cramer, 2011). Standarder som objektivitet, generaliserbarhet, et stort antall deltakere, kontinuitet i datasettet, effekt størrelser og andre statistiske tolkninger vil være konter produktivt i kvalitative studier (Howitt & Cramer, 2011). I kvalitative metoder er man opptatt av å utforske og belyse den subjektive opplevelsen og hvor man har en tanke om at forskeren slett ikke er objektiv, men tar en aktiv del i kunnskapsproduksjonen (Kvale & Brinkmann, 2019). For å bedømme kvalitativ forskning må vi se på andre egenskaper ved prosjektet. Selv om det ikke er en konkret oppskrift for hvordan kvalitativ forskning kan oppnå og sjekke sin validitet så er det anbefalinger om hvordan man bør gå frem (Kvale & Brinkmann, 2019; Thagaard, 2018; Tjora, 2012). Dette innebærer blant annet å undersøke og redegjøre for forskerens egen påvirkning inn i forskningsprosessen. Under hele prosjektet har det vært viktig for meg å ivareta validitet, troverdighet og transparens. Under vil jeg redegjøre for hvordan jeg har valgt å ivareta disse viktige parameterne til god kvalitativ forskning.

4.6.1 Validitet

Når vi snakker om validitet så menes det hvorvidt funnene i et forskningsprosjekt er gyldige, altså om prosjektet faktisk har undersøkt det som det skulle undersøke (intern validitet) og om funnene er generaliserbare (ekstern validitet) (Tjora, 2012, s. 259).

Intern validitet påvirkes av utvalget til prosjektet, altså informantene og om deres fortellinger er ærlige. Jeg antar at informantene fortalte om sine erfaringer rundt omsorgsansvaret på en så åpen og ærlig måte som de kunne. Ingen av informantene i dette prosjektet fikk insentiver til å delta og alle fortalte etter intervjuet at de syntes at intervjuet hadde gått bra og at de syntes at det var et viktig tema som de brydde seg mye om. Jeg tar derfor utgangspunkt i at alle fortellinger var sanne og at de opplevde intervjusettingen som komfortabel, og følte at de kunne dele av sine erfaringer i en trygg setting. Jeg etterstrebet å holde alle intervjuene så like som mulig og påså at jeg ikke ble mer engasjert i et intervju enn i et annet når informanten snakket om noe som kanskje engasjerer meg personlig, eller som er ekstra viktig for meg som fagperson (Kvale & Brinkmann, 2019). Jeg var svært bevisst på validiteten til prosjektet mitt når jeg lyttet til intervjuene, transkriberte og analyserte, dette for at mine tolkninger skulle være forankret i empirien med sitater og koder som uten tvil passet til utsagn og det informantene formidlet (Tjora, 2012, s. 185).

4.6.2 Troverdighet og transparens

Når man ønsker å vite noe om prosjektets troverdighet eller reliabilitet stilles spørsmålet, er det mulig å etterprøve prosjektet? For å ha høy troverdighet i prosjektet så er det viktig å ha nøye og detaljerte beskrivelser av fremgangsmåte og valg som er tatt underveis (Tjora, 2012, s. 263). Jeg har vært svært sensitiv i min tilnærming til prosjektet gjennom å tilegne meg relevant kunnskap, i utviklingen av intervjuguiden, under gjennomføringen av intervjuene og transkriberinger samt under analysen. Jeg har også ført en detaljert forskningsdagbok gjennom hele denne prosessen. Dette er med på å stryke prosjektets troverdighet, etterprøvnbarhet og transparens (Tjora, 2012). Jeg har ivarettat troverdigheten i mitt prosjekt gjennom at når det har dukket opp ting som har vært imot mine prediksjoner eller forventninger har jeg ikke bare notert disse. Jeg har aktivt ledd etter å forstå disse og påsett at de får sin rettmessige plass i min analyse (Howitt & Cramer, 2011). Jeg har vært opptatt av å være sensitiv til datasettet, altså de transkriberte intervjuene og koble funnene mine opp mot teori, men jeg har også sett etter fenomener som ikke passer inn i teori eller i mine antakelser.

Jeg anslo å intervju om lag seks til ti miljøterapeuter før jeg forventet å oppnå et teoretisk metningspunkt (Thagaard, 2018, s. 59). Etter det sjette intervjuet, så vurderte jeg det slik at jeg ikke ville få noen nye beskrivelser som kom til å påvirke analysen min vesentlig og avsluttet dermed datainnsamlingen. Jeg startet transkriberingen med det samme og skrev ned tanker i forskningsdagboken. Jeg klarte dermed å holde god oversikt over intervjuene og selve analyseprosessen, og jeg kunne gjøre nødvendige justeringer underveis. Det ble gjort noen justeringer underveis både i intervjuguiden og i den innledende samtalen før selve intervjuet. I den innledende samtalen begynte jeg å ta opp den nye barnevernsloven for å ufarliggjøre dette temaet litt da jeg merket at enkelte informanter ble litt «satt ut» når dette kom først i intervjuet.

Det er viktig å bemerke seg at i kvalitative prosjekter så er det ikke hvorvidt resultatene kan ses i andre situasjoner eller reproduseres av andre forskere, men det å få rike bekrivelser og ny kunnskap om fenomener (Braun & Clarke, 2006). Kvalitative intervju bærer preg av det individuelle mennesket som er forskeren og informanten, og hvordan de samhandler, hvordan de kommuniserer og kjemien dem imellom (Thagaard, 2018, s. 105). Det vil nok ikke være mulig å reprodusere kvalitative intervju. Selv ikke om samme forsker og samme informant gjennomfører samme intervju to ganger vil man

kunne få helt likt resultat (Thagaard, 2018, s. 105). Målet er at det som kommer frem av intervjuene gir mer innsikt på det subjektive plan og at denne innsikten kan anvendes, med varsomhet, til å forstå andre lignende fenomener (Braun & Clarke, 2006).

Jeg tenker at prosjektets funn vil kunne være generaliserbare i så måte at de kan tenkes å gjelde for andre miljøterapeuter som jobber i barnevernsinstitusjoner, da mange av fortellingene har likhetstrekk på tvers av landsdeler, organisasjoner og demografiske egenskaper ved informantene. Fordi informantene passet inklusjonskriteriene og alle hadde flere års arbeidserfaring fra behandlingsinstitusjoner spredt i Norge så kan man anta at funnene i dette prosjektet kan ha overføringsverdi til andre behandlingsinstitusjoner, og at funnene også kan representere andre miljøterapeuters forståelse og bruk av omsorgsansvaret.

4.7 Ethiske vurderinger

Prosjektet fikk godkjenning fra Norsk forskningsråd den 08.11.2022 (vedlegg 3). Jeg har håndtert all data på en etisk og trygg måte i henhold til godkjenningen fra NSD og NTNUs retningslinjer. Å ivareta personvernet til informantene er svært viktig for meg og jeg har rådført meg med veileder og NTNU når jeg har vært usikker på noe. Jeg har innhentet skriftlig samtykke fra informantene og sendt ut informasjonsskrivet i god tid før avtalt intervju slik at informantene hadde tilstrekkelig med tid til å gjøre seg kjent med hva deltakelsen deres ville innebære og kunne reflektere rundt eventuelle spørsmål de måtte ha. Jeg lagret lydfilene på en ekstern harddisk med passordbeskyttelse og hadde en separat navneliste adskilt fra øvrige data, denne navnelisten var også passordbeskyttet. Jeg har sørget for anonymitet i prosjektets ferdige format gjennom å skrive sitater fra intervjuene på bokmål og jeg har ikke avdekket navnene på institusjonene jeg har intervjuet personal ved, bare type institusjon (privat, statlig eller ideell). Jeg opplevde under prøveintervjuene at noen av spørsmålene kunne være ubehagelig dersom man ikke følte at man hadde kontroll på barnevernsloven. Jeg var derfor opptatt av å trygge informantene på at det var deres *erfaringer* og *forståelse* som var av interesse og ikke om de svarte riktig eller galt på spørsmålene.

4.8 Prosjektets styrker og svakheter

Jeg har benyttet semi-strukturerte intervjuer med scenarioer og følger et fenomenologisk-hermeneutisk vitenskapssyn. Dette er med på å styrke prosjektet gjennom å sikre rike beskrivelser og fremheve informantenes erfaringer og tolkninger av omsorgsansvaret (Tjora, 2012). Forskningsdagboken har vært et viktig hjelpemiddel hvor jeg har organisert tanker og opplevelser i etterkant av intervjuene og gjennom hele prosessen. Det har vært et stort fokus på å dokumentere min egen forforståelse gjennom hele prosjektet for å styrke prosjektet og dets funn gjennom å være sensitiv til empirien og forankre mine funn tett opp mot empirien.

Prosjektets svakheter er først og fremst knyttet til utfordringer rundt rekruttering. Det er nærliggende å tro at miljøterapeuter som ikke følte at de hadde kontroll på barnevernsloven heller ikke ville meldt seg opp til å delta på et prosjekt som omhandler barnevernsloven. Hadde man kunne gjennomført et observasjonsstudie så ville man i større grad fått et mer representativt utvalg i det at både de som føler seg svært kompetente i barnevernsloven og de som ikke føler at de har like god kontroll på

lovverket ville alle vært med. Med observasjonsstudiet så ville man også sett hvordan miljøterapeutene praktiserer sin forståelse i en hektisk hverdag på institusjonen.

4.9 Tematisk analyse

Analysen som ble brukt i dette prosjektet er tematisk analyse inspirert av Braun og Clarke (2006). I tematisk analyse ser man etter mønster i datasettet gjennom seks steg. Stegene følges ikke i kronologisk rekkefølge, det er en kontinuerlig prosess hvor man beveger seg mellom stegene gjennom hele analysen. Jeg har en kontekstanalytisk tilnærming for å unngå å ta utsagn og utdrag ut av sin kontekst, altså bort fra essensen i selve intervjuet. Jeg fokuserte på utdragene på en helhetlig måte slik at de samsvarte med intervjuet på et mer overordnet plan (Thagaard, 2018, s. 152). Dette styrket analysen gjennom at den blir mindre fragmentert. Jeg fulgte en induktiv tilnærming til den tematiske analysen som betyr at kodene mine henger tett sammen med empirien, og jeg forsøkte ikke å kode de i henhold til funn i tidligere studier (Braun & Clarke, 2006).

4.9.1 Gjennomføring av analysen

De transkriberte intervjuene ble kodet. Kodingen er en prosess hvor forskeren forsøker å gi mening til teksten gjennom å tildele en kode til all lik tekst (Braun & Clarke, 2006). Kodene ses i sammenheng med hverandre og danner kategorier. Jeg jobbet gjennom de seks stegene anbefalt av Braun og Clarke (2006) for tematisk analyse og gikk frem og tilbake mellom stegene gjennom hele analyseprosessen. Alle transkripsjoner ble gjennomgått gjentatte ganger for å se etter kategorier. De ulike kategoriene ble deretter grundig gransket for å se om de kunne inngå i overordnede temaer. Jeg sammenlignet temaene mine og beskrev deres innhold nøyaktig, slik at jeg kunne være sikker på at temaene ikke hadde for store overlapper og at de var egnet som tema (Braun & Clarke, 2006). Dette var en lang prosess hvor jeg lyttet til hvert intervju flere ganger og skrev oppsummeringer til hvert intervju for å få med meg essensen av det informantene formidlet. Jeg sjekket så kategoriene og temaene for å påse at alt hang sammen og var tett knyttet til empirien. Jeg utarbeidet flere ulike temaer, noen ble slått sammen og andre ble ikke aktuelle i besvarelsen av problemstillingen.

Se tabell 2 nedenfor for en oversikt over utdrag fra intervjuene og hvordan disse ble kodet, kategorisert og slått sammen til to av de fire hovedtemaene som springer ut av empirien og er mest relevant for å besvare prosjektets problemstilling.

Utdrag fra empirien	Tekst nær kode	Kategori	Tema
<p>«..det er en rolle jeg har tar på meg for noen andre, som stedfortreder da for ungdommene på vegne av deres foreldre så det er det jeg ser for meg at jeg er en stedfortreder...jeg har et ansvar om at de skal få den utviklingen som er tiltenkt dem. Samtidig er jo omsorgsansvaret en slags.. jeg blir ansvarlig holdt, sånn som at vi holder foreldrene ansvarlig»</p>	Stedfortreder for foreldrene	Foreldrerollen	Opptre som en forelder
	Ansvar for at de skal få den utviklingen	Ansvar for utvikling	
	Jeg blir ansvarlig holdt slik vi holder foreldre	Foreldrerollen	
<p>«.. vi har og fått beskjed om at hvis det er noe man er usikker på, så må vi alltid tenke på det omsorgsansvaret vi har eeh, og det husker jeg fikk beskjed om i praksis å at husk å tenke på det som om det skulle vært dine egne barn»</p>	Om usikker så tenk på det som om det skulle vært dine barn ansvarlige	Foreldrerollen	
<p>«Ja i omsorgsansvaret så tenker jeg at vi utfører den daglige omsorgen, jeg bruker alltid å tenke sånn hva ville jeg ha gjort hvis det var mine egne barn»</p>	Hva ville jeg gjort om det var mine barn	Foreldrerollen	
<p>«Vi er nok ikke vant til å snakke om omsorgsansvaret sånn ut ifra et sånn lovmessig grunnlag»</p>	Ikke vant til å snakke om omsorgsansvaret lovmessig	Lovverket snakkes ikke om konkret	Det snakkes ikke om

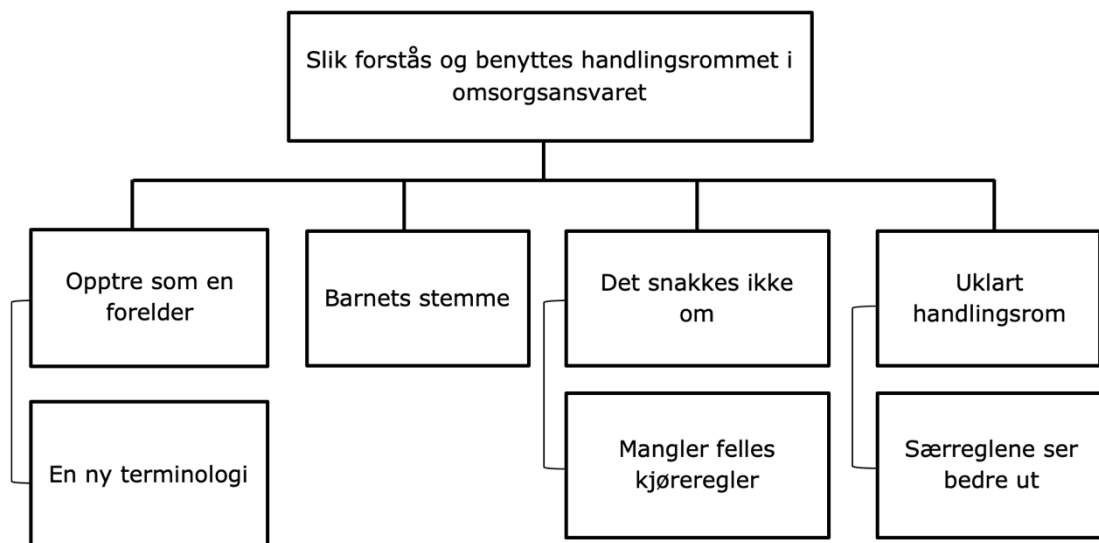
<i>«jeg forstår ikke helt, omsorgsansvaret har jeg på en måte sett på som en mer sånn den ligger, at den ligger litt mere under alt på en måte så jeg vet ikke helt om jeg forstår hvilken du mener... Eeéh jeg er jo heller ikke vant til å snakke ut ifra omsorgsansvaret, men jeg er vant til å tenke at der er linja på en måte, altså når linja er der så er det tvang, men alt fram til det er omsorg på en måte»</i>	Omsorgsansvaret ligger under alt	Omsorgsansvaret Ligger i bakgrunnen
	Ikke vant til å snakke ut ifra omsorgsansvaret	Lovverket snakkes ikke om konkret
	Altså når linja er der så er det tvang, men alt fram til det er omsorg	Alt fram til tvang er omsorg

---

Tabell 2: eksempel på hvordan jeg gikk fra utdrag til tema for to av hovedtemaene i analysen

5.0 Presentasjon av prosjektets funn

I analyseprosessen så var det fire tema som vokste frem av empirien og som utgjør de viktigste funnene i prosjektet. De fire temaene er velegnet til å besvare prosjektets problemstilling. Temaene besvarer hvordan miljøpersonalet ved behandlingstilstander benytter og forstår handlingsrommet i omsorgsansvaret. Temaene er som følger: *opptre som en forelder*, *barnets stemme*, *det snakkes ikke om* og *uklart handlingsrom*. Se figur 1 for en skjematisk presentasjon av prosjektets hovedfunn med tilhørende underkategorier.

Figur 1: temaene og underkategoriene som vokste frem av analyseprosessen

Temaet «*opptre som en forelder*» handler om hvordan miljøterapeutene ser omsorgsansvaret som det å gi forsvarlig omsorg gjennom å innta en foreldrerolle ovenfor ungdommen. «*En ny terminologi*» er en underkategori her, informantene har utviklet egne ord for naturlige begrensninger i omsorgsansvaret. I temaet «*barnets stemme*» kommer det frem at miljøterapeutene vektlegger relasjonen mellom de voksne og ungdommene. Medvirkning anses som viktig og kan brukes tvangsforebyggende. Temaet «*det snakkes ikke om*» handler om at omsorgsansvaret ikke konkretiseres, men forstås som noe som ligger i bakgrunnen og veileder det miljøterapeutiske arbeidet. Temaet har underkategorien «*mangler felles kjøreregler*» og vitner om at informantene ikke føler at de har tydelige retningslinjer å forholde seg til når det kommer til omsorgsansvaret. Temaet «*uklart handlingsrom*» handler om hvordan miljøterapeutene beskriver utfordringer med å manøvrere omsorgsansvaret og har underkategorien «*særreglene ser bedre ut*». Underkategorien her viser til at særreglene oppleves av informantene som bedre enn omsorgsansvaret og er å foretrekke i noen tilfeller. Temaene og deres underkategorier vil presenteres hver for seg under.

5.1 Opptre som en forelder

I dette temaet så ser man hvordan samtlige informanter tolker at det ligger de samme forventningene til en som skal ivareta omsorgsansvaret gitt av barnevernsloven § 10-3 som det som ligger til en vanlig forelder. Her ligger det forventninger til at en vanlig forelder skal sørge for at barn og unge har «...*et trygt sted å bo med stødige voksne som kan gi hensiktsmessig grensesetting*» og «*rammer og tydelige voksne*» trekker flere informanter frem som kvaliteter hos en god forelder og dermed kvaliteter de bruker for å navigere sitt omsorgsansvar som fagperson. Informantene fortalte at det er viktig å sette tydelige grenser og rammer for ungdommene gjennom å «*tenke som en forelder*». Informantene trekker linjer til det å «*tenke som en forelder*» og at man stopper atferd som «*foreldre generelt setter en stopper for*». Informantene fortalte at i dette foreldreansvaret som de tolker at omsorgsansvaret dreier seg om så ligger det også en tanke om at tvang noen ganger er nødvendig. Som foreldre eller noen med foreldreansvar så må man innimellom bruke tvang for ungdommens beste. Informantene fortalte at det er «*mye omsorg i tvangen*» og at «*tvang også er omsorg*».

Utdrag fra to av informantene som reflekterer over omsorgsansvaret og fortalte:

I omsorgsansvaret så tenker jeg at vi utfører den daglige omsorgen, jeg bruker alltid å tenke sånn hva ville jeg ha gjort hvis det var mine egne barn.

Det er en rolle jeg har tar på meg for noen andre som stedfortreder da for ungdommene på vegne av deres foreldre så det er det jeg ser for meg at jeg er, en stedfortreder for foreldrene, jeg blir en slags forelder.

I disse to utdragene kommer det tydelig frem at informantene opplever at de har et foreldrelignende ansvar overfor ungdommene de jobber med. Fem av seks informanter beskriver jobben sin som det å overta foreldrerollen eller henviser til at de forsøker å «*tenke som en forelder*» dersom de er usikre på hva de bør gjøre i en situasjon på jobb. Informantene fortalte at de ofte bruker denne tanken som en slags rettesnor i sitt arbeid med ungdom på barnevernsinstitusjon.

En informant beskriver hvordan hen forstår handlingsrommet i omsorgsansvaret slik:

Kortvarig holding da i henhold til omsorgsansvaret også kortvarig begrensning i forhold til omsorgsansvaret, også kan vi vel gjøre basert på trivsel og, men det er ikke noe i henhold til omsorgsansvaret, men det er for meg det jeg kommer på sånn mest fremtredende akkurat nå i øyeblikket uten at jeg får åpnet lovdata og lest meg opp

Informanten fortalte om at omsorgsansvaret er kortvarig holdig eller kortvarig begrensning og refererer til begrensning i bevegelsesfrihet. Informanten trekker frem dette med trygghet og trivsel også som et ansvar som ligger under omsorgsansvaret.

En annen informant beskriver handlingsrommet i omsorgsansvaret slik:

Så blir det mer og mer tydelig at vi har jo et kjempestort handlingsrom innen omsorgsansvaret. Hva vi kan gjøre av inngrip i barns personlige integritet, inn i tvangsbruk, for å unngå tvangsbruk, for å forebygge. Krav om forebygging ligger jo der, så handlingsrommet er noe av det vi har blitt veldig bevisst på at vi har

fått et mye større handlingsrom i omsorgsansvaret, vi kan gjøre det samme som foreldre kan.

Her beskriver en informant at hen har fått økt kunnskap om omsorgsansvaret og at det har medført at det oppleves som at det er et større handlingsrom nå og trekker linjer til at det er et foreldrelignende ansvar.

En annen informant beskriver hvordan hen bruker tanker om foreldreansvaret som en veileder inn i utøvelsen av omsorgsansvaret:

På min arbeidsplass så har vi fått beskjed om at hvis det er noe man er usikker på, så må vi alltid tenke på det omsorgsansvaret vi har og det husker jeg at jeg fikk beskjed om i praksis også, at husk å tenke på det som om det skulle vært dine egne barn, hva hadde du gjort hvis det var ditt eget barn liksom.

Informanten fortalte at hen lærte i praksis at i omsorgsansvaret så ligger det et foreldrelignende ansvar og at man kan tenke at ungdommene er sine egne barn for å finne løsninger i henhold til omsorgsansvaret.

5.1.1 En ny terminologi

Informantene anser sitt ansvar for å være foreldrelignende og man kan se i denne underkategorien at det har oppstått et eget språk blant informantene for når de bruker foreldrelignende begrensninger ovenfor ungdommer. Fem av seks informanter differensierer mellom det de beskriver som «*omsorgstvang*» eller «*hverdagstvang*», altså en naturlig begrensning slik en forelder ville gjort, og de mer omfattende begrensningene som man kan gjøre hjemlet i særreglene.

En informant beskriver en naturlig begrensning i omsorgsansvaret for «*omsorgstvang*» på denne måten:

Altså i enkelte paragrafer så har vi, altså det vi kaller omsorgsparagrafer (...) så kan vi bruke det vi kaller omsorgstvang

«*Omsorgstvang*» eller «*hverdagstvang*» forstås som en del av omsorgsansvaret og beskrives slik: «*det kan være husregler, som vi ikke skriver vedtak på, men det er fremdeles tvang da*». Informantene fortalte om en «*syltynn balansegang*» som kan være vanskelig å navigere. Fem av seks informanter sier at de ofte er usikre på om de har «*tøyd strikken*» og skriver dermed «*heller et vedtak for mye enn et for lite for å være på den sikre siden*».

Utsagn fra tre informanter under viser eksempler på at dette er en grenseovergang som det kan være vanskelig å arbeide i:

Det er de vurderingene der som hvis det er.. de er vanskelige av og til når du balanserer på en slags mellomting mellom omsorg, tvang og begrensninger. Det synes jeg er kjempevanskelig ennå, det å sette inn en begrensning i omsorgsansvaret.

Vi kan på en måte gjøre mye der og uten at det trengs å kalles tvang, men det er en syltynn overgang. Jeg tror nok det kan fint være at vi oftere skriver vedtak bare for å på en måte være på den sikre siden. Sånn sett. At da er vi i hvert fall på. Da er vi i hvert fall heller overforsiktig da enn å... enn å tøyne den strikken for langt sånn sett ja.

Milde former for fysisk makt ut fra omsorgsansvaret og trygghet og trivsel (..) åpner jo for mye, men samtidig så er det litt eeh.. det er en grenseovergang der som ikke er helt tydelig.

Informantene refererer til et skille mellom tvang i omsorgsøyemed og tvang hjemlet i særreglene (Barnevernsloven, 2021, §§ 10-3 og 10-9) og at det er en grenseovergang mellom disse som kan være vanskelig å tolke. Fem av seks informanter fortalte at de er usikre på hvor grensen mellom omsorgsansvaret og tvang går. Foreldrerollen brukes som en rettesnor fortalte informantene, men samtidig så blir denne rollen vanskeligere å tolke når man har et handlingsrom gitt av utvidet adgang til tvang hjemlet i særreglene som vanlige foreldre ikke har.

5.2 Barnets stemme

Under refleksjon rundt scenarioene svarer alle informanter at det aller første de ville gjort uavhengig av situasjon er å gå i dialog med ungdommen og høre deres side. Informantene beskriver medvirkning fra ungdommene som svært viktig for å forebygge tvang og ivareta omsorgsansvaret. Dette kommer ikke frem under noen av spørsmålene under intervjuene, men gjør seg svært gjeldene når det reflekteres rundt scenarioene. Samtlige av informantene sier da at først og fremst så må man gå i dialog med ungdommen for å høre deres side og deres opplevelse av situasjonen. Dette beskriver en informant som «*vi går den lange veien, samtaler, forsøker å få til avtaler.*». En annen informant sier «*vi jobber oppover i en stige*». Med «den lange veien» eller å «jobbe i stige» refereres det til å jobbe sammen med ungdommen for å oppnå et felles mål. De ønsker at ungdommen skal være involvert, og at de i fellesskap skal finne ut av hvorfor ungdommen har enkelte utfordringer og står i en vanskelig situasjon.

I scenario 2 trekkes relasjonen til ungdommen og samtaler inn som viktige virkemidler. En informant fortalte at hen ville «*roe ungdommen gjennom samtaler*», dette sier også en annen informant «*gå i samtale med henne, relasjonen til ungdommen blir viktig*». Også i scenario 3 blir samtale viktigst. Alle informantene fortalte at de først ville gått i samtale med ungdommen Ingrid om deres bekymring knyttet til hennes rusmisbruk og deres mistanker. En informant sier at «*samtale med ungdommen*» er viktig, dette sier også de andre informantene «*tydelig dialog med ungdommen om hva som forventes av henne*» og «*snakket med ungdommen om mistankene*». Tankerekken er helt lik hos alle informantene, samtale med ungdommen er første steg. En av informantene sier at «*hovedkontakten bør ta en prat med ungdommen før man fatter en beslutning*». En annen informant sier at «*det er jo et økt fokus på det med barns medvirkning og barns rettigheter på institusjon*» og «*vi skal gå inn og snakke med ungdommen så ungdommen får mulighet til å medvirke*».

Det som kommer tydelig frem i scenarioene er at informantene anser samtaler med ungdommen som første steg når de møter på utfordringer med ungdommens valg eller handlinger. De vektlegger relasjoner og vil først og fremst forsøke å bruke dette for å

komme i mål. Informantene er opptatt av å skape et rom hvor ungdommen kan få uttrykt seg. Handlingsrommet i omsorgsansvaret blir først vurdert brukt dersom samtaler og samarbeid med ungdommen ikke lykkes og det anses som nødvendig å gripe inn. Omsorgsansvaret beskrives også av informantene som et forebyggende verktøy for å redusere tvangsbruk og som et mindre inngripende tiltak.

5.3 Det snakkes ikke om

Informantene fortalte at omsorgsansvaret ikke snakkes om konkret på deres arbeidsplass. Omsorgsansvaret er mer en slags felles forståelse som ligger i bakgrunnen men som ikke nevnes spesifikt. Forståelse rundt omsorgsansvaret «*ligger der*» men tas ikke frem og diskuteres konkret opp imot barnevernsloven fortalte 5 av 6 informanter. «*Begrepet eller ordet omsorgsansvaret blir ikke tematisert på en slik konkret måte som vi gjør nå*» fortalte en informant.

Bare én av informantene fortalte om at de konkret snakker om omsorgsansvaret opp imot barnevernsloven. Utdrag fra to informanter som fortalte om hvordan de snakker om omsorgsansvaret på sine arbeidsplasser:

Vi sier det kanskje ikke så ofte, men vi sier det når vi snakker om...altså når vi drøfter tvang, når vi drøfter hverdagen, og når vi drøfter hvordan vi eventuelt skal løse utfordringen. Så er jo omsorg inn i bildet men det er ikke altså...jeg vil ikke tro at vi benevner det, men vi snakker jo mye om å ta vare på ungdommene at vi må kunne være i stand til å gi de rammene de skal ha. (...) Men om omsorgsansvaret blir nevnt sånn spesifikk det...Det gjør kanskje ikke det.

Vi er nok ikke vant til å snakke om omsorgsansvaret sånn ut ifra et sånt lovmessig grunnlag.

Det er tydelig at omsorgsansvaret anses som viktig av informantene, men at det forstås som en mer generell måte å gi omsorg på og knyttes ikke opp imot vilkår i barnevernsloven (2021). En informant frustreres over at kollegaer enkelte ganger ikke har kontroll på barnevernsloven og sier at hen opplever at «*ungdommene kan mer enn de ansatte*». Informanten formidler at personalet bør ha bedre kontroll på lovverket enn ungdommene har, «*det er en del av jobben vår*» fortalte hen.

Flere informanter fortalte at det er erfaring fra å jobbe ved barnevernsinstitusjon som er viktigst når man skal lære og forstå barnevernsloven, en av informantene fortalte at:

Så det gjør jo at i neste situasjon du står i, så drar du ut læringsmomentet av det som du har stått i tidligere. Ja vi står i mye nye situasjoner og i mye rare situasjoner, men som regel etter en del år, så har du vært i noe av det samme før så du har noen knagger å henge ting på.

En annen informant fortalte at omsorgsansvaret for hen «*ligger litt mere under alt på en måte*» og hen er ikke kjent med handlingsrommet til «*omsorgsvarianten*» (omsorgsansvaret). En informant ønsker å google omsorgsansvaret under intervjuet da spørsmål rundt omsorgsansvaret ble vanskelig å svare på og sier at:

Jeg tror, jeg er nødt til å faktisk Google opp hvilken det er du mener. For jeg forstår ikke helt, omsorgsansvaret har jeg på en måte sett på som en mer sånn

de..den ligger, at den ligger litt mere under alt på en måte så jeg vet ikke helt om jeg forstår hvilken du mener når det er... Eeeh der skal vi se, det er den nye ... (søker opp barnevernsloven). Jeg tror det er hos oss, så er det nok mer, det er i hvert fall... jeg er jo heller ikke vant til å snakke ut ifra omsorgsansvaret, men jeg er vant til å tenke at der er linja på en måte, altså når linja er der så er det tvang, men alt fram til det er omsorg på hehe en måte. Så jeg er vant til å tenke på det, men jeg er ikke vant til å snakke om det sånn og sånn og i en omsorgsvariant, det er jeg ikke.

Det kommer tydelig frem at for noen av informantene så er mine spørsmål om omsorgsansvaret vanskelige å svare på og fremstår som fremmed for dem. Informantene fortalte om at det ikke snakkes om forskjellen på omsorgsansvaret og særreglene. Fokuset når omsorgsansvaret nevnes er, ifølge informantene en mer overordnet forståelse av omsorgsansvaret som det å ivareta ungdommene, at de har tak over hodet og mat i magen, at de ikke ruser seg og at man har et generelt ansvar for å ivareta ungdommen.

En av informantene beskriver dette slik:

så er det en sånn bakgrunnsforståelse som ligger der, men mens noen ganger så er det situasjoner eller hendelser som da fremhever viktigheten av å diskutere omsorgsansvaret.. det kan være en ungdom som ruser seg, da har vi hatt en runde på det her, det er vårt omsorgs ansvar at ungdommen ikke har ruser seg på huset, eller det er en ungdom som jaa, så skal han ut da, men vi må jo begrense ungdommen fordi det er sårbart for en ungdom å være ute i byen midt på natta i helgene med det miljøet og med det som er. Men, men det er egentlig litt sånn selv om begrepet eller ordet omsorgsansvaret ikke blir tematisert på en slik måte som vi gjør nå, så snakker vi om det hvert fall, fordi det er konstant noe vi er omgitt av. Om det er småtteri at nei, men herregud vi kan ikke la ungdommen gjøre det, det er jo det er jo vårt ansvar å beskytte ham. Sånn typiske ja, men det er det er vårt ansvar å sørge for at han ungdommen trives.

En annen informant har en lignende beskrivelse av hvordan omsorgsansvaret forstås på deres arbeidsplass:

Vi er nok ikke vant til å snakke om omsorgsansvaret sånn ut ifra en sånn lovmessig grunnlag. Vi snakker mye om på en måte å gi god omsorg og hva, hva jobber vi med denne uken, og hva jobber vi med den og den dagen altså sånn som det fungerer hos oss, så har vi jo mandagsmøter som er sånn uke til uke, gjennomgang av alle ungdommer. Også har vi jo daglige møter hvor vi tar opp aktuelle saker på en måte på det og det så i det, så i det vil du alltid ligge under at vi ønsker å yte god omsorg og at de skal få god behandling mens de er hos oss, men vi snakker nok ikke sånn overordnet om den om hvordan det og det skal være på en måte, mest konkrete der blir jo på en måte et sånn fast punkt som vi har, hvor vi snakker om hva.. ja, det snakker om daglig på en måte, hvordan skal kvelden se ut og hva trenger ungdomsgruppa i dag, eller hva trenger ungdomsgruppa den uka her? På en måte så det blir alle de ting da, men igjen ikke sånn konkret hva dette er god omsorg for det og det sånn.

Informanten opplever at handlingsrommet i omsorgsansvaret «*åpner seg*» når man får en større forståelse gjennom erfaring og faglige diskusjoner, også med ungdommene som bor på barnevernsinstitusjonen.

Jeg tror at det er erfaring, det er erfaring og repetering og mye argumentering, altså med ungdommer som på en måte har pushet mye på en måte. Det er jo enkelte av de kan jo hvert fall, har i hvert fall lest seg noe opp, og er veldig opptatt av dette, og det tenker jeg egentlig at er kjempebra, for da gjør det oss bedre, så er det jo sjeldent at de på en måte kan det så godt at man faktisk vipper, da blir det.. kan jeg være litt sånn frustrert over når det faktisk dukker opp ungdommer som kan det (barnevernloven) bedre enn noen av de som jobber hos oss.

De fleste av informantene sier på en eller annen måte gjennom intervjuet at de ikke har kontroll på de ulike paragrafene i barnevernsloven, men at de føler seg kompetente på å anvende barnevernsloven i sitt daglige arbeid på institusjon. Informantene trekker frem erfaring som en stor del av grunnen for deres trygghet i egne avgjørelser og vurderinger. Omsorgsansvaret drøftes ikke opp imot barnevernsloven fortalte fem av seks informanter, det snakkes altså ikke om hva man kan og ikke kan gjøre hjemlet i omsorgsansvaret.

5.3.1 Mangler kjøreregler

Flere informanter fortalte om manglende «*kjøreregler*» på barnevernsinstitusjonene de jobber ved og at dette medfører at personalgruppen gjør veldig forskjellige vurderinger rundt omsorgsansvaret og særreglene. Det er ikke alltid omsorgsansvaret blir vurdert først på grunn av manglende rutiner fortalte en informant:

Jeg tror ikke vi har helt klare kjøreregler på at vi må vurdere om vi skal prøve omsorgsansvaret først eller ikke da, for noen ganger så kan det jo situasjonen tilsier at her er det tydelig at vi må rett på tvang med en gang, mens andre situasjoner kan jo være litt sånn at man vil gi det litt tid da for å se om det blir resultater, og hvis ikke så må man gå videre over på tvangen, så det er litt sånn.. der føler jeg og at kanskje teamene gjør litt forskjellig fordi at vi ikke liksom har klare kjøreregler på det.

En annen informant beskriver at det ble lettere å bruke omsorgsansvaret når personalgruppen kom til enighet om hva som ligger i god omsorg:

Vi bruker veldig mye mer omsorgsansvaret og hva vi...hvordan vi tolker det. Og det har jo gitt oss et sånn felles verktøy når vi har klart å sette i system på hva er god omsorg og når vi klarte å komme til enighet der, så er det ganske mye lettere å sette inn de intervensjonene også inn mot barnet da i forhold til omsorgsansvaret.

I dette temaet kan man se viktigheten av klare retningslinjer på barnevernsinstitusjoner og en enighet i personalgruppen for at miljøpersonalet skal oppleve at de manøvrerer omsorgsansvaret på en god måte. Flere av informantene fortalte om at de anvendte mer tvang før enn det de gjør nå på sine arbeidsplasser, og at dette henger sammen med at man har fått et økt fokus på omsorgsansvaret i det siste. En av informantene fortalte at

det skal mer til nå før de skriver et enkeltvedtak sammenlignet med tidligere. Informanten fortalte om et økt fokus på at mindre inngripende tiltak hjemlet i omsorgsansvaret skal være forsøkt først eller anses som åpenbart forgjeves før tvang vurderes.

En informant fortalte:

Vi har mer eller mindre gått vekk, eller.. vi har ikke gått vekk ifra, men det skal ganske tungtveiende grunner til at vi setter inn en bevegelsesbegrensning nå kontra før.. Og det... det er jo i tråd med juridisk også at vi skal sette inn mildeste inngripen først. Det er vel noe av det vi har fått veldig hard opplevelse med, at vi hoppet veldig ofte over de mildeste inngrepene tidligere, altså at vi gikk rett på tvangsbruken at vi gikk rett på med en bevegelsesbegrensning.

Informanten har mange års erfaring fra barnevernsinstitusjon og fortalte om en tid hvor miljøpersonalet «*hoppet over*» mindre inngripende tiltak selv om det også da var lovpålagt å forsøke mindre inngripende før man fattet et enkeltvedtak. Informanten fortalte om et skifte i fokus på barnevernsinstitusjonen hen jobber ved hvor omsorgsansvaret har fått et større fokus den siste tiden og at dette har vært positivt.

5.4 Uklart handlingsrom

Informantene uttrykker stor usikkerhet i dette temaet. Informantene peker på at det er vanskelig å skjønnsmessig vurdere en situasjon og avgjøre om det er hjemmel i barnevernsloven (2021) til å anvende omsorgsansvaret eller særreglene. Informantene forklarer denne usikkerheten med at det ikke står konkret hva de kan og ikke kan gjøre i barnevernsloven og at det vil være personavhengig hvordan hver enkelt forstår og tolker lovverket. Miljøterapeutene må selv vurderer ut ifra hva de personlig mener tilfredsstillende lovverket i enhver situasjon. Informantene påpeker dette med at det er «*ingen jurister eller tilsynsmyndighet som er enige om hva som er store nok materielle skader til å fysisk gripe inn*» for eksempel. Det er hele tiden en skjønnsmessig vurdering på hva man bør og kan gjøre i enhver situasjon. En av informantene sier at selv om man vet at man kan stoppe en ungdom fysisk dersom ungdommen gjør materielle skader så står det ikke skrevet noen plass hva som konkret er store nok skader til å kunne gripe inn. Det vil hele tiden være en vurdering som gjøres av miljøterapeutene. Noen opplever kanskje det at det knuses to glass som store nok skader til å gripe inn mens andre tåler at en stol kastes gjennom luften før de griper inn.

En informant forklarer denne problemstillingen slik:

Det er også det er en evig diskusjon i forhold til hvor mye materielle skader er det før du skal gå inn fysisk, ikke sant? Det er jo en evig diskusjon. Det er ingen jurister som klarer å gi noe klart svar på det, og det er veldig situasjonsbasert og historikkbasert hvordan ungdommene har reagert tidligere.

Informanten fortalte om en usikkerhet rundt hvordan man skal definere materielle skader som er store nok til å rettferdiggjør å fysisk gripe inn i en situasjon. Denne vurderingen kan i etterkant av hendelsen være oppe for gransking ved kontroll av institusjonen eller dersom ungdommen klager på tvangen. I slike tilfeller så vil tilsynsmyndigheten gjennomgå hendelsen med den ansatte og med ungdommen og vurdere om det var hjemmel i lov til å agere slik den ansatte gjorde. Det vil med andre ord bli sjekket om

den ansatte tolket situasjonen og barnevernsloven riktig. I forbindelse med denne kontrollen fra tilsynsmyndighetene så sier en informant at *«insentivene for å ivareta ungdommens rettigheter er langt større enn insentivene for å handle ut ifra omsorgsansvaret»*. Informanten peker på en bekymring rundt det å benytte handlingsrommet i omsorgsansvaret da hen opplever at det er viktigere å ivareta rettighetene til ungdommene enn det er akseptert å begrense disse rettighetene.

En informant problematiserer også dette med handlingsrommet i omsorgsansvaret og opplever at handlingsrommet ikke er så stort i praksis som det er teoretisk:

Det er egentlig et veldig vanskelig tema (omsorgsansvaret) å definere, jeg synes det er veldig vanskelig å svare på det, samtidig som jeg anser jo en del av omsorgsansvaret som å ta valg på vegne av ungdommene (...) og vi er nødt til å overstyre deres vilje. (...) samtidig som jeg synes at handlingsrommet for å gjøre det i et sånn juridisk øyemed er veldig trangt, jeg opplever at insentivene for å ivareta ungdommens rettigheter er langt større enn insentivene for å handle ut ifra omsorgsansvaret. (...) jeg sitter med den oppfatningen om at terskelen for å handle ut ifra omsorgsansvaret er litt større enn det man skulle tro at den er, eller man skulle ønske at den var.

Informanten opplever at man ikke bør handle ut ifra omsorgsansvaret for det vil være bedre å ikke risikere å krenke ungdommenes rettigheter enn å ramme de inn.

Informanten beskriver sin erfaring etter mange år på barnevernsinstitusjon slik:

Ifølge min erfaring har man tvert imot vært forsiktig og gjerne litt tilbakeholden og gjerne litt mer usikker på hva som egentlig er lov å gjøre i omsorgsøyemed.. Det er det jeg sitter å føler på, man er usikker. Hva er det å holde mildt, hva er det egentlig? Hva er egentlig omsorgsansvaret og alle disse tingene er en fortolkningssvare (...) jeg kan gjerne gå inn og stoppe en ungdom i et omsorgsansvar også kan jeg også gjerne ikke gjøre det, og jeg kan like godt begrunne i at det er mitt omsorgsansvar å ikke utsette barnet for en krenkelse. Selv om vi har en juridisk definisjon som kanskje er ganske enkel å forstå så er den praktiske forståelsen av det juridiske ganske diffust. Min opplevelse etter å ha jobbet på ulike atferdsinstitusjoner er vel at det juridiske språket er nokså greit og forståelig, men fortolkningen og praksisen er veldig vanskelig.

Informanten uttrykker utfordringer knyttet til dette med forståelse av hva omsorgsansvaret er og hvordan man kan benyttet det. Informanten har erfart at personal på barnevernsinstitusjon er usikker på hva de kan gjøre hjemlet i omsorgsansvaret og at uttalelser fra tilsynsmyndighetene ikke er tydelige nok.

5.4.1 Særreglene ser bedre ut

I underkategorien *«særreglene ser bedre ut»* så fortalte informantene om at det er enklere å forsvare å ha brukt særreglene enn å *«bare ha brukt omsorgsansvaret»*.

En informant fortalte om utfordringer hen opplever rundt omsorgsansvaret på denne måten:

Det har litt med det juridiske inn i bildet at det er litt lettere å forsvare ovenfor ungdommen og forsvare overfor barneverntjenesten og politiet hvis du har satt en §22 (atferdsparagraf/ utvidet adgang til innskrenking av barns rettigheter, ikke omsorgsansvaret) og ungdommen forsvinner men når vi viser til hvilket tiltak vi har gjort og hvorfor du har gjort det. Denne Spydeberg-saken for eksempel, så er det jo litt sånn det å kunne vise til hva vi har gjort, og ikke bare si at vi har gjort det omsorgsansvaret som kanskje høres litt...enkelt ut.

Informanten uttrykker at et enkeltvedtak ville vært lettere å forsvare dersom ungdommen gjør noe som får alvorlige konsekvenser. I ettertid ville det da vært bedre å ha satt et enkeltvedtak da omsorgsansvaret høres «enkelt ut». Denne informanten og fire andre informanter opplever at omsorgsansvaret blir lite konkret og at de ikke nødvendigvis får til det de ønsker med å bruke det.

En informant fortalte at de bruker omsorgsansvaret mindre enn de bruker særreglene:

Hvorfor vi bruker det (omsorgsansvaret) mindre enn vi bruker atferd, det vet jeg ikke sikkert, men det er ofte situasjonen som tilsier det

Informantene opplever at det ville vært uansvarlig eller feil å bruke omsorgsansvaret dersom det i etterkant viser seg at ungdommen utsatte seg selv eller andre for noe alvorlig eller farlig. Her kommer det frem at det er mange vurderinger som må tas og at noen av disse er usynlige i så måte at de handler om å nesten kunne forutse fremtiden og om avgjørelsen om å benytte omsorgsansvaret var den rette.

Innad i dette temaet så fortalte informantene om utfordringene de opplever knyttet til omsorgsansvaret i sitt arbeid på barnevernsinstitusjon. Det er utfordringer på systemnivå når det kommer til å anvende omsorgsansvaret som gjør seg gjeldene i dette temaet. En av informantene peker på tilsynsmyndighetene og at det oppleves for hen som at det ikke er greit å begrense ungdommens rettigheter selv om lovverket tillater det. Denne informanten fortalte om et insentiv til å ivareta ungdommenes rettigheter som større enn insentivene for å begrense disse rettighetene gjennom å for eksempel stoppe en ungdom fra å gå ut. Omsorgsansvaret forstås også som dårligere, eller at det ser mindre bra ut sammenlignet med særreglene dersom det oppstår en alvorlig hendelse i etterkant. Det trekkes linjer til alvorlige saker som Spydeberg-saken hvor to unge jenter som var plassert på barnevernsinstitusjon døde av overdose (Dagsavisen, 2023). I slike saker fortalte en informant at det «*ser bedre ut*» i ettertid dersom man ikke bare har brukt omsorgsansvaret, men heller bruker særreglene.

6.0 Diskusjon

I dette kapittelet vil jeg diskutere de fire funnene fra analysen og hvordan de besvarer prosjektets problemstilling. Jeg vil se på funnene opp imot tidligere forskning og de teoretiske perspektivene som jeg presenterte i kapittel 3. Disse er sosialkonstruktivismen (Jenssen et al., 2020), hverdagslivsperspektivet (Bech-Jørgensen, 1994) og teorien om styringsrelasjoner (Smith, 2002). De fire hovedfunnene i analysen og deres underkategorier vil diskuteres hver for seg i egne delkapitler i denne rekkefølgen: *opptre som en forelder, barnets stemme, det snakkes ikke om og uklart handlingsrom*.

6.1 Opptre som en forelder

Alle barn og ungdom har behov for, og rett på en trygg oppvekst med stødige og varme omsorgspersoner rundt seg (Barnevernsloven, 2021). De fleste av oss har en oppfatning av at gode foreldre gir barna sine nettopp dette. Hvordan dette ser ut helt konkret og hva man som forelder har som sin oppdragerstil varierer fra forelder til forelder (Kuppens & Ceulemans, 2019). Oppdragerstilen påvirkes av foreldrenes erfaringer fra egen barndom, deres tilgjengelige ressurser, holdninger og verdier (Kuppens & Ceulemans, 2019). I et normativt barnevern så er det standarder og normer for hva en god forelder er, og når det bør gjøres tiltak på grunn av en for dårlig omsorgsgiver (Bufdir, 2016). Omsorgsansvaret forstås av informantene som en forlengelse av foreldrerollen. Informantene forstår deres omsorgsansvar overfor ungdom som bor på barnevernsinstitusjon som det å være en god forelder. En som gir god og forsvarlig omsorg med rutiner og rammer i hverdagen. Informantene fortalte om at foreldrerollen blir førende for hvordan de tolker omsorgsansvaret og at de bruker sine egne oppfatninger om hva som gjør en god forelder god i miljøterapien. Informantene bruker det de tenker er et naturlig foreldreansvar som en rettesnor når de vurderer om omsorgsansvaret er et passende tiltak i en gitt situasjon.

Da omsorgsansvaret forstås som det å være en forelder og at informantene tenker «*hva ville jeg gjort dersom dette var mitt barn?*» er det interessant og relevant å se på kjærlighet som en del av denne forståelsen. Foreldre føler mye kjærlighet og omsorg for sine barn, dersom miljøterapeuter bruker foreldrelignende tanker ovenfor ungdom på institusjoner vil trolig kjærlighet også være en del av dette (Hennum, 2004, s. 147). Normalt sett forstås det å være en god forelder som en person som har kjærlighet for sine barn og bruker denne kjærligheten til å gi barnet god omsorg (Hennum, 2004, s. 148). Kjærlighet i barnevernets arbeid har fått mye fokus i den senere tid. Det diskuteres om kjærlighet, og da en foreldrelignende kjærlighet bør ha en plass i en slik profesjonell setting som det er på institusjoner (Neuman, 2012). At miljøterapeuter føler foreldrelignende omsorg eller kjærlighet ovenfor ungdommene de jobber med mener Neumann (2012) er en dårlig tilnærming til omsorgsansvaret da det vil kunne føre til en de-profesjonalisering av endringsarbeidet som skal foregå på behandlingsinstitusjoner. Det stilles særskilte krav til kompetanse hos de som jobber på disse institusjonene, de ansatte trenger inngående fagkunnskap om omsorgssvikt, reaksjonsmønster, barns utvikling, miljøterapi og mye mer (Bufdir, 2022a). Dette for å sikre effektiv og god behandling av svært komplekse og utførende problemstillinger som enkelte ungdom kan ha og som ikke lar seg behandle i et ordinært hjem sammen med sine foreldre (Bufdir, 2022a). Foreldrerollen er ikke tilstrekkelig i slike tilfeller og det er nettopp derfor ungdommene er flyttet til en behandlingsinstitusjon i utgangspunktet.

Tidligere studier har vist at ungdom på barnevernsinstitusjoner ønsker at miljøterapeutene skal vise de kjærlighet, og med kjærlighet så mener ungdommene at de vil oppleve at de ansatte virkelig bryr seg om dem (Paulsen, 2016). At deres omsorg og kjærlighet er ektefølt og ikke bare for at de er på jobb og får betalt. Hvordan opplever ungdommene det når miljøterapeutene inntar en slags foreldrerolle? Skaper det mer tillit og gode relasjoner eller trigger det en mostand i ungdommene å oppleve at de profesjonelle omsorgspersonene forsøker å «overta» rollen til deres foreldre? Om omsorgsansvaret forstås som en del av en foreldrerolle, hvordan påvirker dette ungdommene når de ansatte veksler mellom den profesjonelle rollen som miljøterapeut og en foreldrelignende rolle? Det er oppgaver som månedssrapporter og erfaringsinnhentinger som tydeliggjør at oppholdet på institusjonen er av en profesjonell art og at også relasjonen mellom ungdom og miljøterapeut er profesjonell (Paulsen, 2016). Det kan tenkes å være utfordrende for ungdommer at miljøterapeutene av og til opptrer som en vanlig forelder, en rolle som på ingen måte kan anses å ha et profesjonelt preg og at de av og til opptrer som lov-utøvere.

Neumann (2012) problematiserer også at dersom en slags foreldrekjærlighet skal få plass i barnevernet kan det skape en økning i omsorgstrøtthet blant de ansatte. Miljøterapeutene i dette prosjektet ser ut til å allerede ha lagt et slikt ansvar på seg selv, i hvert fall når de vurderer sitt omsorgsansvar. Når man bruker foreldrerollen, den kanskje viktigste rollen man kan ha i livet, inn i sitt arbeid for å tolke barnevernsloven (2021) og inn i avgjørelser om dets handlingsrom så blander man den mest private rollen man kan ha (foreldrerollen) med en svært profesjonell rolle (lov-utøver). Dette tenker jeg at kan også være uheldig, hvor stopper og hvor starter den profesjonelle relasjonen og vil ungdom og de ansatte klare å skille mellom disse? Som foreldre så er man kanskje tilbøyelig til å strekke reglene litt, la ungdommen få lengre utetid og slike vanlige ting. På en barnevernsinstitusjon så er det mange som jobber og det er ofte mye utskifting i personalgruppen (Backe-Hansen, Løvgren, Neumann og Storø, 2017, s. 24). Man forsøker alltid å holde strukturen på institusjonen for å kunne gi ungdommene tydelige rammer og forutsigbarhet (Ulset, 2016). Er det da hensiktsmessig om miljøterapeutene inntar en foreldrelignende rolle når de er på jobb? En slik forståelse av omsorgsansvaret kan være uheldig for behandlingen som skal foregå og det faglige arbeidet og gjøre den profesjonelle relasjonen mellom ansatte og ungdom for grumsete og vanskelig. Det kan også de-profesjonalisere arbeidet og påvirke behandlingsforløpet til ungdommene (Neumann, 2012). Ungdom skal selvsagt møte varme, omsorgsfulle voksne som tar godt vare på dem og de skal føle seg sett og ivaretatt, men foreldrelignende tanker har trolig med seg en del uheldige ringvirkninger selv om tanken er god.

6.1.1 En ny terminologi

Innad i dette funnet vokste det også frem en underkategori som beskriver en ny terminologi blant informantene. Informantene kaller dette for «*hverdagstvang*» eller «*omsorgstvang*», et språk som ikke finnes i barnevernsloven (2021), men er likevel en terminologi som går igjen på tvers av informantene. I intervjuene fortalte informantene at det er et komplisert og vanskelig skille mellom tvang og grensesetting. Altså mellom en naturlig begrensning som en forelder også kan gjøre (hjemlet i omsorgsansvaret § 10-3) og tvang (hjemlet i særreglene § 10-9). Denne type terminologi om tvangsbruk hjemlet i omsorgsansvaret blir også funnet i andre studier hvor miljøterapeuter fortalte at de bruker andre ord for tvangen når den gjøres i omsorgsøyemed, ord som

"omsorgsholding" og "robust omsorg" er eksempler på disse (Ulset & Melheim, 2013, s. 37). Det ser ut som at miljøterapeutene i dette prosjektet og i tidligere studier har hatt et behov for å skille mellom en naturlig begrensning og tvang hjemlet i særreglene i måten de snakker om tvang og maktbruk på. Dette sammenfaller med Barneombudets (2020) rapport hvor miljøterapeuter fortalte at de opplever det som vanskelig å skille mellom disse grensesettingene.

Flere studier (Ulset, 2016; Ulset & Melheim, 2013) har vist at miljøterapeutene skriver mange tvangsprotokoller unødvendig på grunn av usikkerhet rundt barnevernsloven (2021). Det har oppstått en «*skriver heller et vedtak for mye enn et for lite*» holdning på grunn av denne usikkerheten fortalte miljøterapeuter i andre studier (Ulset & Melheim, 2013). Dette ses også i dette prosjektet hvor flere informanter fortalte om at de skriver heller et tvangsvedtak for mye når de er i tvil enn å risikere å få «smikk» på fingrene senere ved et eventuelt tilsyn. Denne holdningen bekrefter også flere statsforvaltere når de fortalte at miljøterapeuter ved enkelte institusjoner og deres ledere har for lite kunnskap om lovverket og at de ofte ikke vet forskjellen på vilkårene i lovverket (Ulset & Melheim, 2013, s. 106). Ulike statsforvaltere påpeker viktigheten av at miljøterapeutene kan forskjellen på om de bruker omsorgsansvaret når de begrenser en ungdom eller om de bruker særreglene (Ulset & Melheim, 2013, s. 106).

Det er interessant hvordan det har sprunget ut nye termer for begrensninger hjemlet i omsorgsansvaret. Det kan tenkes å være et tegn på miljøterapeuter behøver et tydeligere skille mellom begrensning i omsorgsøyemed og tvang hjemlet i særreglene (Barnevernsloven, 2021, §§ 10-3 og 10-9). Den nye terminologien som har vokst frem rundt omsorgsansvaret kan være med på å tydeliggjøre at det er et skille mellom omsorgsansvaret og særreglene.

6.1.2 Et sosialkonstruktivistisk perspektiv på foreldrerollen

Informantene i dette prosjektet jobber alle på ulike behandlingsinstitusjoner i ulike deler av landet, men de fortalte alle sammen at de brukte foreldrerollen som en guide til omsorgsansvaret (Barnevernsloven, 2021). I et sosialkonstruktivistisk perspektiv så er det konstruert en slik forståelse av omsorgsansvaret at foreldrelignende tanker kan brukes som en erstatning eller forenkling av barnevernsloven § 10-3, altså omsorgsansvaret (Jenssen et al., 2020). Utfordringene med dette er utvilsomt mange, men det jeg særlig ønsker å trekke frem er at det ikke finnes en bruksanvisning på hva en god forelder er, det er ikke en sosial enighet om hvordan dette ser ut helt konkret (Bufdir, 2016). På denne måte vil den subjektive forståelse av foreldrerollen og omsorg spille inn i svært stor grad og omsorgen ungdommene får og hvordan omsorgsansvaret praktiseres vil være personavhengig (Jenssen et al., 2020). Det vil være enda vanskeligere å få til kontinuitet og forutsigbarhet rundt omsorgsansvaret både for ungdom og miljøterapeuter dersom forståelsen av omsorgsansvaret er at de skal være som en forelder for ungdommene. Det vil nok ikke være hensiktsmessig å vurdere en situasjon med en svært sårbar ungdom som har med seg mange traumer på samme måte som man ville et barn uten de samme utfordringene (Backe-Hansen et al., 2017). Det er nettopp det som skjer når miljøterapeutene tenker at ungdommene er deres egne barn før de tar beslutninger knyttet opp imot barnevernsloven (2021). I motsetning til foreldrerollen har omsorgsansvaret klare vilkår i lovverket og det foreligger lovtekster og lovgivninger som gir tydelige føringer for hvordan omsorgsansvaret bør forstås og anvendes (Barnevernsloven, 2021, § 10-3).

6.1.3 Et hverdagslivsperspektiv på foreldrerollen

I hverdagslivsperspektivet så kan man se på hvordan foreldrerollen blir brukt for å tolke omsorgsansvaret og hvordan det utspiller seg i hverdagen på barnevernsinstitusjoner (Bech-Jørgensen, 1994). I dette perspektivet så vil miljøterapeutenes tolkning av omsorgsansvaret som et foreldrelignende ansvar være interessert i hvilke verdier som knyttes til denne rollen og hvordan de navigerer dette i hverdagen. Miljøterapeutenes tanker om foreldrerollen vil ha innvirkning på hvordan de velger å tolke og bruke omsorgsansvaret i hverdagen. Man kan si at miljøterapeutenes forståelse av hva en god forelder er vil direkte påvirke deres avgjørelser knyttet til omsorgsansvaret.

Miljøterapeutene trekker frem at de anser en god forelder som en som setter grenser og opprettholder rutiner, en som gir forsvarlig omsorg, slik forstås også omsorgsansvaret inn i hverdagen. Omsorgsansvaret blir praktisert ved at miljøterapeutene påser at ungdommene mottar forsvarlig omsorg uten at dette defineres konkret utover at ungdommene skal ha rammer og struktur i hverdagen. Rammene og strukturen på barnevernsinstitusjoner dreier seg mye om døgnsstruktur, aktiviteter, måltider, samhandlinger og de ulike relasjonene mellom miljøterapeutene, mellom ungdommene og på tvers over hele fellesskapet på boligen (Backe-Hansen et al., 2017). Om miljøterapeutene ikke har et bevist forhold til omsorgsansvaret i sin rolle som lov-utøver men heller bruker foreldrelignende tanker i sine vurderinger i hverdagen så risikerer man at vurderingene ikke er hjemlet i lovverket. Vurderingene vil da basere seg på det miljøterapeutene mener er en god forelder og ikke nødvendigvis en god lov-utøver. Dette har direkte innvirkning på hverdagen til ungdommene som bor på barnevernsinstitusjoner.

6.1.4 Styringsrelasjoners perspektiv på foreldrerollen

Maktforholdene på barnevernsinstitusjonene påvirker også bruken og forståelsen av omsorgsansvaret (Smith, 2002). Hennem (1997) problematiserte dette med institusjoner og hvordan de er i et spenn mellom å skulle ligne på et hjem samtidig som at de har en funksjon og en rolle på vegne av det overordnede samfunn. Informantene fortalte om en salgs naturlig tilnærming til omsorgsansvaret gjennom å se på sin rolle ovenfor ungdommene som det av en foreldres. Denne foreldrerollen blir utfordret i møte med ungdom som tar svært skadelige valg og som ikke lar seg ramme inn av omsorgsansvaret og foreldrerollen. Det er nettopp disse ungdommene som passer kriteriene for plassering på behandlingsinstitusjoner (Barnevernsloven, 2021). Hennem (1997) argumenterer for at det hjemlige miljøet man forsøker å skape på institusjoner blir utfordret når man må handle på en måte som ikke står i stil med det som forventes av foreldre i et ordinært hjem. Altså at miljøterapeuten som opptrer som en vanlig forelder ovenfor ungdommen mens det lages boller en søndagsettermiddag, må tre inn i en «lov-utøver rolle» og ta fysisk kontroll over en ungdom på grunn av en utagering. Institusjoner er et midlertidig hjem for ungdommene og de skal ligne et hjem både når det kommer til den fysiske utformingen av boligen, men det skal også føles og oppleves som et hjem (Garsjø, 2008). Tvangstiltak bryter med at institusjonen kan føles som et hjem og påvirker relasjonen mellom ungdommene og miljøterapeutene svært negativt (Barneombudet, 2015, s. 45). Denne dobbeltheten til institusjonene gjør det veldig utfordrende å få til gode og trygge relasjoner hvor endringsarbeidet kan blomstre.

For miljøterapeutene så er institusjonen en arbeidsplass, men også deres hjem for de som jobber medlever turnus hvor de bor på institusjonen i en periode på flere døgn (Garsjø, 2008). Det er mange forskjeller på en barnevernsinstitusjon og et vanlig hjem og særlig tydelig blir denne forskjellen på behandlingsinstitusjoner. Disse har ofte låste kjøkkenskap, mindre pynt og mer fokus på sikkerhet enn på å ha det hjemmekoselig (Garsjø, 2008). Miljøterapeutene må oppfylle samfunnets krav (ivareta og ramme inn ungdommer som setter eget liv og helse i fare) framfor ungdommenes behov for å ha et vanlig hjem (Garsjø, 2008). Dette er et eksempel på hvordan styringsrelasjonen mellom institusjon og samfunn direkte kan påvirke ungdommenes følelse av å ha et vanlig hjem med «vanlige» omsorgspersoner.

Garsjø (2008) peker også på de ulike utfordringer som kommer med at institusjoner er både et hjem og en arbeidsplass, og trekker særlig dette med makt og konflikt inn. Det er en ubalanse mellom institusjonen som et hjem, institusjonen som en behandlingsplass og institusjonen som en arbeidsplass. Denne ubalansen eller disse ulike rollene institusjonene har kan medføre ulike utfordringer i hverdagen til ungdommene og de ansatte som påvirker hvordan omsorgsansvaret får plass i hverdagen. Også Backe-Hansen et al. (2017) problematiserer dette med barnevernsinstitusjonenes motstridige roller, institusjon og hjem, arbeidsplass og hjem. Det er heletiden en dra kamp mellom det å tenke om behandlingsinstitusjoner som et hjem for ungdommene og at institusjonen har en behandlingsfunksjon samtidig som at det skal være en trygg arbeidsplass for de ansatte (Ulset & Melheim, 2013). I lys av dette perspektivet så bør de ansatte på institusjoner reflektere rundt sin rolle og samfunnets rolle i hverdagslivet til ungdommene. Hverdagslivet på barnevernsinstitusjoner bør forstås gjennom ungdommenes perspektiv og gjennom hvordan barnevernsloven påvirker hverdagen og dermed det miljøterapeutiske arbeidet som skal skje innenfor rammene til hverdagslivet (Barnevernsloven, 2021; Smith, 2002, 2008).

En kort oppsummering av temaet: i dette temaet så forstås omsorgsansvaret som sidestilt med det ansvar som en forelder har ovenfor sine barn. Det diskuteres hvordan informantenes subjektive forståelse av hva en god forelder er, og hva god omsorg er påvirker hvordan de vil praktisere og forstå omsorgsansvaret (Edley, 2001). Det diskuteres også hvordan barnevernsinstitusjonenes rolle som hjem, behandlingssted og arbeidsplass kan være vanskelig å forene (Garsjø, 2008). Barnevernsinstitusjoner befinner seg i et vanskelig skille mellom disse tre definisjonene og det kan være utfordrende å ivareta alle samtidig. Det er utfordringer med å få barnevernsinstitusjoner og da særlig behandlingsinstitusjoner til å ligne på et vanlig hjem da man er avhengig av en bygningsmasse som også er trygg i møte med utagering og sterke smerteutrykk. Hverdagen på barnevernsinstitusjoner er svært kompleks, den preges av ulike forståelser av sosiale fenomener. Miljøterapien foregår i hverdagslivet samtidig som at det preges av ulike styringsrelasjoner (Smith, 2002). Miljøterapeuter skal på en god måte anvende barnevernsloven i sitt daglige arbeid parallelt med miljøterapien og må heletiden være omsorgsansvaret bevist. Ungdommenes liv påvirkes direkte av hvordan miljøterapeutene forstår foreldrerollen og hvordan det praktiseres innenfor hverdagens rammer (Smith, 2002).

6.2 Barnets stemme

Informantene fortalte om at barnets stemme og medvirkning står svært sentralt når de møter en konflikt eller utfordring med en ungdom. De fortalte at samtale med ungdommen er første steg i enhver situasjon. FNs barnekomité har tidligere uttalt at de er urolige for om barnets stemme ikke får sin rettmessige plass i beslutningsprosesser, det er derfor svært positivt å se at informantene vektlegger dette (Barneombudet, 2015, s. 17). Barnets rett til medvirkning og retten til å bli hørt står sentralt både i FNs barnekonvensjon og i barnevernsloven (Barnekonvensjonen, 2003; Barnevernsloven, 2021). Barnets stemme og retten til medvirkning er viktige rettigheter et hvert barn og ungdom har og særlig viktig er disse rettighetene for barn og ungdom som bor på institusjon. Det er institusjonenes ansvar å ivareta disse rettighetene og rapportere om hvordan det jobbes for å sikre barnets stemme og retten til medvirkning (Barnevernsloven, 2021). Det kan være utfordrende for miljøterapeutene å ivareta barnets stemme og retten til medvirkning da disse rettighetene ikke har konkrete rammer og strukturer rundt seg foruten om ukentlige husmøter hvor ungdommene kan delta og medvirke (Ulset & Tjelflaat, 2012). Barneombudet (2015, s. 49) argumentere for at dersom ungdom får være med på å bestemme husregler og generelt opplever at deres meninger blir hørt i hverdagen så vil det kunne være konfliktforebyggende og dermed også bidra til å redusere tvangsbruk. Ungdommene vil på denne måten få en større opplevelse av å bli hørt og at de jobber sammen med de voksne og ikke at regler og rutiner bare blir bestemt for dem (Ulset & Tjelflaat, 2012). Det er derfor viktig å ha rutiner på plass som sikrer ungdoms rett til medvirkning og til å få sin stemme hørt (Smith, 1997).

Det er i hverdagen at barnets stemme høres og hvor den reelle medvirkningen skjer (Paulsen, 2016). Miljøterapeutene skal ivareta mange ungdom og ha oversikt over svært mange ulike ting når de er på jobb. Dette kan være alt i fra ungdommenes individuelle behandlingsmål, husarbeid, følge opp ukeplanene til ungdommene, holde seg faglig oppdatert, delta i ulike møter, opplæring av nyansatte, trene på fysisk kontroll og mange andre administrative oppgaver (Ulset & Melheim, 2013). Miljøterapeutene skal stå i krevende situasjoner og sette tydelige grenser som av og til kan eskalere til tvangssituasjoner (Ulset & Melheim, 2013). Dette kan være både mentalt, fysisk og emosjonelt krevende samtidig som at det også utløser store dokumentasjonskrav til tilsynsmyndighetene (Barnevernsloven, 2021). Alt dette og mer til skal miljøterapeutene utføre på en god og faglig måte mens de ivaretar ungdommenes rett til å bli hørt og medvirke i sine saker. Dette er uten tvil en utfordrende oppgave og det er nærliggende å tenke at det ikke alltid vil la seg gjøre.

Informantene fortalte om viktighetene av barnets stemme, at ungdommene får medvirke i sin sak og at det å snakke med ungdommen er første steg når de møter på utfordringer. Informantene trekker også frem relasjonen mellom ungdommen og den voksne som går i dialog med ungdommen som viktig. Relasjon er noe som blir ansett som svært viktig i arbeid med ungdom og mennesker for øvrig. Brodie, Cowling og Nissen (2009) mener at nøkkelen til god miljøterapi er å finne mellom ungdommen og miljøterapeuten i deres enighet om målet med behandlingen, deres roller på vei mot målet og deres relasjon. Relasjonen må oppleves av ungdommen som trygg og god, miljøterapeutens opplevelse av relasjonen spiller en mindre viktig rolle for terapien (Brodie, Cowling & Nissen, 2009). Dette synet på relasjon ses også i andre studier, Olkowska og Landmark (2009) argumenterer for at relasjonen er et verktøy i seg selv.

Dette støtter også andre studier som peker på at relasjonen spiller mer inn på utfallet i en konkret situasjon enn behandlingsmetoden som blir brukt (Olkowska & Landmark, 2009). Man kan se fra tidligere forskning at ungdommene som bor på barnevernsinstitusjoner verdsetter relasjon og samtaler med de voksne og at det er nettopp dette som er nøkkelen til å få ungdommene til å ønske å delta i egne hverdagsliv (Backe-Hansen & Løvgren, 2017; Paulsen, 2016; Sanders et al., 2017; Storøy et al., 2017). Gode relasjoner mellom ungdom og voksne styrker medvirkning. Storøy et al. (2017, s. 26) påpeker også at det er relasjonen mellom ungdom og miljøterapeutene som er den største forutsetningen for om det er høy eller lav trivsel på barnevernsinstitusjoner. Relasjonen mellom ungdom og miljøterapeutene kan også være en av de aller viktigste faktorene for om ungdom på institusjon velger å medvirke, og bruke sin stemme (Storøy et al., 2017, s. 26).

Informantene i prosjektet tar opp dette med å kjenne ungdommen eller å ha mye arbeidserfaring som faktorer som gjør at de føler at de oftere lykkes med tvangsforebyggende arbeid. Dette ser man også i andre studier som viser at erfaring og relasjon anses som viktig av miljøterapeutene når de jobber tvangsforebyggende (Ulset & Melheim, 2013). Ulset og Melheim (2013, s. 46) understreker noen viktige utfordringer som kan oppstå når man har mye erfaring og kjenner ungdommen. Man kan som et resultat av å ha en forhistorie med den aktuelle ungdommen eller erfaringer fra lignende hendelser tro at man kan forutse utfallet. Dette kan medføre at man ikke forsøker alle mindre inngripende tiltak eller er så åpen for andre innfallsvinkler som det barnevernsloven (2021) krever (Ulset & Melheim, 2013, s. 46). Denne tanken om at man «vet», basert på tidligere hendelser hva som kommer til å skje kan faktisk være til hinder for konfliktløsningen og at man ikke møter lovens vilkår om forebygging (Barnevernsloven, 2021). Det er viktig at miljøterapeutene bruker relasjonen, historikken og kunnskapen de har om ungdommen for å forsøke å få best mulig utfall i enhver situasjon, men at de også holder på en villighet til å ha samtale med ungdommen, for å la ungdommen bli hørt og å bidra, selv om det kanskje ikke har fungert tidligere (Ulset & Melheim, 2013).

6.2.1 Et sosialkonstruktivistisk perspektiv på barnets stemme

Hvordan miljøterapeuter forstår retten til medvirkning og hvordan de ivaretar denne vil i stor grad være personavhengig. Selv om barnets stemme og retten til medvirkning er beskyttet av barnevernsloven (2021) så vil dette i et sosialkonstruktivistisk perspektiv forstås ulikt fra person til person eller i det minste fra barnevernsinstitusjon til barnevernsinstitusjon (Jenssen et al., 2020). Hvordan barnets stemme og medvirkning ivaretas vil avhenge av kulturen og samhandlingene på institusjonen. Informantene fortalte om at omsorgsansvaret forstås tildeles som det å ivareta medvirkning og samtaler med ungdommen. I et sosialkonstruktivistisk perspektiv så kan dette funnet forstås som at det er sosiale prosesser blant informantene hvor de verdsetter og tydeliggjør ungdommens opplevelser og forståelse av egen situasjon (Jenssen et al., 2020). Ungdommene inviteres til å si noe om hvordan de opplever de voksne og den omsorgen og støtten som de voksne ønsker å gi. Ungdommene får rom til å konstruere sin egen identitet gjennom å uttrykke sine opplevelser og meninger i møte med miljøterapeutene (Jenssen et al., 2020). Informantene forstår at omsorgsansvaret påvirkes av de sosiale konstruksjonene som er mellom ungdommene og miljøterapeutene og at de kan lære mer om en gitt situasjon dersom ungdommene oppmuntres til å kommunisere sine behov. Relasjonen mellom ungdom og miljøterapeut

bygges opp av ulike konstruksjoner. Disse kan være forståelsen og tillitten som bygges når de samarbeider og samtaler med hverandre (Jenssen et al., 2020). Dette perspektivet tydeliggjør miljøterapeutenes rolle i å støtte og veilede ungdommene som en del av deres omsorgsansvar slik at ungdommene kan konstruere sine egne opplevelser og tanker.

6.2.2 Et hverdagslivsperspektiv på barnets stemme

Barnets stemme og medvirkning skal foregå i et hektisk hverdagsliv med mange «tatt for gittheter» (Schutz, 2005). I hverdagslivsperspektivet så er det de hverdagslige rutinene, erfaringer og samspill som påvirker hvordan barnets stemme ivaretas på institusjoner (Schutz, 2005). Perspektivet ser på medvirkning og omsorgsansvaret som en praksis som tar sted i hverdagslivet og som rammes inn av konteksten og situasjonen rundt (Bech-Jørgensen, 1994). Barnets stemme og relasjoner til de ansatte er sentrale fenomener i hverdagslivet og får direkte innvirkning på praksisen rundt omsorgsansvaret. Informantene forstår barnets stemme og retten til å medvirke som en del av deres omsorgsansvar og setter dette i system når det oppstår uheldige eller vanskelig hendelser på institusjonen gjennom at barnets stemme og medvirkning får første prioritet. I hverdagslivsperspektivet så kan det argumenteres for at informantene anser barnets stemme og medvirkning som noe som oppstår og ivaretas i samspill mellom miljøterapeutene og ungdommene (Schutz, 2005). Medvirkning blir i dette perspektivet noe som skjer ikke i et bestemt tidsrom som på et husmøte eller i avkrysningen av et skjema, men noe som skjer hver dag gjennom små dagligdagse samtaler og rutiner. I dette perspektivet så ser vi hvordan det å styrke relasjoner og medvirkning innad i barnevernsinstitusjoner vil kunne bidra til at ungdom bruker stemmen sin og opplever mer trivsel og autonomi under oppholdet (Bech-Jørgensen, 1994). Smith (1997) argumentere for at gjennom å forstå ungdommenes ståsted så vil man også bedre kunne imøtekomme dem og deres behov. For å få til dette så er medvirkning og barnets stemme viktige prinsipper miljøterapeutene har med seg for å kunne bedre forstå og lære om ungdommenes hverdagsliv.

6.2.3 Styringsrelasjoners perspektiv på barnets stemme

Det er underliggende maktstrukturer som har påvirkning på hverdagslivet på barnevernsinstitusjoner. Disse maktforholdene kan ha innvirkning både på ungdommenes vilje til å medvirke i saker som omhandler dem og hvordan omsorgsansvaret praktiseres i hverdagen (Smith, 2002). Teorien om styringsrelasjoner gir et godt grunnlag for å forstå hvordan maktforholdene på barnevernsinstitusjoner spiller inn på utøvelse og forståelse av omsorgsansvaret (Smith, 2002). Som nevnt så er ungdoms rett til medvirkning og selvbestemmelse noe institusjonene skal ivareta og legge til rette for, dette ansvaret kan ses som en forlengelse av omsorgsansvaret (Barnevernsloven, 2021). Det er dermed en del av institusjonens omsorgsansvar at ungdom får reell mulighet til å medvirke. Medvirkning blir en del av miljøterapien og en naturlig del av hverdagslivet hvor ungdommene lyttes til, og at deres meninger har verdi er et felles verdigrunnlag på institusjoner. Backe-Hansen et al. (2017, s. 64) argumenterer for at medvirkning på barnevernsinstitusjoner må forstås som relasjonelle og kontekstualiserte prosesser hvor medvirkning må ivaretas av institusjonens hverdagsliv. Dette perspektivet på medvirkning sammenfaller med andre studier som viser at ungdom medvirker mer når de opplever at det «har noe for seg» å si sin mening

og at endring faktisk skjer innimellom (Paulsen, 2016). Backe-Hansen et al. (2017, s. 70) peker på at reell medvirkning skjer i hverdagslivet og i måten miljøpersonalet forstår miljøterapien på.

Det er flere forhold som påvirker medvirkning på barnevernsinstitusjoner, men maktforholdet mellom ungdom og miljøterapeuter kan tenkes å påvirke ungdommens ønske og mulighet til å medvirke i svært stor grad (Garsjø, 2008). Brodie (2009, s. 16) mener at for å sikre at ungdom på institusjoner medvirker i saker som omhandler dem så holder det ikke å se på hvordan institusjonen legger til rette for medvirkning. Medvirkning, ifølge Brodie (2009) er kompleks og har mange fasetter som påvirkes av relasjonene og situasjonene medvirkningen skal skje i, og at særlig maktbalansen mellom ungdom og voksen vil spille inn på hvorvidt en ungdom velger å medvirke. På barnevernsinstitusjoner så ligger makten hos miljøpersonalet og ikke hos ungdommene.

Garsjø (2008) legger vekt på nettopp disse maktforholdene som er på institusjoner og hvordan disse påvirker det miljøterapeutiske arbeidet. Garsjø (2008) er opptatt av den maktesløsheten som kan oppstå hos ungdommer når de opplever å ha et handlingsrom som styres og kontrolleres av miljøterapeutene på boligen. Ungdommene må gjøre seg fortjent til goder de ønsker seg gjennom å gjøre slik som miljøterapeutene ber de om og de risikerer å bli fratatt goder dersom de ikke gjør det. En slik maktbalanse finner man også i vanlige familier hvor foreldrene stort sett bestemmer i huset etter hva som er til det beste for sine barn, men på institusjoner så blir maktforskjellen i relasjonen mellom ungdommene og de voksne mer tydelig. På institusjoner så har miljøpersonalet tilgang til hele historikken til ungdommene, og får mye privat informasjon via familie og barneverntjenesten som ofte har fulgt ungdommene over tid. Til sammenligning så vet ikke ungdommene særlig mye om miljøterapeutene. Garsjø (2008) argumenterer for at slike maktforskjeller i relasjonen kan skape avmakt hos ungdommene.

Barnevernsinstitusjonenes strukturer og rammer slik som husregler og faste måltider, hvor mange miljøterapeuter som er på jobb, hvor mye ressurser som er tilgjengelig, hvor mange ungdommer som bor der og hvor utfordrende problematikk ungdommene har er alle ting som påvirker ungdommenes mulighet til medvirkning (Backe-Hansen et al., 2017, s. 62). Det er enkelte strukturelle forhold som har som funksjon å ivareta ungdommenes rett til medvirkning, ukentlige husmøter er et eksempel på dette (Backe-Hansen et al., 2017, s. 70). Backe-Hansen et al. (2017, s. 70) problematiserer at slike husmøter blir kunstig og motvirker den «hjemlige atmosfæren» man ønsker å skape på institusjoner og at slike møter ikke nødvendigvis gir ungdom reell mulighet for medvirkning. Flere ungdommer fortalte at de ikke ser noe poeng i å medvirke i saker som omhandler dem, og mister en følelse av autonomi og selvbestemmelse når det oppleves forgjeves å medvirke (Ulset & Tjelflaat, 2012, s. 58). Ungdommer har fortalt at de skjønner at de ikke kan få bestemme alt og at de voksne må lage reglene, men understreker at det er følelsen av å bli hørt og at de voksne tar seg tid til å lytte og forklare ting som er viktig (Ulset & Tjelflaat, 2012, s. 24). Flere ungdommer fortalte i tidligere studier at de ikke opplever at det å klage til statsforvalter om et vedtak de mener er ulovlig har noe for seg (Ulset & Tjelflaat, 2012, s. 58). Ungdommene opplever at det er de voksnes versjon av hendelsen som ilegges mest vekt og at de ikke blir trodd. Barneombudet (2015, s. 52) knytter tvangsbruk til dårlig kommunikasjon mellom ungdom og de voksne og tydeliggjør viktigheten av medvirkning og barnets stemme for å forebygge tvang.

Kort oppsummert så kan man si at barnets stemme forstås som en vesentlig del av informantenes omsorgsansvar og at dette ivaretas først og fremst gjennom samtaler med ungdommene. Særlig viktig blir barnets stemme under konflikt, da brukes samtale som første ledd i reaksjonskjeden til miljøterapeutene. Relasjonen mellom ungdom og miljøterapeut er svært viktig for informantene, det sammenfaller også med andre studier som peker på at relasjonen spiller mer inn på utfallet enn behandlingsmetoden som brukes (Olkowska & Landmark, 2009). Informanten forstår barnets stemme som en del av deres omsorgsansvar, barnets stemme får dermed en viktig plass ikke bare under konfliktløsning, men i hverdagen generelt. Det er viktig at miljøterapeutene er bevisste på hvordan de ulike maktforholdene, altså de styrende relasjoner påvirker barnets stemme og medvirkning da det kan være vanskelig å oppdage (Smith, 2002). Disse styrende relasjoner legger usynlige føringer og selv om miljøterapeutene tilrettelegger for og vektlegger barnets stemme og medvirkning så er det styrende relasjoner som påvirker dette i stor grad (Smith, 2002). Når tilsynsmyndighetene ikke gir ungdom medhold i sine klager så kan de oppleve at deres stemme og medvirkning ikke er viktige som igjen kan være med på å senke ungdoms vilje til å medvirke (Smith, 1997; Ulset & Tjelflaat, 2012).

6.3 Det snakkes ikke om

Innad i dette temaet så kommer det frem at informantene ikke opplever at omsorgsansvaret snakkes om spesifikt opp imot vilkårene i barnevernsloven (2021). Omsorgsansvaret snakkes om på en mer hverdagslig måte og det gjøres ikke vurderinger opp imot hjemmel i lov. Samtlige informanter har en bachelorgrad innen barnevern og kan bruke den beskyttede yrkestittelen *barnevernspedagog*, samt at to av informantene tok på intervjutidspunktet en mastergrad i barnevern. Under utdanningen for å bli barnevernspedagog må man bestå flere fag innenfor rettsanvendelse og juridiskmetode (Messel, 2014). Her lærer fremtidige barnevernspedagoger om hvordan lovverk blir til, hvordan anvende lovverk, hvordan tolke lovverk samt hvordan finne viktig informasjon rundt lovverk slik som forarbeidene (Messel, 2014). Barnevernspedagoger utdannes til å jobbe i mange ulike yrker, men primært i kommunale barnevernstjenester (Messel, 2014). Barnevernspedagoger i kommunale barnevernstjenester har et ansvar for å ta store og viktige avgjørelser i familiers liv og det er essensielt at de er gode og trygge på å tolke lovverket de jobber med, altså barnevernsloven (2021). Det er viktig at ansatte ved barnevernsinstitusjoner er like trygge på den delen av lovverket som er relevant for dem, altså barnevernsloven (2021) kapittel § 10. Likevel fortalte fem av seks informanter at omsorgsansvaret ikke konkretiseres og diskuteres opp imot lovverket på deres arbeidsplasser.

Det er utfordrende for miljøterapeuter ved institusjoner å opprettholde et høyt faglig nivå i sitt arbeid dersom arbeidsgiver ikke tilrettelegger for det (Barneombudet, 2015, s. 52). Arbeidsgivere kan tilrettelegge for dette gjennom å sørge for mindre utskiftning av ansatte, god nok bemanning og gode opplæringsrutiner av nyansatte. Ansatte ved barnevernsinstitusjoner fortalte at for å jobbe tvangsforebyggende og kunne holde fokus på de viktige tingene så er de avhengig av en stabil arbeidsplass med en felles forståelse rundt tvangsbruk (Barneombudet, 2015, s. 52). Å snakke om, motta kurs, kollegaveiledninger og trene på situasjoner vil øke miljøterapeuters trygghet og kompetanse på barnevernsloven (2021) og vil styre ungdommenes rettsikkerhet (Barneombudet, 2015, s. 51). I dette temaet så er særlig sosialkonstruktivismen og hverdagslivsperspektivet nyttige for å forstå hva som skjer med omsorgsansvaret når det

møter stillhet og ikke snakkes om i hverdagen på institusjoner. Og hvordan ulike tolkninger av omsorgsansvaret kan oppstå i denne stillheten.

6.3.1 Mangler felles kjøreregler

Innad i dette temaet vokste det frem en underkategori som heter «mangler felles kjøreregler» og refererer til at fem av seks informantene fortalte om at de mangler «kjøreregler» for omsorgsansvaret på sine arbeidsplasser. Informantene fortalte at hadde de hatt felles retningslinjer om omsorgsansvaret så ville det lettet deres arbeid. Bare en av informantene fortalte om et økt fokus rundt omsorgsansvaret og at ledelsen ved barnevernsinstitusjon hen jobber ved har satt omsorgsansvaret i system og økt fokuset på opplæring. De har fått på plass en felles forståelse rundt omsorgsansvaret og opplever at dette hjelper fortalte informanten. Dette henger godt sammen med funnene til Backe-Hansen et al. (2017, side. 27) hvor man ser at for å kunne gi god omsorg så er man avhengig av tydelig ledelse. En stor del av mangelen på forståelse rundt omsorgsansvaret kan handle om manglende opplæring og at det ikke er en felles konstruksjon av hva omsorgsansvaret innebærer. Selv om alle situasjoner og ungdommer er unike vil så det trolig skape mindre usikkerhet og sikre en bedre utøvelse av barnevernsloven dersom miljøterapeuter opplever at de har tydeligere retningslinjer å forholde seg til.

6.3.2 Et sosialkonstruktivistisk perspektiv på det snakkes ikke om

At omsorgsansvaret ikke snakkes om eller diskuteres konkret, men er en slags stille enighet og forståelse av ansatte ved behandlingsinstitusjoner er problematisk da man ikke får satt omsorgsansvaret i system eller får en felles enighet om hva omsorgsansvaret innebærer. Omsorgsansvaret blir da et sosialt konstrukt som alle jobber etter og er enige om at er viktig, men som betyr svært ulike ting for ulike mennesker (Jensen et al., 2020). Miljøterapeutene er vanlige mennesker som bruker seg selv inn i miljøterapien, deres tidligere erfaringer, verdier og holdninger former hvordan de bruker miljøterapeutiske prinsipper (Olkowska & Landmark, 2009). Har man ikke en felles konstruksjon av det som faktisk er nedfelt i barnevernsloven (2021) så vil praktiseringen av omsorgsansvaret være unødvendig ulikt. Dette ser man at er tilfelle gjennom dette prosjektet. Det er store sprik og usikkerheter rundt praktiseringen av omsorgsansvaret. Informantene fortalte at omsorgsansvaret er vanskelig og at de føler ikke at de har kontroll på hva dette ansvaret innebærer i sin helhet.

Til tross for at omsorgsansvaret er beskrevet i barnevernsloven (2021) og at barnevernspedagoger har mottatt omfattende opplæring i gjeldene lovverk gjennom treårs høyere utdanning så er det mye usikkerhet rundt omsorgsansvaret blant informantene. Dette sammenfaller også med statsforvalters oppfatning av kunnskapsnivået hos personal på barnevernsinstitusjoner og uttalelser fra miljøterapeuter selv når det gjelder omsorgsansvaret (Ulset & Melheim, 2013). Tre av informantene fortalte om at de ikke mottok opplæring i Rettighetsforskriften (fra 01.01.23 erstattet av Barnevernsloven, 2021) under sin utdanning og at de ikke føler seg trygge på barnevernsloven generelt. En av informantene fortalte at omsorgsansvaret har fått noe mer fokus i det siste på deres arbeidsplass og at de grunnet dette skifte i fokus har fått mer kunnskap om omsorgsansvaret. De fortalte likevel om store usikkerheter rundt omsorgsansvaret og at det mangler samtaler og faglige diskusjoner hvor

omsorgsansvaret kommer tydelig frem slik at alle kan forstå hva dette ansvaret innebærer.

Når lovverk ikke snakkes om og dets innhold tas for gitt vil man lettere kunne få ulik praksis (Vermeir et al., 2015). Ulike praksis kan skape et miljø som ungdommene på institusjonene opplever som ustabil og lite forutsigbart (Ulset & Tjelflaat, 2012). Ungdommer fortalte i en rapport at de opplever det som vanskelig når de voksne ikke er samkjørte og har forskjellige regler. Noen forskjeller vil det alltid være, miljøterapeuter er mennesker med ulike holdninger og verdier og alle har sin egen tilnærming til de miljøterapeutiske metodene, men får man en felles forståelse rundt omsorgsansvaret så vil det trolig kunne bidra til at man blir mer samkjørte (Jacobsen & Gjertsen, 2010). Tilstrekkelig juridisk kompetanse er viktig, og det vil man også stryke dersom barnevernsloven (2021) og omsorgsansvaret diskuteres konkret og jevning. Det er viktig å tilstrebe en så lik sannhet om omsorgsansvaret som mulig blant miljøterapeutene for å ivareta rettsikkerheten til ungdommene. Selv om det vil være vanskelig å få til så vil man kunne få en noe mer lik praktisk dersom man samtaler og diskuterer sine tanker og tolkninger og samkonstruerer en forståelse av omsorgsansvaret (Tjora, 2018). Informantene fortalte at de opplever større trygghet i å benytte handlingsrommet i omsorgsansvaret etter at det har blitt drøftet innad i personalgruppen og at det foreligger en sosial enighet om hva de mener med omsorgsansvaret og hvordan de skal praktisere dette sammen. Det vil likevel være individuelle tolkninger av omsorgsansvaret er, men gjennom samtaler og diskusjoner så kan man trolig unngå at praksisen har så store variasjoner og så mye usikkerhet som den har i dag (Jacobsen & Gjertsen, 2010).

6.3.3 Et hverdagslivsperspektiv på det snakkes ikke om

I et hverdagslivsperspektiv så blir barnevernsinstitusjonen en del av ungdommenes og de ansattes hverdagsliv hvor barnevernsloven kanskje forsvinner litt i en ellers hektisk hverdag (Bech-Jørgensen, 1994). De voksne skal ivareta ungdommenes behandlingsmål, huske på konkrete utfordringer til hver ungdom, de skal passe på egen arbeidstid, at de får nok hviletid, strukturen på huset skal følges og vurderinger som tas skal forankres og hjemles i barnevernsloven (2021). I tillegg skal barnevernsinstitusjoner være mest mulig likt et vanlig hjem både i sin fysiske utforming, men også i hvordan huset driftes og føles (Ulset, 2016). Hverdagslivsperspektivet er svært aktuelt når man ønsker å forstå noe på barnevernsinstitusjoner da disse opererer i et skjæringspunkt mellom lov og familie og «det tatt for gitte» i hverdagen vil variere blant de voksne. I hverdagslivsperspektivet så kan funnet «det snakkes ikke om» forstås som at omsorgsansvarets plass i hverdagslivet har blitt en del av det «tatt for gitte» (Bech-Jørgensen, 1994). Det snakkes ikke om, men det antas at alle tar gode valg opp imot omsorgsansvaret og at det blir ivaretatt selv om det ikke kommuniseres hvordan omsorgsansvaret skal ivaretas. Det vil være utfordrende å ivareta et juridisk ansvar i et hektisk hverdagsliv dersom det ikke planlegges og snakkes om av de ansatte. Ungdommene vil også oppleve store variasjoner i sine hverdagslivs ut ifra hvem som er på jobb og hvordan de tolker omsorgsansvaret (Smith, 1997).

6.3.4 Styringsrelasjoners perspektiv på det snakkes ikke om

I teorien om styringsrelasjoner vet vi at det er maktforhold som spiller inn på hvordan informantene forstår og bruker omsorgsansvaret (Smith, 2002). At omsorgsansvaret ikke snakkes om kan i dette perspektivet forstås som et resultat av at ingen tilsynelatende tar

ansvar for å snakke om det. Det blir tatt for gitt av ledelsen at de ansatte er gode og trygge på dette og de ansatte ser heller ikke ut til å etterspørre mer kompetanse eller kommuniserer sine usikkerheter med ledelsen. Kanskje er det skremmende å innrømme at man er usikker på en så grunnleggende ting som omsorgsansvaret. At det mangler retningslinjer de ansatte kan benytte seg av gjør jobben deres mer utfordrende og skaper usikkerhet fortalte informantene, men det er ikke de som sitter med den økonomiske makten eller beslutningsmakten til å få laget slike retningslinjer. Det er viktig at ledelsen tar grep og bruker sin posisjon for å stryke og trygge sine ansatte i dette viktige ansvaret.

Kort oppsummering av funnet: dette funnet viser hvordan omsorgsansvaret ikke snakkes om og hvordan det forstås som en selvfølghet på barnevernsinstitusjoner selv om vi vet at miljøterapeutene i dette prosjektet og i andre studier (Reime, 2017) finner lovverket svært utfordrende. Det mangler felles retningslinjer og forståelse for hva dette ansvaret er, og hva det innebærer. Å øke denne forståelse og få på plass retningslinjer og klare definisjoner vil trolig hjelpe miljøterapeutene til å navigere omsorgsansvaret på en bedre måte. Det vil alltid være utfordrende å få mennesker til å tolke og praktisere ting helt likt, men gjennom diskusjoner og et større fokus på omsorgsansvaret så vil man skape et rom for kontinuerlig forståelse og refleksjoner. Dette kan igjen bidra til at man får en mer lik praksis (Edley, 2001). Dette ville være med på å trygge ungdom og skape mer forutsigbarhet i deres hverdagsliv noe som igjen knyttes opp til økt trivsel og færre tvangssituasjoner på institusjoner (Backe-Hansen, 2016).

6.4 Uklart handlingsrom

I dette temaet ser man at informantene opplever at handlingsrommet i omsorgsansvaret er uklart og vanskelig å navigere. Særlig utfordrende er det å skulle avgjøre hvor lenge «kortvarig holding» er eller hvor hardt man kan holde når man skal «lede lett» slik som omsorgsansvaret åpner for (Barnevernsloven, 2021, § 10-3). Dette funnet støtter opp under tidligere funn hvor man ser at det er stor usikkerhet blant personal på barnevernsinstitusjoner rundt om i Norge når det kommer til lovverket og at særlig så er omsorgsansvaret utfordrende (Reime, 2017; Ulset & Melheim, 2013). Lovverket er tydelig, men praktisen rundt, og forståelsen av lovverket er nokså varierende og preges av usikkerhet av de som skal utøve det. Dette ses i en rapport fra Barneombudet (2015, s. 7) hvor de finner at det er store variasjoner mellom ulike institusjoner på hvordan de tolker lovverket og hvor lenge som anses for å være «kortvarig holding» eller «å lede lett».

6.4.1 Særreglene ser bedre ut

Underkategorien her er særreglene ser bedre ut og vitner om at omsorgsansvaret kan bli for tynt å forsvare ovenfor tilsynsmyndighetene. At det er når man bruker særreglene at man gjør en forskjell og at man kan stå inne for avgjørelsen dersom det hender noe i etterkant fortalte flere informanter. Særreglene ser rett og slett bedre ut på papiret fortalte flere informanter og særlig dersom det skjer noe alvorlig i etterkant. Dersom en ungdom skader seg når de er på rømmen så er det bedre å ha begrenset ungdommens bevegelsesfrihet i inntil 14 dager hjemlet i særreglene isteden for å «bare» ha bruk omsorgsansvaret og begrenset ungdommen for bare en dag (Barnevernsloven, 2021, §§ 10-3 og 10-9).

6.4.2 Et sosialkonstruktivistisk perspektiv på et uklart handlingsrom

I et sosialkonstruktivistisk perspektiv så kan må forstå dette funnet som en tolkningsforskjell på informantenes konstruksjon av omsorgsansvaret og opplevelsen informantene har av tilsynsmyndighetenes konstruksjon (Schutz, 2005). Tilsynsmyndighetene antar en viss objektiv sannhet og kan på den måten sies å ha et noe mer positivistisk syn på barnevernsloven, her finnes det en standard som kan måles og identifiseres (Jenssen et al., 2020). Tilsynsmyndighetene forsøker å ivareta denne standarden gjennom kontroll og tilsyn (Barnevernsloven, 2021). Omsorgsansvaret vil blant miljøterapeutene forstås ut ifra deres individuelle verdier og holdninger og hvordan miljøet rundt dem, altså på arbeidsplassen forstår og snakker om dette ansvaret (Schutz, 2005). Lovverk tolkes og forstås av hver enkelt som anvender det, vi tar for gitt at andre legger samme betydning i et begrep som det vi selv gjør (Tjora, 2012; Schutz, 2005). Omsorgsansvaret kan bety forskjellige ting for forskjellige mennesker selv om det er hjemlet i lov. Utøvelsen av barnevernsloven vil være basert på skjønn og det finnes ikke en helt rett tolkning eller nødvendigvis bare *en* rett tolkning (Schutz, 2005). Det vil alltid være skjønnsutøvelsen og tolkningene til miljøterapeutene på intuisjonen som vil ligge til grunn for ulike avgjørelser opp imot barnevernsloven. Det vil være vanskelig å sikre at gjennomføringen av slike tiltak gjøres likt og at alle ansatte ved barnevernsinstitusjoner følger en objektiv sannhet rundt hva som er å «lede lett» (Tjora, 2012; Schutz, 2005). Noen informanter opplever at selv om det juridiske språket kan forstås, altså at barnevernsloven kan forstås og læres så er det insentiver fra systemet rundt til å ikke bruke handlingsrommet som er gitt av omsorgsansvaret. En informant fortalte at hen opplever at det ikke er akseptert innenfor fagmiljøet og av tilsynsmyndighetene å begrense en ungdom selv om barnevernsloven sier at man kan det i en spesifikk situasjon. Informanten fortalte at det blir ansett som mer riktig å beskytte ungdommens rettighet enn det er riktig å begrense rettigheten. Omsorgsansvaret blir lite brukt på grunn av dette fortalte informantene. Her blir ungdommenes rettigheter forstått som viktigere enn miljøterapeutenes ansvar for å beskytte ungdommene gjennom å av og til begrense deres rettigheter.

6.4.3 Styringsrelasjoners perspektiv på et uklart handlingsrom

I lys av teorien om styringsrelasjoner ser man i dette funnet at praksisen og forståelsen av omsorgsansvaret påvirkes i stor grad av opplevelsen miljøterapeutene har rundt hva tilsynsmyndighetene vil vurdere i etterkant (Smith, 2002). Tilsynsmyndighetene har mye makt ovenfor miljøterapeutene og deres ledere, denne makten er ikke alltid lett å få øye på (Smith, 1997). Denne skjulte makten påvirker hvordan miljøterapeutene føler at de kan opptre i sitt arbeid. En miljøterapeut forstår omsorgsansvaret slik det er nedfelt i barnevernsloven, men opplever at de ikke kan benytte handlingsrommet på grunn av maktforholdet mellom miljøterapeuten og de som fører tilsyn ved institusjon, altså statsforvalter. Skal man forstå omsorgsansvaret på barnevernsinstitusjoner så må man også forstå hvordan dette maktforholdet påvirker valg som blir tatt av de ansatte ved institusjonene (Smith, 2002). Man kan man tolke det informantene fortalte som en ytre påvirkning av hvordan omsorgsansvaret praktiseres i hverdagslivet på institusjonen. Informanten viker fra det hen skjønner av omsorgsansvaret og det som står beskrevet i lovverket til fordel for det hen føler at tilsynsmyndighetene ber om. Dette til tross for at informantene har etiske plikter ovenfor ungdommene og en plikt om å ivareta ungdommenes rettsikkerhet. Maktforholdet mellom ansatte og tilsynsmyndigheten

overgår, for informanten, det ansvar hen har ovenfor ungdommene. Dette maktforholdet har direkte innvirkning på hvordan informanten brukes omsorgsansvaret selv om informanten har en annen forståelse av ansvaret. Dette påvirker igjen ungdommene som bor på barnevernsinstitusjoner gjennom at de også opplever dette uklare handlingsrommet (Smith, 2002).

Kort oppsummering av funnet: her fortalte informantene om at det er vanskelig å vite hva som er å definere som «lede lett» eller hva som er å regne som «kortvarig holding». Omsorgsansvaret er vanskelig å tolke og det er mye usikkerhet blant informantene. Denne usikkerheten også kommer av at informantene opplever at det er uklart om de skal følge omsorgsansvaret eller om de skal gjøre alt de kan for å ikke begrense ungdommer. Det oppleves av noen informanter som at tilsynsmyndighetene verdsetter at ungdom ikke blir begrenset mer enn de verdsetter at miljøterapeutene handler innenfor omsorgsansvaret. Dette skaper mer usikkerhet hos miljøterapeutene og de føler at særreglene er bedre å bruke og foretrekker dette da reglene rundt er tydeligere (Barnevernsloven, 2021). Informantene blir preget av maktforholdet mellom de og tilsynsmyndighetene og de bruker omsorgsansvaret på en mer begrenset måte enn de opplever at de egentlig kan hjemlet i barnevernsloven (2021). Dersom miljøterapeuter avventer situasjoner, på grunn av usikkerhet rundt omsorgsansvaret og en opplevelse av at omsorgsansvaret er «for enkelt» til de har hjemmel i særreglene før de griper inn så vil dette kunne føre til unødvendig bruk av tvang.

7.0 Avslutning

I dette kapittelet så vil jeg oppsummere prosjektet i sin helhet. Jeg vil også redegjøre for hvordan funnene kan ha implikasjoner for praksisen på barnevernsinstitusjoner. Jeg presenterer også noen forslag til fremtidig forskning som kan bidra til å øke vår forståelse av hvordan miljøterapeuter på barnevernsinstitusjoner forstår og benytter handlingsrommet i omsorgsansvaret. Omsorgsansvaret er et viktig tema å få mer inngående kunnskap om, det kan bedre forståelsen og skape mer trygghet for de som har omsorgsansvaret som en del av sitt daglige arbeid. Jeg håper også at prosjektet kan være til inspirasjon for andre slik at det kan forskes mer på omsorgsansvaret i tiden fremover.

7.1 Oppsummering av prosjektet

Dette prosjektet hadde som mål å utforske og belyse hvordan miljøterapeuter som jobber på behandlingsinstitusjoner forstår og benytter handlingsrommet i omsorgsansvaret. Prosjektet motiveres av viktigheten med å ivareta ungdommenes rettssikkerhet og forebygge tvangssituasjoner. Ungdommer på institusjoner har allerede hatt en svært tøff start på livet, og de som plasseres på behandlingsinstitusjoner har ofte svært sterke smerteutrykk (Barneombudet, 2015). Det er utrolig viktig at disse sårbare ungdommene ikke opplever flere vanskelige situasjoner enn det som er helt nødvendig. Det å ivareta ungdommenes rettigheter er en viktig del av jobben som miljøterapeut, og for å kunne gjøre dette så kreves det inngående kunnskap om rettighetene til ungdommene og omsorgsansvaret spesielt (Reime, 2017).

I prosjektets funn *opptre som en forelder, barnets stemme, det snakkes ikke om og uklart handlingsrom* kom det frem at omsorgsansvaret er svært komplekst og inneholder mange utfordringer for miljøterapeutene som skal tolke og anvende dette i sitt daglige miljøterapeutiske arbeid. Prosjektet kom som forventet ikke frem til ett enkelt svar på problemstillingen. Omsorgsansvaret har mange fasetter og påvirkes av sosiale fenomener, kultur, relasjoner og ulike maktforhold slik jeg gjennomgikk i kapittel 3. Omsorgsansvaret forstås av miljøterapeutene som en naturlig del av et foreldreansvar. Tanken «hva ville jeg ha gjort dersom dette var mitt barn» brukes som en rettesnor av miljøterapeutene når de skal anvende handlingsrommet i omsorgsansvaret. Hvordan miljøterapeutene forstår foreldrerollen vil derfor ha direkte innvirkning på hvordan de forstår omsorgsansvaret. Miljøterapeutene fortalte om at det er mye usikkerhet rundt hva som konkret kan gjøres hjemlet i omsorgsansvaret. Denne usikkerheten har trolig stor innvirkning på terminologien som har oppstått, «omsorgsholding» er et eksempel på dette. Det ser ut som at det er et behov for å skille mellom tvang og naturlige begrensninger og å kalle dette for noe annet. Barnets stemme, medvirkning og relasjonen mellom miljøterapeuten og ungdommen er ansett som viktig i ivaretagelsen av omsorgsansvaret. Hvordan ungdommene opplever medvirkning og om deres stemme blir hørt påvirkes trolig også av hvordan de blir møtt av tilsynsmyndighetene (Ulset & Melheim, 2013). Informantene opplever at omsorgsansvaret ikke snakkes om på deres arbeidsplass og at dette fører til at de mangler felles retningslinjer som igjen skaper mer usikkerhet på jobb. Utfordringene med omsorgsansvaret handler om manglende opplæring, dårlig struktur på arbeidsplassen og for lite kunnskap om omsorgsansvaret fortalte informantene.

Samtlige informanter fortalte at omsorgsansvaret er vanskelig og at de ofte er usikre, men bruker tidligere hendelser og erfaringer for å håndtere situasjoner som oppstår. Dette kan skape nye utfordringer da man kan anta feil og dermed ikke jobbe tvangsforebyggende nok, dette er det viktig at miljøterapeutene er bevisst på (Ulset & Melheim, 2013, s. 46). Informantene bruker omsorgsansvaret tvangsforebyggende, men dette er ikke satt i system og det oppleves av informantene som at det er et uklart handlingsrom i omsorgsansvaret. Informantene føler også at omsorgsansvaret ikke er et godt nok tiltak skulle noe alvorlig skje i etterkant, og at særreglene vil være enklere å forsvare skulle det bli behov for det i form av kontroll fra tilsynsmyndighetene. Informantene pekte også på utfordringer på systemnivå når de trakk frem dette med insentiver for å ivareta rettighetene til ungdommene fremfor å begrense disse rettighetene.

7.2 Implikasjoner for praksis

Informantene fortalte at de brukte foreldrerollen, eller en foreldrelignende tilnærming når de vurderer om de skal bruke omsorgsansvaret. Det betyr at informantenes subjektive forståelse av foreldrerollen og omsorg spiller inn i svært stor grad på omsorgen ungdommene får, og hvordan omsorgsansvaret praktiseres vil være svært varierende. Omsorgsansvaret vil praktiseres veldig ulikt og det vil være vanskelig å få til kontinuitet da alles oppfatninger og tolkninger vil variere (Edley, 2001). Funnene i dette prosjektet vitner om at det er behov for en kollektiv enighet om hva omsorgsansvaret er, og hva det innebærer for de som jobber med det. Det er viktig å få på plass en klarere definisjon av dette ansvaret som kan erstatte «foreldrerollen» eller foreldrelignende tanker som i dag brukes som en retningslinje av miljøterapeutene. Å få et økt fokus på omsorgsansvaret gjennom refleksjon og samtaler vil kunne bidra til å øke kunnskapen og tryggheten for miljøterapeutene på barnevernsinstitusjoner (Edley, 2001). Man kan på denne måten sikre en mer sammenhengende praksis og forståelse som vil gjøre arbeidet til miljøterapeutene lettere. Ungdommene som bor på barnevernsinstitusjoner fortalte at de føler at de voksne praktiserer regler veldig forskjellig (Ulset & Tjelflaat, 2012). Dette kan tenkes å henge sammen med at det er så mye usikkerheter rundt omsorgsansvaret. Dersom man får en større tydelighet rundt dette ansvaret vil ungdom trolig oppleve at de voksne er mer samkjørte som igjen vil skape mer trivsel og harmoni og forebygge tvangssituasjoner.

Jeg håper at funnene i dette prosjektet kan skape faglige diskusjoner og økt interesse for å forstå hvordan omsorgsansvaret praktiseres og forstås. Dette vil gagne både de ansatte ved institusjonene og ungdommene som bor der. Som arbeidsgiver eller leder for en barnevernsinstitusjon så kan disse funnene være en pekepinn på hvor skoen trykker når det kommer til omsorgsansvaret, og kanskje kan fremtidige kurs og opplæring ta stilling til de utfordringene som informantene har fortalt om. Tydelighet rundt omsorgsansvaret er ønsket av informantene både i faglige diskusjoner og under opplæringen av nyansatte. Med tydelige retningslinjer og rutiner rundt omsorgsansvaret og med jevnlig diskusjoner så vil trolig de ansatte ha en bedre forståelse av omsorgsansvaret og handlingsrommet, samt at behovet for å «tenke som en forelder» eller lage egne faguttrykk for tvang hjemmet i omsorgsansvaret vil trolig ikke lengre føles nødvendig. Helt lik praksis vil man nok ikke få, men man kan styrke kunnskapen og reflektere sammen for å etterstrebe en forståelse som resulterer i en mer lik praksis (Edley, 2001).

7.3 Forslag til fremtidige studier

Jeg tror at det vil være fordelaktig dersom fremtidige studier fokuserer på omsorgsansvaret i observasjonsstudier og fokusgruppe intervjuer (Tjora, 2012). Disse metodene for datainnsamling vil trolig gi enda rikere beskrivelser, og øke vår forståelse av hvordan omsorgsansvaret anvendes. Fremtidige studier bør også se nærmere på hvordan man kan få til en mer koherent definisjon av omsorgsansvaret for alle som arbeider på barnevernsinstitusjoner, for å sikre at det ikke oppstår egne definisjoner og terminologier da dette kan tenkes å ha en de-profesjonaliserende effekt (Neumann, 2012).

Jeg finner det også interessant at ingen av informantene reflekterte rundt om det kunne være en årsakssammenheng mellom ungdommenes oppførsel og kulturelle forskjeller. To av de fiktive ungdommene i scenarioene hadde navn som kan antas å være av utenlandsk opprinnelse. Det var ingen som nevnte at disse ungdommene sannsynligvis hadde et annet opphav, og at dette kunne påvirke deres reaksjonsmønstre og/eller mestringsstrategier (Brodie, Cowling & Nissen, 2009). Hvorfor er ikke mulige kulturelle forskjeller en del av vurderingsgrunnlaget, kan vi for lite om dette i barnevernet? Fremtidige studier kan med fordel også se på hvordan kulturelle forskjeller påvirker forståelsen av omsorgsansvaret.

Litteraturliste

- Aakvaag, G. C. (2008). *Moderne sosiologisk teori*. Abstrakt.
- Backe-Hansen, E. (2016). Barn og unges medvirkning i barnevernet – hvorfor og hvordan? I K. Stensæth, V. Krüger & S. Fuglestad (Red.), *I transitt mellom til og fra: Om musikk og deltagelse i barnevern* (vol. 9, NMH publikasjoner nr. 4, s. 37-48). Norges musikkhøgskole; senter for forskning i musikk og helse.
- Backe-Hansen, E., Løvgren, M., Neumann, C. B. & Storø, J. (2017). *God omsorg i barnevernsinstitusjoner* (NOVA rapport 12/2017). Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring.
<https://www.ntnu.no/documents/1268850643/1273757823/Nettutgave-NOVA-Rapport-12-17-God-omsorg-i-barnevernsinstitusjoner.pdf/120889dd-39ac-45f4-81fd-f625744ddffc>
- Barter, C. & Renold, E. (2000). 'I wanna tell you a story': exploring the application of vignettes in qualitative research with children and young people. *International journal of social research methodology*, 3(4), 307-323.
- Bech-Jørgensen, B. (1994). *Når hver dag bliver hverdag*. København: Akademisk.
- Braun, V. & Clarke, V. (2006). Using thematic analysis in psychology. *Qualitative Research in Psychology*, 3(2), 77-101. DOI: <https://doi.org/10.1191/1478088706qp063oa>
- Brodie, E., Cowling, E. & Nissen, N. (2009). *Understanding participation: A literature review*. The UK National Council for Voluntary Organisations.
- Dagsavisen. (2023, 08. februar). Spydeberg-saken.
<https://www.dagsavisen.no/nyheter/innenriks/2023/02/08/spydeberg-saken-jentene-inntok-narkotiske-stoffer-men-dodsarsaken-kan-ikke-bekreftes/>
- Day, A. & Daffern, M. (2009). *Inquiry into policy and practice in the use of physical restraint in South Australian residential facilities for children and young people: report for the guardian for children and young people, South Australia*. Deakin University.
- Drew, S. & Emmison, M. (2011). Silence and Talk: The Role of Silence in Discursive Construction of Identity. *Qualitative Inquiry*, 17(4), 291-299.

- Edley, N. (2001). Unravelling social constructionism. *Theory & Psychology*, 11(3), 433-441.
- Falck, S. (2006). *Mellom straff og behandling: Tvangsplassering av ungdom med alvorlige atferdsvansker*. Oslo: Kommuneforlaget.
- Finlay, L. (2009). Debating phenomenological research methods. *Phenomenology & Practice*, 3(1), 6-25.
- Fjellvik, E. (2013). Fakta: Barnevernets historie i Norge. *FriFagbevegelse*.
<https://frifagbevegelse.no/fakta-barnevernets-historie-i-norge-6.158.39609.e451382ab2>
- Garsjø, O. (2008). *Institusjonssosiologi – perspektiver på helse- og omsorgsinstitusjoner*. Oslo: Gyldendal.
- Gullestad, M. (2000). *Kultur og hverdagsliv* (5. utg.). Oslo: Universitetsforlaget.
- Hennum, N. (1997). *Den komplekse virkelighet. Krise- og utredningsinstitusjoners tvetydige verden*. (Rapport nr. 11/1997). Oslo: Nova.
- Hennum, N. (2004). Å formidle seg selv som kjærlig mor og far i en norsk kontekst. *Fokus på familien*, 32(3), 147-156.
- Howitt, D. & Cramer, D. (2011). *Introduction to research methods in psychology* (3. utg.). Pearson Education.
- Jacobsen, K. & Gjertsen, H. B. (2010). *Forståelse i miljøterapi. Teori, forståelsesramme, kognisjon, emosjonell og psykologisk fungering, helse og miljø*. Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Jefferson, G. (2004). Glossary of transcript symbols with an introduction. *Conversation analysis*, 13-31.
- Jenssen, D., Kjørstad, M., Seim, S. & Tufte, P. A. (2020). *Vitenskapsteori for sosial- og helsefag*. Oslo: Gyldendal akademisk.
- Kvale, S. & Brinkmann, S. (2019). *Det kvalitative forskningsintervjuet* (3. utg.). Oslo: Gyldendal.
- Kuppens, S. & Ceulemans, E. (2019). Parenting Styles: A Closer Look at a Well-Known Concept. *J Child Fam Stud* 28, 168–181. DOI: <https://doi.org/10.1007/s10826-018-1242-x>

- Lillevik, O. G. & Øien, L. (2015). Miljøterapi er et uttrykk for en fagideologisk tenkning mer enn en konkret metode. *Sykepleien*, 103(5), 60-62. DOI: <https://doi.org/10.4220/Sykepleiens.2015.54066>
- Messel, J. (2014). Utdanning og kompetansebehov: En analyse av BSV-utdanningenes historie siden 1970. *Skriftserien*, 2014(4), 1-27.
- Neumann, C. B. (2012). Kjærlighet på bestilling– om staten, barnevernsarbeidere og følelser. *Tidsskriftet Norges Barnevern*, 98(4), 290-305. DOI: <https://doi.org/10.18261/issn.1891-1838-2021-04-05>
- Olkowska, A. & Landmark, B. (2009). Hva gjør miljøterapi til terapi? *Fontene*, 2009(9), 9–52.
- Paulsen, V. (2016). Ungdommers erfaring med medvirkning i barnevernet. *Fontene Forskning*, 9(1), 4-15.
- Reime, M. A. (2017). Mellom uansvarlig og kompetent. Forståelser av barnet og rettighetspraksiser blant ansatte i barnevernsinstitusjoner. *Tidsskriftet Norges Barnevern*, 94(1), 22-39.
- Sampson, H. & Johannessen, I. A. (2020). Turning on the tap: the benefits of using 'real-life' vignettes in qualitative research interviews. *Qualitative Research*, 20(1), 56–72. DOI: <https://doi.org/10.1177/1468794118816618>
- Sanders, J., Munford, R., Ballantyne, R., Henaghan, M., Allison, R. & Jackson, R. (2017). Conditional openness: young people define practids for successful child protection interventions. *Journal of Social Welfare and Family Law*, 39(3), 261 – 278.
- Schutz, A. (2005). *Hverdagslivets sociologi*. Gyldendal.
- Skotheim, H. (2021, 23. aug). Barnevernsinstitusjon måtte stenge etter lovbrudd. *Frifagbevegelse*. <https://frifagbevegelse.no/nyheter/barnevernsinstitusjon-matte-stenge-etter-lovbrudd--de-siste-arene-gikk-det-bare-nedover-sier-tidligere-ansatt-6.158.812716.1acbaffe4f>
- Smith, D. E. (1997). Comment on Heckman's "Truth and Method: Feminist Standpoint Theory Revisited". *Signs*, 22(2), 392-398. DOI: <https://doi.org/10.1086/495164>

- Smith, D. E. (2002). *Texts, Facts and Femininity: Exploring the relations of ruling*. Routledge.
- Steckley, L. & Kendrick, A. (2008). Young People's Experiences of Physical Re-straint in Residential Care: Subtlety and Complexity in Policy and Practice. I: Nunno, M., L. Bullard & Day, D.M.: *For our own safety: Examining the safety of high-risk interventions for children and young people*. Washington, D.C.: Child Welfare League.
- Steinsholt, K. (2015). *Nysgjerrighetens pedagogikk*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Storø, J., Backe-Hansen, E. & Løvgren, M. (2017). *Hva muliggjør godt institusjons- arbeid?* Kunnskapsoversikt til prosjektet «Barneverninstitusjoner som arena for omsorg». *Tidsskrift for Norges barnevern*, 94(3), 166-184.
- Storøy, S., Bjella, M. & Ødegaard, K. S. (2016). *Brukerundersøkelsen 2016*. Oslo: Rambøll.
- Syse, A. (2019). Barnevern og samfunnsvern. *Tidsskrift for familierett, arverett og barnevernrettslige spørsmål*, 17(3), 201-204.
- Thagaard, T. (2018). *Systematikk og innlevelse. En innføring i kvalitative metoder* (5.utg.). Fagbokforlaget.
- Tjelflaat, T. (2015). *Barn i barneinstitusjoner – rettigheter og omsorg: et tilbakeblikk i historien* (1/2015). Skriftserien til Regionalt kunnskapssenter for barn og unge – Psykisk helse og barnevern (RKBU Midt-Norge).
- Tjora, A. (2012). *Kvalitative forskningsmetoder i praksis* (2.utg.). Gyldendal akademisk.
- Tjora, A. (2018). *Viten skapt: Kvalitativ analyse og teoriutvikling*. Cappelen Damm akademiske.
- Ulset, G. (2016). *Tett på livet i en barnevernsinstitusjon – en eksempelstudie* (Rapport 6/2016). Trondheim: NTNU, regionalt kompetansesenter for barn og unge – psykisk helse og barnevern. <https://www.ntnu.no/documents/10293/1263899358/6-2016+-+tett+p%C3%A5+livet+i+barneverninstitusjon.pdf/2afcb875-a9d1-4658-95bb-eb95f7af6a50>
- Ulset, G. & Melheim, S. (2013). *Håndtering av tvang i barneverninstitusjoner: Ansattes, lederes og tilsynets perspektiver*. (Rapport nr. 25). NTNU Samfunnsforskning, Barnevernets utviklingscenter i Midt Norge.

- Ulset, G. & Tjelflaat, T. (2012). *Tvang i barneverninstitusjoner. Ungdommenes perspektiver.* (Rapport nr. 20). NTNU Samfunnsforskning, Skriftserien fra Barnevernets utviklingscenter i Midt-Norge. <http://hdl.handle.net/11250/2366145>
- Ulset, G. & Tjelflaat, T. (2013). Ikke et sted å kalle et hjem? Betydningen av tvangsbruk ved opphold i barneverninstitusjon. *Tidsskriftet Norges barnevern*, 90(02), 69–83.
- Vermeir, P., Vandijck, D., Degroote, S., Peleman, R., Verhaeghe, R., Mortier, E., Hallaert, G., Van Daele, S., Buylaert, W. & Vogelaers, D. (2015). Communication in healthcare: a narrative review of the literature and practical recommendations. *International journal of clinical practice*, 69(11), 1257–1267. DOI: <https://doi.org/10.1111/ijcp.12686>
- Viken, K. (2016, 26. september). Atferdsbegrepet er en uunngåelig faktor i barnevernet. *Aftenbladet*. <https://www.aftenbladet.no/meninger/debatt/i/kGMqQ/atferdsbegrepet-er-en-uunngaelig-faktor-i-barnevernet>

Lover og offentlige dokumenter

- Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet. (2012). *Retningslinjer til forskrift 15. november 2011 om rettigheter og bruk av tvang under opphold på barneverninstitusjon.* (Q-19/2012) [Rundskriv]. https://www.regjeringen.no/contentassets/e0c9476c97144f6ab2bf8aa04e0fecb6/rundskriv_om_retningslinjer_til_rettighetsforskriften_20_06_2012.pdf
- Barneombudet. (2015). *Grenseløs omsorg – om bruk av tvang mot barn i barnevern og psykisk helsevern.* (Barneombudets fagrapport 2015). Barneombudet. <https://www.barneombudet.no/uploads/documents/Publikasjoner/Fagrapporter/Grenselos-omsorg.pdf>
- Barneombudet. (2020). *De tror vi er shitkids: rapport om barn som bor på barneverninstitusjon.* <https://www.barneombudet.no/uploads/documents/Publikasjoner/Fagrapporter/De-tror-vi-er-shitkids.pdf>

Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet. (2016). *Foreldrehverdag i Norge: En kartlegging av foreldres situasjon, erfaringer og utfordringer* (Rapport 2016/4). Bufdir.

Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet. (2022a). *Anbefalinger om kompetanse og utdanning for barnevernsinstitusjoner*. <https://www.statsforvalteren.no/siteassets/fm-agder/dokument-agder/barn-og-foreldre/anbefaling-om-kompetanse-og-utdanning-for-barnevernsistitusjoner.pdf>

Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet. (2022b). *Veileder for forløp i barnevernsinstitusjoner*. https://www2.bufdir.no/globalassets/global/nbbf/institusjon/veileder_for_forlop_i_barneverninstitusjoner.pdf

Barnekonvensjon. (2003). *FNs konvensjon om barnets rettigheter* (20-11-1989). Lovdata. <https://lovdata.no/lov/1999-05-21-30>

Barnevernloven. (1953). *Lov om barnevern* (LOV-1953-07-17-14). Lovdata. <https://lovdata.no/lov/1953-07-17-14>

Barnevernloven. (1992). *Lov om barneverntjenester* (LOV-1992-07-17-100). Lovdata. <https://lovdata.no/dokument/NLO/lov/1992-07-17-100>

Barnevernsloven. (2021). *Lov om barnevern* (LOV-2021-06-18-97). Lovdata. <https://lovdata.no/dokument/LTI/lov/2021-06-18-97>

FNs Generalforsamling. (1948). *Verdenserklæringen om menneskerettighetene*.

Rettighetsforskriften. (2011). *Forskrift om rettigheter og bruk av tvang under opphold i barneverninstitusjon*. (FOR-2011-11-15-1103). Lovdata. <https://lovdata.no/forskrift/2011-11-15-1103>

Sivilombudsmannen. (2018). *Besøksrapport Kvammen akuttinstitusjon*. (2017/3728).

Sivilombudsmannen. <https://www.sivilombudet.no/wp-content/uploads/2018/04/Besøksrapport-Kvammen-akuttinstitusjon-januar-2018.pdf>

Sivilombudsmannen. (2019). *Besøksrapport Jong ungdomshjem*. (2019/3675).

Sivilombudsmannen. <https://www.sivilombudet.no/wp-content/uploads/2020/05/Besøksrapport-2019-Jong-ungdomshjem.pdf>

Vedlegg

Vedlegg 1- Intervjuguide

Vedlegg 2 – Informasjonsskriv og samtykke

Vedlegg 3- NSD godkjenning

